

Opinnäytetyö YAMK

Sosionomi Yamk

YSOSIS16

2019

Tanja Kaila 1603161

SUUNNITELMA LASTENKODIN OHJAAJAN KÄSIKIRJASTA

Tanja Kaila

SUUNNITELMA LASTENKODIN OHJAAJAN KÄSIKIRJASTA

-

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda suunnitelma lastenkodin ohjaajan käsikirjasta. Työn perustana on alan tutkimukseen perustuva tieto. Lisäksi perustaan on vaikuttanut tekijän oma, 14-vuotinen, työkokemus lastensuojelun sijaishuollosta. Otsikot käsikirjaan on kerätty alan tutkimuksesta. Tiedonkeruun menetelmänä on käytetty kattavasti alan kirjallisuutta sekä kolmea haastattelua, joista kaksi on asiantuntijahaastattelua ja yksi ryhmähaastattelu. Tulokset haastatteluista on aukikirjoitettu työhön lyhyesti.

Teoriaosuus käsittelee toimintaa ohjaavia lakeja, joista tärkein on lastensuojelulaki. Lisäksi teoriaosuudessa käsitellään sosiaalityön arvokenttää sekä lapsen oikeuksia sekä lapsen asemaa sijaishuollossa. Näiden lisäksi käsikirjan teoriaosuudessa avataan perheiden kanssa tehtävän työn lainalaisuuksia sekä työntekijän osaamista ja työkäytäntöjä.

Tutkimusmenetelmäosuudessa kerrotaan työn rakenteesta sekä mallista, jolla työ on tehty. Työ on tehty konstruktivistisen mallin mukaisesti kuitenkin siten, että varsinainen valmis tuotos jää odottamaan jatkojalostamista. Haastattelut on tehty puolistrukturoitua lomakehaastattelua hyödyntäen ja niiden tulokset ovat aukikirjoitettu työhön.

Suunnitelma lastenkodin ohjaajan käsikirjan sisällöstä on kirjoitettu auki kattavasti ja sen sisältö on käyty läpi haastatteluissa siten, että jokaisen otsikon kohdalla on pohdittu, liittyykö se lastenkotityöhön. Oppaan johdannossa käydään läpi sitä, miten lapsi päätyy sijaishuollon asiakkaaksi sekä ohjaajan tehtäviä lastenkodissa. Lisäksi siinä kerrotaan tiedonkeruun menetelmästä sekä siitä, miten sitä hyödynnetään itse oppaan laatimisessa. Oppaan ensimmäinen otsikko käsittelee lastenkotityön perusteita, kuten työn suunnittelun tärkeyttä. Toisessa kokonaisuudessa keskitytään lastensuojelun sijaishuollossa olevan asiakkaan asemaan ja oikeuksiin. Kolmannessa kokonaisuudessa puolestaan käsitellään perheiden kanssa tehtävää työtä ja siinä mm. käydään läpi asiakkaan kohtaamista. Neljäs osio keskittyy työntekijän osaamiseen ja siinä käsitellään muun muassa osallisuutta ja sen tärkeyttä lastenkotityössä. Jokaisen osion otsikot ovat aukikirjoitettu hyödyntäen alan kirjallisuutta sekä suuressa osassa olevaa lastensuojelulakia ja alan eettisiä periaatteita.

Viimeisessä osiossa pohditaan työn jatkojalostamista valmiin oppaan muotoon sekä sen käyttöönottoa.

ASIASANAT:

Lastensuojelu
Sijaishuolto
Lastenkoti
Käsikirja
Lapsen asema ja oikeudet

Tanja Kaila

PLAN OF A MANUAL FOR CHILDREN'S HOME WORKER

The goal of this thesis is to create a plan for a handbook for children's home worker. The thesis is based on knowledge of a research. Additionally, the personal experience of 14 years in the child's protection substitute care of the author has influenced the base. The headlines for the handbook have been taken from latest research of child's protection and other important areas have been added at the discretion of the author. Data has been collected from literature as well as by three interviews, of which two are specialist interviews and one a group interview. The results of the interviews are summarised in the thesis.

The theory-section concentrates on the laws that govern operation, child welfare law being the most important one. Additionally, theory-section covers social work's values and children's rights and state in substitute care. The theory section also contains parts about work with families, know-how of a worker and work practices.

The methods-section covers the structure and model of the work. The constructive model has been used except for the actual handbook which will wait for further work. The interviews utilize semi-structured form interview-model and the results are summarised in the thesis.

The plan for the handbook is written in detail and thoroughly and the contents are reviewed in the interviews by considering the relevance of each headline to work at the children's home. The introduction of the headline concerns how a child becomes a customer in substitute care and the duties of a worker in substitute care. Additionally, it describes a method for data collection and how to utilize it in the creating of the handbook. The first headline of the handbook concerns on the grounds of la work in children's home, such as the importance of planning the work. The next part concentrates on the position and the rights of the customer of a substitute care. The third part concerns the work with families in children's home and examines, among other things, how to approach the customer. The fourth part concentrates on the know-how of the employee and explores, among other things, inclusion and its importance in a work at substitute care. Each headline is then elaborated on using literature and the influential child welfare law as well as the ethical principles of the field.

The final part considers the further refining of this work into a completed handbook and its deployment to practical use.

KEYWORDS:

Child Protection

Substitute care

Children's home

Manual

Children's state and rights

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	8
1 JOHDANTO	9
2 LASTENSUOJELUN LAITOSHOIDON VIITEKEHYS	10
2.1 Toimintaa ohjaavat lait	12
2.2 Sosiaalityön arvot	16
2.2.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet	17
2.3 Työkäytännöt lastensuojelun sijaishuollossa	17
2.3.1 Ohjaajien ammattitaito	18
2.3.2 Strukturi ja työn suunnittelu	19
2.4 Työntekijän osaaminen	19
2.4.1 Lastenkodin ohjaajan tehtävät	20
2.4.2 Menetelmällinen osaaminen	22
2.4.3 Asiantuntijana lastenkodissa	23
3 LAPSEN OIKEUDET JA ASEMA SIJAISHUOLLOSSA	25
3.1 Lapsen oikeudet sijaishuollossa	26
3.1.1 Lapsen oikeus tavata läheisiään	27
3.1.2 Lapsen oikeus tavata sosiaalityöntekijää	28
3.1.3 Lapsen oikeus palveluihin ja tukitoimiin	29
3.1.4 Käyttövarat sekä itsenäistymisvarat	29
3.1.5 Lapsen oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan	30
3.2 Lapsen asema sijaishuollossa	31
3.2.1 Sijaishuollon muodot	31
3.2.2 Päätöksenteko lastensuojelun sijaishuollossa	32
3.2.3 Huostaanotto, kiireellinen sijoitus, hallinto-oikeuden väliaikainen määräys, avohuollon tukitoimi ja yksityinen sijoittaminen	33
3.3 Osallisuus	35
3.4 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja hänen tehtävänsä	36
3.5 Rajoitustoimenpiteet	38
3.6 Salassapito	40
3.7 Lapsen erityiset oikeudet sijaishuollossa	40
3.8 Perheiden kanssa tehtävä työ	41

4 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS	43
4.1 Mitä ja kenen kanssa	44
4.2 Työelämäyhteys	45
5 KEHITTÄMISPROJEKTIN TOTEUTTAMINEN	47
5.1 Konstruktivistinen malli kehittämistyössä	47
5.2 Tiedonhankinta puolistrukturoitua ryhmähaastattelua hyödyntäen	49
5.3 Haasteet kehittämistyössäni	50
5.4 Dokumentointi ja aineiston analyysi	51
5.5 Haastattelut	51
5.6 Kehittämishankkeen aikataulu	54
6 LASTENKODIN OHJAAJAN KÄSIKIRJAN SUUNNITELMAN SISÄLTÖ	55
6.1 Johdanto	55
6.2 Ohjaajan tehtävät lastenkodissa	56
6.3 Työkäytännöt	59
6.4 Asiakkaan asema	62
6.5 Perheiden kanssa tehtävä työ	69
6.6 Työntekijän osaaminen	72
7 TULOSTEN LEVITTÄMINEN HANKKEEN JÄLKEEN JA HANKKEEN TULEVAISUUS	79
LÄHTEET	82

LIITTEET

Liite 1. Haastattelulomake.

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

THL= Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

MLL= Mannerheimin lastensuojeluliitto

Lapsi= Alle 18-vuotias

LSL= Lastensuojelulaki

1 JOHDANTO

Laitossijoitusten määrä on kasvanut huostaanottojen lisääntymisen myötä 2000-luvulla (Bardy 2013, 24-25). Murrosikäisten nuorten huostaanotot ovat lisääntyneet suhteessa eniten ja laitoksissa olevien lasten ja nuorten määrä on kaksinkertaistunut 1990-luvulta 2000-luvulle tultaessa (Bardy 2013, 89 -90). Lasten ja nuorten ongelmien lisääntyessä he tarvitsevat vankempaa työskentelyä hoidollisesti. Työskentelyn tulisi olla myös tietoisempaa sijoitettujen lasten ja nuorten ongelmien lisääntyessä (Laakso 2009, 40-41).

Tutkimuksellisesti arkinen lastenkotityö on saanut osakseen vain vähän kiinnostusta. Käsitteistö lastenkotityössä on vakiintumatonta sekä sekavaa. Systematisoinnin tarve kentällä onkin suuri. (Laakso 2009, 5.)

Kehittämistyöni tarkoitus on laatia suunnitelma lastenkodin ohjaajan käsikirjasta niin, että kokoan samojen kansien väliin erilaisten työkäytäntöjen teoreettista tietopohjaa ja esimerkkejä esim. menetelmistä. Tavoitteena on se, että lastenkoteihin harjoitteluaan tekevät opiskelijat saisivat nykyistä paremman hyödyn harjoittelusta sen kautta, että olisivat jo ennen harjoittelua perehtyneet siihen, mitä lastenkodin ohjaajan työ on. Tavoitteena on niin ikään tarjota uusille työntekijöille tietoa sijaishuollon lainalaisuuksista. Suunnitelma tulee selkeyttämään lastenkodissa tehtävän työn sisältöä. Lisäksi itse käsikirjaa voisi käyttää perehdytyksen välineenä lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä.

Vaarojen poistaminen, sekä lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen ja niitä uhkaavien tekijöiden poistaminen ovat lastensuojelun ydintehtävää. Käytännön tehtävät, kuten hoiavaaja, auttaja yhteistyö vanhempien kanssa sekä aikuisen mallin antaminen nuorille ovat keskiössä sijaishuollon ammattiroolissa. Lisäksi tärkeää on se, että aikuinen asettaa rajoja ja vastaanottaa monenlaisia nuoren tunteita. Tärkeää on myös aikuisen huolehtia omista rajoistaan. (Bardy 2013, 73-75.) Tätä perustehtävää kehittämistyössäni on tarkoitus avata lastenkodin ohjaajan näkökulmasta.

Kehittämistyön rakentuu teoriaosuudesta, jossa luodaan katsaus niin sosiaalityön arvoihin ja periaatteisiin kuin myös laitostensuojelun lainalaisuuksiin. Tästä työ etenee kehittämismenetelmän kautta haastatteluihin ja niiden auki kirjoittamiseen. Viimeisessä osiossa kirjoitetaan auki suunnitelman sisältö lastenkodin ohjaajan käsikirjasta ja lopuksi pohditaan työn jatkosuunnitelmia.

2 LASTENSUOJELUN LAITOSHOIDON VIITEKEHYS

Lapsella on Suomessa oikeus erityiseen suojeluun ja vaikka vuosien saatossa syyt lapsen tarvitsemaan suojeluun ovat vaihdelleet, on perimmäisenä syynä suojelun tarpeeseen ollut lapsen kokema turvattomuus. Asiakasmäärät lastensuojelussa ovat olleet voimakkaassa kasvussa viime vuosina ja yleisin sijoitukseen johtanut syy on ollut vanhemman jaksamattomuus ja uupumus. (Kananoja ym. 2017,225.) Vaikka lapsen kasvatuksesta vastaavatkin ensisijaisesti lapsen huoltajat, on heillä oikeus saada apua ja tukea sitä tarvitessaan. Lapsen ja perheen ongelmien ennaltaehkäiseminen niin varhain, että perheen ongelmat eivät pahenisi, on yksi lastensuojelun keskeisimmistä tehtävistä. (Kananoja ym. 2017,228.) Huostaanotto on viimesijainen toimenpide ja sijaishuoltopaikka on pystyttävä järjestämään lapselle viivytyksettä lapsen edun sitä vaatiessa. Ennen huostaanottoa pitää kuitenkin arvioida se, voidaanko lasta auttaa avohuollon tukitoimilla sekä se, että sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Kananoja ym. 2017,229 ja 241.)

Lastensuojelulaitoksia voidaan kutsua niin lastenkodeiksi, koulukodeiksi, perhetukikeskuksiksi, nuorisokodeiksi kuin pienryhmäkodeiksikin ja niitä voivat ylläpitää kunnalliset toimijat, valtio, järjestöt ja yksityiset tahot. Lapsen sijoittaminen lastensuojelulaitokseen vaatii aina viranomaisilta tarkkaa selvitystä siitä, että esimerkiksi lapsen lähipiirissä ei ole ketään, kenen luokse lapsi voisi muuttaa. Viranomaisen on myös selvitettävä se, että voidaanko lapsi sijoittaa perhehoitoon. Laitosta voidaankin siis pitää lapsen viimesijaisena sijoituspaikkana, mikäli lapsen hoitoa ei voida muulla tavoin järjestää. (Enroos ym. 2016, 226.) Laki ei tunnista erityislastenkodin ja tavallisen lastenkodin eroavaisuuksia vaan nämä kaksi laitoshoidon muotoa on niputettu samaksi, eli lastenkodiksi. Erityislastenkodin toiminta eroaa kuitenkin käytännössä tavallisesta lastenkodista mm. sijoitukseen johtaneiden syiden osalta. Lapsi, joka sijoitetaan erityislastenkotiin, oireilee yleensä rikoksilla sekä päihteidenkäytöllä ja hänen problematiikkansa on muutenkin vahvempaa, kuin tavalliseen lastenkotiin sijoitetulla lapsella. Erityislastenkotiin sijoitettu lapsi siis vaarantaa kasvuaan ja kehitystään vakavammin, kuin tavalliseen lastenkotiin sijoitettu lapsi.

Lapsella on Suomessa oikeus erityiseen suojeluun ja vaikka vuosien saatossa syyt lapsen tarvitsemaan suojeluun ovat vaihdelleet, on perimmäisenä syynä suojelun tarpeeseen ollut lapsen kokema turvattomuus. Asiakasmäärät lastensuojelussa ovat olleet voi-

makkaassa kasvussa viime vuosina ja yleisin sijoitukseen johtanut syy on ollut vanhemman jaksamattomuus ja uupumus. (Kananoja ym. 2017,225.) Asiakasmäärien kasvu näkyy myös omassa työssäni paikkaluvun ollessa useimmiten täysi.

Vaikka lapsen kasvatuksesta vastaavatkin ensisijaisesti lapsen huoltajat, on heillä oikeus saada apua ja tukea sitä tarvitessaan. Lapsen ja perheen ongelmien ennaltaehkäiseminen niin varhain, että perheen ongelmat eivät pahenisi, on yksi lastensuojelun keskeisimmistä tehtävistä. (Kananoja ym. 2017,228.) Perheiden tukeminen lastensuojelun laitoshoidossa voisi mielestäni olla kokonaisvaltaisempaa ja esimerkiksi vanhemman asiakassuunnitelma (LSL 30§), joka sosiaalityöntekijän tulisi lain mukaan laatia lapsen vanhemmille, mikäli se on tarpeellista, voitaisiin laatia useammassa tapauksissa. Vaikka tehtävä kuuluukin ensisijaisesti kunnan sosiaalityöntekijälle, on mielestäni myös sijaishuoltopaikan tehtävä tukea vanhempaa vaikeassa tilanteessa, joka huostaanotto on lähes poikkeuksetta sekä vanhemmalle että lapselle.

Huostaanotto on viimesijainen toimenpide ja sijaishuoltopaikka on pystyttävä järjestämään lapselle viivytyksettä lapsen edun sitä vaatiessa. Ennen huostaanottoa pitää kuitenkin arvioida se, voidaanko lasta auttaa avohuollon tukitoimilla sekä se, että sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Kananoja ym. 2017,229 ja 241.)

Huostaanottojen määrä on lisääntynyt 2000-luvulla ja tämä on käytännössä tarkoittanut myös laitossijoitusten lisääntymistä. Vuonna 2012 voimaan tulleella lakimuutoksella pyritään siihen, että perhehoito olisi ensisijainen sijaishuollon muoto (Bardy 2013, 24-25). Oma kokemukseni laitoslasterensuojelun saralta kertoo kuitenkin, että laitossijoitukset eivät ole häviämässä mihinkään vaan ovat jatkossakin tarpeellisia etenkin murrosikäisten kohdalla. Heino (Bardy 2013, 89,90) toteaa, että murrosikäisten nuorten huostaanotot ovat lisääntyneet suhteellisesti eniten ja laitoksissa olevien lasten ja nuorten määrä on kaksinkertaistunut 1990-luvulta 2000-luvulle tultaessa. Lapset ja nuoret tarvitsevat tietoisempaa ja hoidollisesti vankempaa työskentelyä, koska sijoitettujen lasten ja nuorten ongelmat ovat lisääntyneet (Laakso 2009, 40-41).

Tiedollisesti ja hoidollisesti vankempi työskentely toteutuu moniammatillisuuden kautta. Varsinkin erityislasterenkodissa työskentelee usein moniammatillinen työryhmä, johon kuuluu niin sosionomeja, sairaanhoitajia, toimintaterapeutteja, lähihoitajia kuin nuorisosa ja vapaa-ajan ohjaajiaakin pääpainon ollessa kuitenkin kolmessa ensimmäisessä ammattiryhmässä. Moniammatillisessa työryhmässä lapsen psyko-fyysis-sosiaaliset tarpeet pystytään huomioimaan kokonaisvaltaisesti ja jokaisella työryhmän jäsenellä on oma, koulutukseen ja sitä kautta asiantuntijuuteen perustuva näkemys lapsen tilanteesta.

Lastensuojelun tehtävä on moniulotteinen ja välillä myös monimutkainen. Tehtävää voisi kuvata niin, että siinä pyritään antamaan lapsille korvaavia kokemuksia suhteessa aiemmin tapahtuneeseen niin, että lapsi oppisi käyttämään omaa potentiaaliaan niin ajattelussa kuin ymmärryksessäänkin. Prosessi on kaksisuuntainen, eli siinä pyritään kehittämään myös lasten kanssa työskentelevien aikuisten ajattelua ja ymmärrystä siten, että lapsen yksilöllisyys pystytään huomiomaan mahdollisimman kattavasti. (Ward ym.2004, 161.) Lastensuojelun ydintehtävä on lapsen/nuoren kasvun ja kehityksen turvaaminen sekä niitä vaarantavien tekijöiden poistaminen. Sijaishuollon ammattiroolissa korostuvat käytännön tehtävät, kuten yhteistyö vanhempien kanssa, hoivaaja, auttaja, aikuisen mallin antaminen nuorille; aikuinen, joka asettaa rajoja, vastaanottaa nuoren monenlaisia tunteita ja pitää huolta myös omista rajoistaan. (Bardy 2013, 73-75.)

Rajojen asettaminen on yksi lastenkodin ohjaajan ydintehtävistä. Ohjaajat osaavat nähdä sen, että turvalliset rajat lisäävät lapsen turvallisuuden tunnetta ja rohkenevat myös asettaa turvalliset rajat. On tärkeää, että lapsen kanssa toimivat aikuiset ovat johdonmukaisia ja tekevät keskenään tiivistä ja yhteneväistä yhteistyötä. Lapsi hyötyy siitä, että aikuiset ovat yhtä mieltä asetetuista rajoista ja pitävät niistä kiinni. Välillä on myös tilanteita, joissa aikuisen on mietittävä asetettujen rajojen mielekkyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta.

Omista rajoista huolehtiminen on niin ikään tärkeä taito ohjaajalle. Auttamistyössä puhutaan myötätuntouppumisesta, jossa työntekijä sekä tiedostamalla, että tiedostamattomalla tasolla pyrkii lievittämään lapsen kokemaa kärsimystä sekä poistaa kärsimyksen aiheuttajia. Auttamistyöhön kuuluu olennaisena osana empaattinen työskentely, eli kyky asettua hoidettavan asemaan. (EBM 2019.) Myötätuntouppumuksen torjumisessa tärkeää on tiedostaa omat rajat ja se, miten lasta pystytään auttamaan kokonaisvaltaisesti ilman, että ohjaaja menee liian syvälle lapsen problematiikkaan.

2.1 Toimintaa ohjaavat lait

Koko prosessia määrittää lapsen etu, joka on määritelty lastensuojelulaissa tarkasti. Lastensuojelulaki määrittää lastensuojelun keskeisiksi periaatteiksi lapsen kasvun ja hyvinvoinnin edistämisen lisäksi myös vanhempien ja muiden kasvatuksesta vastaavien tahojen tukemisen. 5§ asetetaan, että kun arvioidaan lastensuojelun tarvetta, on arvioinnissa kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, mitkä ovat lapsen ja nuoren omat toiveet ja ajatukset asiasta. Alle 18-vuotiaat katsotaan lastensuojelulaissa lapsiksi. Lastensuojelulain

20§ asetetaan osallisuudesta ja siinä todetaan, että lapsen mielipide tulee ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. (LSL 417/2007.)

Laitoslastensuojelua säätelevä lainsäädäntö alkaa lain 9. luvusta, jossa asetetaan huostaanotosta ja luvussa 10. sijaishuollon järjestämisestä. 40§ määrittää ne syyt, joiden vuoksi lapsi voidaan ottaa huostaan. Syyt ovat yksinkertaistaen joko siinä, että lapsen kasvuolosuhteissa on vakavia puutteita tai sitten nuori omalla käyttäytymisellään vaarantaa kasvuaan ja kehitystään. Toimenpiteellä puututaan perustuslaissa määriteltyihin oikeuksiin, mutta koska kyse on siitä, että lapsella on oikeus suojeluun, hänen etunsa mukaiseen hoitoon sekä huolenpitoon, menee lastensuojelulaki tässä perustuslain edelle. Sijaishuoltoa järjestettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että sijaishuoltopaikka pystyy vastamaan lapsen fyysisiin, psyykkisiin, emotionaalisiin sekä sosiaalisen tuen tarpeisiin. (Räty 2012, 311-315, 410.) Pykälät 41-44 määrittävät päätöksenteosta ja valitusoikeudesta. Huostaanotto lopetetaan siinä vaiheessa, kun huostaanoton syyt ovat poistuneet tai kun lapsi täyttää 18 vuotta (LSL 417/2007).

Sijaishuoltoa järjestettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että sijaishuoltopaikka pystyy vastamaan lapsen fyysisiin, psyykkisiin, emotionaalisiin sekä sosiaalisen tuen tarpeisiin. Itse lastensuojelulaitoksen toiminnasta säädetään siten, että toiminta on järjestettävä lapsen yksityisyyttä kunnioittaen ja tilojen tulee olla asianmukaiset. Yhdellä osastolla saa olla maksimissaan 7 nuorta ja samassa rakennuksessa korkeintaan 24 nuorta. (Räty 2012, 410, 443, 451, 453.)

Lapsen etu sijaishuoltopaikkaa valitessa ei aina toteudu tarkoituksenmukaisesti. Olen nähnyt työurallani sijoituksia, joissa lapsen etu sijaishuoltopaikkaa valitessa ei ole toteutunut. Esimerkiksi erityislastenkotiin on saatettu sijoittaa lapsia, jotka olisivat pärjänneet myös tavallisessa lastenkodissa ja erityislastenkotiin sijoitetun lapsen problematiikka on voinut jopa lisääntyä sijaishuoltopaikan valinnan vuoksi. Kohtaan työssäni asiakkaita, joilla voi olla takanaan useita perhe- ja laitossijoituksia., koska valittu sijaishuoltopaikka ei ole pystynyt vastaamaan lapsen problematiikkaan.

Työntekijämitoituksen tulee olla sellainen, että seitsemää lasta kohden on vähintään kuusi hoito- ja kasvatustalon henkilöä. Mitoituksen tarkoituksena on se, että sijoitetulla lapsella on mahdollisuus pysyviin ja kiinteisiin ihmissuhteisiin sijoituksen aikana. Kelpoisuusvaatimukset määrittävät henkilökunnan koulutustason. (Räty 2012, 410, 443, 451, 453.) Pysyvät ja kiinteät ihmissuhteet saattavat olla ongelmallisia sijaishuollossa monestakin syystä. Yksi syy on henkilökunnan vaihtuvuus ja sekä se, että lapsi saatetaan sijoittaa useaan kertaan eri sijaishuoltopaikkoihin, jolloin pysyvät ihmissuhteet katkeavat.

Tästä syystä lapsen voi olla vaikeaa luottaa ympärillä oleviin aikuisiin ja luottamussuhteen rakentaminen on haasteellista.

Lailla yksityisistä sosiaalipalveluista varmistetaan se, että asiakas saa hyvälaatuisia sosiaalipalveluita myös yksityiseltä sektorilta. Laissa säädetään yksityisen palveluntuottajan toimintaedellytyksistä mm. henkilöstömitoituksen osalta. Edelleen laissa säädetään myös laatuasioista ja siitä, että palvelut täyttävät niille asetetut vaatimukset. (Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 922/2011.) Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) sekä laki sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista ja asemasta määrittävät asiakkaan asemaa, oikeuksia sekä velvollisuuksia tarkemmin.

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on eriarvoisuuden vähentäminen, hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen, osallisuuden edistäminen, turvata laadukkaat ja riittävät sekä tarpeenmukaiset palvelut. Sosiaalihuollon ja kunnan sekä muiden toimijoiden välistä yhteistyötä parantamalla pyritään saavuttamaan em. tavoitteet. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Asiakkaan on pystyttävä luottamaan siihen, että häntä hoitavat aikuiset ovat asianmukaisesti koulutettuja ja ammattilaisia omassa työssään. Lastensuojelun sijaishuollossa kuulee usein puhuttavan persoonalla tekemisestä ja tässä piilee ongelma siitä, että työtä ei välttämättä tehdä koulutuksen varmistamalla ammattitaidolla. Lailla sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) pyritään kuitenkin varmistamaan se, että sosiaalihuollon ammattihenkilöllä on lain edellyttämän pätevyyden kautta mahdollisuus edistää asiakas-
turvallisuutta sekä sitä, että asiakkaan oikeus hyvään kohteluun sekä hyvään sosiaalihuoltoon toteutuu.

Lakia sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) sovelletaan niin kunnallisen kuin yksityisenkin sektorin ammattihenkilöihin. Laissa määrätään työntekijän eettisistä velvollisuuksista siten, että hänen on toiminnallaan pyrittävä edistämään yhdenvertaisuutta sekä osallisuutta sekä ehkäistävä syrjäytymistä. Syrjäytymisriski on todellinen lastenkotiin sijoitetun lapsen kohdalla. Sijoitukseen saattaa liittyä voimakas häpeän tunne sekä tunne siitä, että lapsi on yhteisössään eriarvoisessa asemassa. Sijoitetun lapsen integroituminen ympäröivään yhteiskuntaan onkin yksi haasteellisimmista lastenkodin työtehtävistä.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) pyrkii takaamaan asiakkaan oikeuden hyvään palveluun ja kohteluun sekä edistämään asiakaslähtöisyyttä ja luottamuksellisuutta. Asiakkaan oikeuksista laissa määrätään mm. siten, että hänellä on

oikeus hyvään kohteluun siten, että hänen toivomuksensa ja mielipiteensä otetaan huomioon ja myös hänen itsemääräämisoikeuttaan kunnioitetaan. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen lastensuojelun sijaishuollossa ei kokemukseni mukaan aina toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Asiakkaan itsemääräämisoikeus on parhaimmillaan sitä, että lapsi pystyy vaikuttamaan itseään koskeviin päätöksiin. Lastenkodin arjessa näkee kuitenkin valitettavan usein sitä, että ohjaajien päätäntävalta menee itsemääräämisoikeuden edelle. Ohjaajan olisikin tärkeää tiedostaa vallankäytön rajat ja pystyttävä säätämään sitä suhteessa lapsen itsemääräämisoikeuteen sekä lapsen etuun.

Lasta hoitavilla aikuisilla on paljon valtaa suhteessa lapsen asioihin. Lapsen kokonaisvaltainen kasvu ja kehitys voidaan vaarantaa vallan väärinkäytöllä. Erityisen tärkeäksi ohjaajan vallankäyttö nousee rajoitustoimenpiteitä käytettäessä. Lastensuojelulaissa (417/2007) määritellään ne rajoitustoimenpiteet, joita lapseen voidaan kohdistaa sijaishuollossa ja usein on ohjaajan harkinnan varassa se, millaisissa tilanteissa kyseisiä toimenpiteitä lapsiin kohdistetaan. Rajoitustoimenpiteitä ei tulisi koskaan käyttää seuraamuksena, vaan niiden tulisi aina turvata lapsen kasvu ja kehitys tilanteissa, joissa niitä on välttämätöntä käyttää.

Lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) on kirjattu myös asiakkaan velvollisuudesta tietojen antoon, eli asiakkaan on annettava hänen asioitaan hoitavalle taholle sellaiset tiedot, että sosiaalihuoltoa pystytään järjestämään ja toteuttamaan. Salassapitovelvollisuudesta on myös asetettu kyseisessä laissa ja on tilanteita, joissa tietojen luovutus on välttämätöntä asiakkaan hoidon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi ja viranomaisen voi luovuttaa tietoja ilman asiakkaan suostumusta.

Salassapitovelvollisuus koskee siis myös lastensuojelun sijaishuollon työntekijöitä. Ongelmalliseksi tilanne nousee lastenkodin arjessa, koska lasta koskevia tietoja ei saa luovuttaa ulkopuolisille. Tämä tarkoittaa luonnollisesti myös sitä, että tietoja ei saa luovuttaa muille laitoksessa asuville lapsille. Ohjaajan tulee olla hyvin tietoinen siitä, että hän ei puhu toisen lapsen asioista muille lapsille. Ohjaajan on varmistuttava siitä, että hän ei toimi tietojen luovuttajana vaan vaalii jokaisen lapsen oikeutta yksityisyyteen.

Asiakkaalla on oikeus tehdä kantelu, mikäli hän on tyytymätön saamaansa kohteluun. Kantelumenettelystä asetetaan hallintolain (434/2003) kahdeksannessa luvussa. Kunnan nimeämän sosiaaliamiehen tehtävänä on avustaa ja opastaa asiakkaita tarpeen vaatiessa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.) Ohjaajan voi olla haastavaa tiedostaa se, että hän voi omalla toiminnallaan aiheuttaa tilanteen, jossa lapsella on oikeus kannella hänen toiminnastaan. Lasta tulisi kuitenkin kannustaa

siihen, että hänellä on oikeus kannella tilanteista, joissa hän on kokenut, että häntä on kohdeltu väärin.

Lastensuojelulain lisäksi lapsen edusta ja oikeuksista säädetään mm perustuslaissa (731/1999) ja laissa viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999). Lastenkodin toiminnan keskiössä ovat lakien lisäksi erilaiset kansalliset ja kansainväliset sopimukset (mm. YK:n lapsen oikeuksien sopimus) sekä sosiaaalialan eettiset periaatteet. Erityisesti eettisten periaatteiden tulisi ohjata kaikkea lastensuojelun työntekijän tekemää työtä.

2.2 Sosiaalityön arvot

Keskeistä ovat lastensuojelussa ovat toimintaa ohjaavat arvot ja niiden toteutuminen asiakastyössä. Arvot ja eettiset periaatteet koskevat asiakastyön lisäksi myös ammatillisia yhteistyösuhteita. Sosiaalityön arvoja ovat oikeudenmukaisuus, yhteinen vastuu yhteisön jäsenistä, asiakkaan itsemääräämisoikeus sekä keskeisimpänä jokaisen ihmisen yhtäläinen ihmisarvo. Puolustuskyvyttömien ja syrjittyjen aseman parantaminen tulisi olla sosiaalityön keskiössä. (Kananoja ym. 2017, 173-175.) Onkin hyvä tiedostaa, että lastensuojelun asiakkaat ovat usein heikossa asemassa suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Yhtäläinen ihmisarvo kuuluu myös heille ja oikeudenmukaisuuden kokeminen on keskeisessä asemassa lapsen voimaantumisessa ja sitä kautta integroitumisessa yhteiskuntaan.

On tärkeää, että asiakas kokee tulleen kuulluksi ja saa mahdollisuuden osallistua oman tilanteensa käsittelyyn. Käytännössä näiden arvojen toteuttaminen vaatii kuitenkin ammattilaiselta punnintaa siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. (Kananoja ym. 2017, 173-175.) Ammattilainen pystyykin reflektoimaan omaa työtään suhteessa lapsen etuun ja toimimaan sen mukaisesti. Lastensuojelussa lapsen etu ei välttämättä aina ole vanhemman etu ja sosiaalityöntekijä joutuu ensisijaisesti miettimään lastensuojeluasiassa lapsen etua. (Kananoja ym. 2017, 173-175.) Vanhemman edun jäädessä joissain tilanteissa toisarvoiseksi, saattaa se vaikuttaa vanhemman kykyyn toimia kasvattajana. Ammattitaitoinen ohjaaja pystyy kuitenkin työskentelemään vanhemman kanssa siten, että myös hänen äänensä tulee kuuluviin sijoitetun lapsen arjessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut 27 laatusuosituksia, jotka voidaan kiteyttää viiteen eettiseen periaatteeseen. Näihin kuuluu asiakkaan ihmisoikeudet sekä perusoikeu-

det. Periaatteisiin kuuluu niin ikään lapsen etu sekä ammattihenkilöstön työn laatu. Lisäksi tärkeää on vuorovaikutus sekä vastuulliset päätökset ja vastuullinen toimintakulttuuri. (THL 2017.) Käytännössä näiden arvojen toteuttaminen vaatii ammattilaiselta punnintaa siitä, mikä on oikein ja mikä väärin, vaikka tilanteissa saattaakin esiintyä eturistiriitoja.

2.2.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet

Kuten jo edellä on mainittu, lastensuojelun keskeisin periaate on lapsen etu. Kaikilla lapsilla on yhtäläiset oikeudet yhteiskunnassa ja heitä tulee kohdella yksilöinä ja tasa-arvoisesti. Lapsi nähdään itsenäisenä, omien oikeuksiensa kohteena ja etua arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että lapselle pystytään tarjoamaan tasapainoinen kasvu ja kehitys sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet sekä mahdollisuus saada sekä hellyyttä että ymmärrystä ja iänmukaista valvontaa ja huolenpitoa. Lisäksi lapselle tulisi pystyä tarjoamaan hänen taipumuksiensa ja toiveitaan vastaava koulutus ja turvallinen kasvuympäristö, jossa toteutuu fyysinen ja henkinen koskemattomuus. Lasta tulee kannustaa ja valmentaa itsenäistymiseen sekä kasvamisen vastuullisuuteen. Osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia tulee tukea ja lopuksi on pystyttävä ottamaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. (Kananoja ym 2017, 228.)

Periaatteiden toteutuminen lastensuojelun sijaishuollossa vaihtelee, kuten myös työntekijöiden tietoisuus periaatteiden olemassaolosta. Työntekijän olisi tärkeää pystyä sitoutumaan em. periaatteisiin, jotta hoidon ja huolenpidon taso olisi mahdollisimman korkealaatuista. Jo alan koulutuksessa tietoisuutta periaatteiden olemassaolosta tulisi korostaa ja painottaa opiskelijoille, että lain lisäksi myös yleisten periaatteiden tulisi ohjata kaikkea työntekijän toimintaa niin lastensuojelun sijaishuollossa kuin muuallakin lastensuojelun kentällä.

2.3 Työkäytännöt lastensuojelun sijaishuollossa

Lastenkodissa tulee olla aina henkilökuntaa paikalla. Lastensuojelulaki määrittää minimiresurssin, joka on sellainen, että asuinyksikköä kohden tulee olla seitsemän ohjaajaa ja mikäli asuinyksikköjä on enemmän kuin yksi, kuusi ohjaajaa (LSL Jokin). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että aamu- ja iltavuoroissa on minimissään kaksi ohjaajaa ja yövuoroissa yksi.

Työvuorot jakaantuvat siis aamu-, ilt- ja yövuoroihin. Yövuorot tehdään useimmiten yhden ohjaajan resurssilla, kun taas aamu- ja iltavuoroissa on vähintään kaksi ohjaajaa. Mikäli asuinyksikössä on enemmän kuin yksi osasto, on molemmilla osastoilla yleensä yksi ohjaaja yövuorossa. Työ on kolmivuorotyötä ja tämä asettaa tietyt haasteet työntekijän jaksamiselle. Ergonominen työvuorosuunnittelu onkin ensiarvoisen tärkeää työvuorolistoja suunnitellessa (Super 2019.)

Yhteistyö ohjaajien välillä on tärkeää lastensuojelun sijaishuollossa. Lasten ongelmat ovat monitahoisia ja asiakkaat haasteellisia. Tiedonkulku nousee merkittävään asemaan yhteistyön toteuttamisessa ja asioiden hoitamisessa siten, että laadukas hoito toteutuu. Luottamus ja vuorovaikutussuhteiden toimivuus ja ylläpito ylläpitävät hyvää yhteistyötä. (Metteri 2012, 216; Aira 2012, 49-53, 77.)

Lastensuojelun sijaishuollossa keskeneräisyys on läsnä kaiken aikaa. Lasten ongelmat voivat olla niin monitahoisia, että jo pelkästään sijoituksen keston vuoksi kaikkien ongelmien korjaaminen voi olla mahdotonta. Sijoitus päättyy joko sijaishuoltopaikan muutokseen, kotiutumiseen tai siihen, että lapsi täyttää 18-vuotta. Ohjaajan onkin tärkeää tiedostaa se, että työ tulee harvoin valmiiksi ja näin ollen huolehtia siitä, että hän tekee silti parhaansa työskennellessään lapsen kanssa.

2.3.1 Ohjaajien ammattitaito

Ohjaajien ammattitaidosta ja osaamisesta määrätään laissa sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015 5§) siten, että työntekijän on kehitettävä ja ylläpidettävä osaamistaan. Ohjaajien koulutukset vaihtelevat sijaishuollossa ja yleisimpiä nimikkeitä ovat sosionomi, sairaanhoitaja, lähihoitaja, toimintaterapeutti sekä nuoris- ja vapaa-ajan ohjaaja. Lisäksi laitoksessa voi työskennellä myös sosiaalityöntekijä ja psykologi.

Sijaishuoltoyksikössä työskentelee sijaisia silloin, kun vakituinen henkilökunta on estynyt tekemään työvuoroa. Sijaisten koulutukset ja ammattitaito vaihtelevat suuresti. Lisäksi haasteen luo tiedonkulun ongelmat sekä sijaisten sitouttaminen sijaisuuksiin. Vakituisten henkilökunnan tehtävä onkin varmistaa se, että sijaiset saavat tarvittavat tiedot työvuoron työtehtävien hoitamiseen. Lisäksi olisi tärkeää kouluttaa sijaisia erilaisilla lisäkoulutuksilla, joiden avulla voidaan kehittää heidän osaamistaan ja ammattitaitoaan. Tämä

tehtävä kuuluu esimiehille. Käytännössä on kuitenkin usein sellainen tilanne, että sijaisen vaihtuvuus on suurta ja heidän sitouttamisessaan epäonnistutaan ja tämä taas vaikeuttaa laadukkaan hoidon ja huolenpidon toteuttamista.

2.3.2 Struktuuri ja työn suunnittelu

Säännöllinen ja ennustettava arki lastenkodilla on tärkeää. Enroos (2016, 236) toteaa, että hyvin strukturoitu arki tuo lapselle turvaa ennustettavuuden ja ennakoitavuuden muodossa. Lastensuojelun käsikirjan (THL 2017) mukaan lapsi oppii ottamaan itse vastuuta arjestaan arjen säännöllisyyden toteutuessa. Sijaishuoltoapaikan yhtenä tehtävänä on huolehtia lapsen perushoidosta sekä turvata hänen ikätasoisensa kasvunsa ja kehityksensä. Tässä arjen ennakoitavuus nousee merkittävään asemaan siten, että lapsi kokee olevansa turvassa asetettujen rajojen puitteissa.

Työn suunnittelu on tärkeää struktuurinkin toteuttamisen kannalta. Huonosti toteutettu työn suunnittelu kuormittaa työntekijöitä ja vaikuttaa työhyvinvointiin negatiivisesti (Vataja&Julkunen 2004, 26). Heidän tutkimuksensa sosiaalitoimistojen työn organisoinnista ja työhyvinvoinnista osoittaa, että huonoiten vertailussa pärjäsivät ne sosiaalitoimistot, joissa työn suunnittelu ei toiminut. Lastenkodissa työn suunnittelu on jokapäiväistä. Lastenkodin arjessa on paljon erilaisia toimintoja, joiden aikatauluttaminen niin, että arki lastenkodilla sujuu saumattomasti, on tärkeää. Työn suunnittelu lähtee työvuorosuunnittelusta eli siitä, että työvuoroissa on tarvittava resurssi työtehtävien hoitamiseen. Lisäksi jokaisen työntekijän vastuulla on suunnitella arki niin, että laadukas hoito ja huolenpito toteutuvat eikä arjen struktuuri kärsi huonosta työn suunnittelusta.

2.4 Työntekijän osaaminen

Kuten edellä on mainittu, ohjaajien ammattitaidosta ja osaamisesta määrätään laissa sosiaalihuollon ammatti-henkilöistä (817/2015 5§) siten, että työntekijän on kehitettävä ja ylläpidettävä osaamistaan. Ohjaajien koulutukset vaihtelevat sijaishuollossa ja yleisimpiä nimikkeitä ovat sosionomi, sairaanhoitaja, lähihoitaja, toimintaterapeutti sekä nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja. Lisäksi laitoksessa voi työskennellä myös sosiaalityöntekijä ja psykologi.

2.4.1 Lastenkodin ohjaajan tehtävät

Vuonna 2018 laaditussa lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa on työstetty lastensuojelun sijaishuollon valtakunnallisia laatukriteereitä ja siinä on myös määritelty tehtävät lastenkodin ohjaajalle. Työnantajani Familiar on laatinut tästä oman ohjeistuksen sijaishuollon työntekijöilleen. Hoitoprosessi voidaan jakaa kolmeen osaan, jotka ovat sijaishuoltopaikan valinta ja lapsen tulo yksikköön, lapsen arki sijaishuoltopaikassa ja sijaishuoltopaikasta poismuutto ja jälkihuolto.

Ennen lapsen tuloa yksikköön, on pystyttävä varmistumaan siitä, että valittu sijaishuoltopaikka on lapselle sopiva. Tässä vaiheessa on tärkeää tehdä tiivistä yhteistyötä sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän kanssa. Valmistautuminen lapsen tuloon yksikköön on tärkeä vaihe sijoituksen alussa. Turvallisten puitteiden luominen lapselle tulovaiheessa perustuu pitkälti hyvään valmisteluun, johon kuuluu mm. se, että lapselle nimetään oma ohjaajat, jotka tutustuvat lapseen ja ottavat huomioon hänen yksilölliset tarpeensa. Tämä on myös muiden yksikössä työskentelevien ohjaajien velvollisuus. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä 2019.)

Arjen lastenkodilla pitää olla turvallista ja on ohjaajan tehtävä huolehtia siitä, että lapsi kokee olevansa turvassa hyväksikäytöltä ja kiusaamiselta. Ammattitaitoinen ohjaaja osaa huolehtia siitä, että lapselle tarjotaan turvalliset rajat sekä hän osaa huolehtia siitä, että lapsen yksityisyyden suoja toteutuu. Lapsen koskemattomuudesta huolehtiminen kuuluu niin ikään ohjaajan tehtäviin. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä 2019.) Kodinomaisuus on tärkeää sijaishuoltopaikassa ja varsinkin laitoksessa, joka saattaa lähtökohtaisesti olla hyvinkin kaukana kodinomaisesta ympäristöstä (Puonti ym. 2004, 206-207). Lastenkodissa pyritään elämään tavallista arkea, johon kuuluu mm. harrastuksiin kускаamista ja ruuanvalmistusta yhdessä lasten kanssa (Laakso 2009, 113-114).

Lastensuojelulaissa määrätään lapsen käyttövaroista. Määrät vaihtelevat lapsen iän mukaan. Käyttövarat on tarkoitettu lapsen henkilökohtaisiin menoihin. (LSL 55§.) Harrasterahat ja vaaterahat on kohdennettu nimensä mukaisesti harrastuksiin ja vaatehankintoihin. Vuonna 2019 lapsen käyttövara on minimissään n. 52€/kk ja vaateraha n. 50€/kk. Harrasteraha on harkinnanvarainen.

Huolehtiminen mm. lapsen riittävästä levosta ja ravinnosta on tärkeää. Nämä kuuluvat lapsen perushoitoon ja huolenpitoon. Lapsen kielellisen ja kulttuurisen taustan sekä biologisen perheen kunnioittaminen on niin ikään tärkeää. Lapsen itsetuntoa tulee ylläpitää

ja kehittää. Myös lapsen kykyä vastuunottoon ikätason mukaisesti tuetaan. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä 2019.) Lastensuojelulaissa (4§) määrätään lapsen osallisuudesta. Lapsen tulee saada tietoa häntä koskevista asioista ja hänen tulee saada vaikuttaa asioihinsa. Lapsella on myös mahdollisuus kieltäytyä osallisuudesta. (THL 2018.) Osallisuus toteutuu lapsen kanssa mm. asiakassuunnitelmanneuvotteluissa. Lisäksi lapsen osallisuutta olisi pystyttävä toteuttamaan lastenkodin arjessa esimerkiksi suunnitelmalla lapsen kanssa yksilöllinen viikko-ohjelma, jonka kautta lapsella on mahdollisuus osallistua oman arkensa sisällön suunnittelemiseen.

Wardin ym. (2004, 87) mukaan moniulotteisuus ja monisäikeisyys kuvaa hyvin lastenkodissa asuvien lasten ryhmädynamiikkaa. Lastenkodissa lapsilla on erilaisia rooleja (mt). Ohjaajan tehtäviin kuuluukin tukea lapsen sosiaalisia suhteita. Erilaiset roolit näkyvät selvästi lastenkodissa ja osa niistä on alistavia ja osa taas nostaa lapsen statusta ryhmässä. Ohjaajan olisikin tärkeää pitää huolta siitä, että roolit olisivat mahdollisimman tasa-arvoiset ja lapsen kehitystä tukevia.

Kuten edellä mainittiin, ohjaajan on kyettävä kunnioittamaan lapsen biologista perhettä. Kuulumisten vaihtelu sekä keskustelu ajankohtaisista aiheista lapsen vanhempien kanssa on tärkeää. Ohjaaja myös mahdollistaa osaltaan lapsen mahdollisuutta pitää yhteyttä läheisiinsä. Edelleen on tärkeää, että ohjaaja huolehtii myös siitä, että lapsi pystyy olemaan yhteydessä omaan sosiaalityöntekijäänsä. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä 2019.) Arjessa onkin tärkeää olla säännöllisesti yhteydessä lapsen läheisiin sekä sosiaalityöntekijään. Vaikka lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja vanhemmille lähetetään kuukausittain kausikooste, jossa kerrotaan mm. lapsen kuulumiset, tulee arjessa kuitenkin eteen usein tilanteita, joista on hyvä keskustella heidän kanssaan.

Familiarin laatiman sisäinen tietojärjestelmä (2019) liittyy lapsen arkeen lastenkodilla myös lapsen oikeusturvan ja siitä huolehtimisen. Ohjaajan tulee pitää huolta siitä, että lapsi tietää omat oikeutensa sekä se, kehen hän voi ottaa yhteyttä, mikäli kokee, että oikeudet eivät ole toteutuneet. Lapsen kanssa on mm. käytävä läpi häneen kohdistetut rajoitustoimenpiteet ja niihin johtaneet syyt sekä kerrottava se, onko tehty päätös valituskelpoinen ja auttaa lasta valituksen laatimisessa. (mt.) Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä ohjaajan on muistettava erityisesti se, että niitä ei saa käyttää seuraamuksena vaan niiden avulla pyritään turvaamaan lapsen kasvu ja kehitys (LSL 61 a§).

Lapselle kuuluu lastensuojelun sijaishuollossa samat palvelut, kuin muillekin lapsille. Näitä palveluita ovat mm. varhaiskasvatus, psykiatriset palvelut, koulupalvelut sekä pe-

rusterveidenhuolto. Ohjaajan on huolehdittava lapsen kuntoutumisesta laitoksessa. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä 2019.) Lapsen kuntoutumisen kannalta onkin tärkeää, että ohjaaja tuntee lapsen ja hänen palveluntarpeensa. Ammattitaitoinen ohjaaja pystyy arvioimaan sen, mitä palveluja lapsi tarvitsee. Yksi käytetyimmistä palveluista varhaiskasvatuksen ja koulupalvelujen sekä perusterveydenhuollon palveluiden lisäksi on erilaiset psykiatrisen puolen palvelut, kuten lapsi- ja nuorisopsykiatrian poliklinikan palvelut, joihin päästään lääkärin läheteellä.

Lapsi muuttaa pois lastenkodista joko täytettyään 18-vuotta, vaihdettuaan sijaishuoltopaikkaa tai kotiutuessaan. Siirtymävaiheessa on tärkeää, että se tehdään suunnitellusti ja onkin ohjaajan tehtävä huolehtia siitä, että näin tapahtuu. Lapsen itsenäistyessä itsenäiseen elämään, on ohjaajan tehtävä huolehtia siitä, että lapsella on tarvittavat valmiudet itsenäiseen elämään. Jälkihuoltosuunnitelma tehdään yhdessä lapsen sosiaalityöntekijän kanssa ja ohjaaja huolehtii osaltaan sen toteutumisesta. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä 2019.) Laitosolosuhteissa lapsen kanssa itsenäistymiseen valmistautuminen voi olla kodinomaisemmasta paikasta itsenäistymistä haasteellisempaa, koska laitospäristön olosuhteet eivät välttämättä ole niin kodinomaiset. Ohjaajan olisi kuitenkin pystyttävä harjoittelemaan lapsen kanssa esimerkiksi kaupassa käyntiä, ruuanlaittoa ja rahankäyttöä sekä muita itsenäisen elämän valmiuksia.

2.4.2 Menetelmällinen osaaminen

Vuorovaikutus on menetelmällisen osaamisen ydintä. Menetelmällä pyritään aina pääsemään johonkin tavoitteeseen ja sen tarkoituksena on myös selkeyttää tilannetta sekä auttaa muutokseen pääsemistä. Menetelmien lähtökohtana on hyvä pitää eettisyyttä, tietoisuutta ja suunnitelmallisuutta. (Bardy 2013, 112.) Omaohjaajatyö ja puheeksi ottaminen ovat esimerkkejä menetelmällisestä osaamisesta. Muita menetelmiä ovat mm. erilaiset roolikartat. Itsenäistyvän nuoren roolikartta on hyvä menetelmä itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyssä. Menetelmiä ei kannata kuitenkaan käyttää, jollei ohjaaja ole harjaantunut niiden käytössä. Lisäksi on olemassa toiminnallisia menetelmiä, joita ovat esimerkiksi erilaiset arjen toiminnot yhdessä lapsen kanssa.

2.4.3 Asiantuntijana lastenkodissa

Lastenkotityössä törmää vääjäämättä rankkoihin aiheisiin ja niiden kohtaaminen voi olla työntekijälle haasteellista. Hankalat aiheet herättävät voivat herättää lastenkodin ohjaajassa monenlaisia tunteita. Eronen (2009, 226) toteaa, että sosiaalialan koulutuksissa tähän ei kiinnitetä riittävästi huomiota. Hämällään olo tai neuvottomuus ovat esimerkkejä ristiriitaisista tunteista. Näitä tunteita on lastenkotiympäristössä mahdollista työstää niin kollegojen kanssa kuin työnohjauksissakin. (mt.) Vaikka ohjaajalla tuleekin olla kyky asettua autettavan asemaan, on tärkeää, että hän osaa rajata empaattisuuden tunteen ammatillisuuteen (Toivola 2004).

Kyky reflektioon, eli kykyyn peilata omaa ajatteluaan suhteessa tehtyyn työhön, on tärkeä taito ohjaajalle. Tietoisuus siitä, mitkä ovat omat näkemykset kasvatuksesta on reflektiossa niin ikään tärkeää. (Cameron ym. 2016, 14.) Riippumatta siitä, mitkä ovat ohjaajan omat arvot, on hänen pystyttävä sitoutumaan sosiaalialan eettisiin periaatteisiin ja arvoihin ja tehtävä työtään näiden ohjaamana (Talentia 2019). Arjessa on paljon tilanteita, joissa ohjaajan on pystyttävä punnitsemaan sitä, mikä kumpuaa omasta arvomaailmasta kasvatustyössä. Jokaiselle tulee vastaan tilanteita, joissa omat arvot poikkeavat tehtyä työtä sitovista arvoista ja tällöin on hyvin tärkeää, että ohjaaja pystyy toimimaan sovittujen arvojen mukaisesti.

Lastenkodissa kuulee usein puhuttavan siitä, että työtä tehdään persoonalla. On kuitenkin niin, että asiantuntijuuden tulisi ensisijaisesti ohjata tehtyä työtä. Asiantuntijuus kehittyy suhteessa koulutukseen ja työkokemukseen ja mitä pidemmälle se kehittyy, sitä rutiininomaisemmin ohjaaja pystyy ongelmia ratkaisemaan (Isoherranen 2012, 116, 58).

Laakson (2009, 235-236) mukaan ohjaajan ja lapsen henkilökohtaisen suhteen syvyys vaikuttaa siihen, miten paljon ohjaaja jakaa henkilökohtaisia asioitaan lapsen kanssa. On tärkeää tiedostaa, että omien asioiden jakamiseen sisältyy aina riski siitä, että lapsi käyttää annettuja tietoja väärin tarkoituksiin. Omaohjaajasuhteet ja se, kehen ohjaajaan lapsi kiinnittyy, voi olla hyvinkin sattumanvaraista. Omaohjaajan on pystyttävä hyväksymään tilanne, jossa lapsi kiinnittyy enemmän johonkin toiseen ohjaajaan. Tällöinkin on tärkeää, että omaohjaaja huolehtii lapsen asioista sovittulla tavalla ja pyrkii luottamuksen syntymisen kautta syventämään suhdettaan omaohjattavaansa. On kuitenkin tärkeää, että lapsi luo luottamuksellisen suhteen edes yhteen aikuiseen lastenkodilla.

Työnohjaus kannattelee osaltaan työntekijän jaksamista ja tukee hänen osaamistaan. Työnohjauksessa keskustellaan vaikeistakin aiheista ja on tärkeää, että ohjaajat pystyvät luottamaan työnohjaajaansa. On tärkeää, että työnohjauksessa keskitytään yhdessä asetettuihin tavoitteisiin ja tärkeää on myös se, että niiden toteutumista tarkastellaan (THL 2019). Työnohjaajat vaihtuvat lastenkodeilla noin 2-3- vuoden välein. Tämä johtuu siitä, että työnohjaajilla on erilaisia lähestymistapoja, kuten ratkaisukeskeisyys tai voimavarakeskeisyys (THL 2019). Lastensuojelulaitoksen tarpeet työnohjauksen lähestymistavalle vaihtelevat usein vallitsevan tilanteen mukaan.

Ohjaajalla on paljon valtaa suhteessa sijoitettuun lapseen. Ongelmalliseksi tilanne muuttuu silloin, kun vallankäyttöön liittyy liiallista puuttumista ja kontrollia. Valta on osaltaan näkyvää, mutta myös näkymätöntä. Vastuu liittyy valtaan ja työntekijä toteuttaa molempia työssään. (Boualem 2014, 46-47.) Vallankäyttö lastenkodeilla näkyy arjessa useassa tilanteessa. Ohjaajalla on valta päättää lapselle asetetuista seuraamuksista ja kyky tarkastella sitä, onko asetettu seuraamus tarkoituksenmukainen, on tärkeä taito ohjaajalle. Lisäksi ohjaajalla on valtaa vaikuttaa lapsen asioihin arjessa ja välillä voi olla tilanteita, joissa ohjaaja ei pysty tarkastelemaan asiaa lapsen edun kannalta. Mikäli ohjaaja ei tähän pysty, käyttää hän valtaansa väärin ja tämä taas voi olla hyvinkin tuhoisaa luottamuksellisen suhteen syntymisessä ja ylläpitämisessä.

Lopuksi lastenkotiin sijoitettua lasta tulisi kannustaa ilmoittamaan mahdollisista kokemuksista epäkohdista. Epäkohdat voivat liittyä mm. päätöksenteon lainmukaisuuteen tai menettelyyn ja kohteluun (THL 2019). Ilmoitusvelvollisuus epäkohdista on lakisääteinen ja se koskee luonnollisesti myös työntekijöitä, jotka ilmoittavat epäkohdista esimiehilleen (Talentia 2017). Valvontavastuu epäkohdista on kunnilla, aluehallintavirastoilla ja oikeusasiamiehellä. Kunnan viranhaltijana sosiaalityöntekijällä on vastuu mm. rajoitustoimenpiteiden asianmukaisesta käytöstä. Seuraamukset noudattamatta jättämisestä voivat olla niin sakkorangaistuskin kuin myös koko toiminnan osittainen tai kokonaan sulkeminen. (THL 2019.)

3 LAPSEN OIKEUDET JA ASEMA SIJAISHUOLLOSSA

YK:n lapsen oikeuksien julistus, jonka myös Suomi on hyväksynyt, sisältää 10 periaatetta. Ne kuuluvat jokaiselle rotuun, sukupuoleen, ihonväriin, kieleen, sosiaaliseen alkuperään varallisuuteen, syntyperästä tai muusta johtuvaan asemaan, uskontoon tai poliittiseen tai muuhun vakaumukseen riippumatta. Julistus on annettu siinä tarkoituksessa, että lapsella olisi onnellinen lapsuus ja hän voisi nauttia julistuksessa annettuja oikeuksia ja vapauksia. (Unicef 2019.)

Periaatteita ovat se, että lapsi saa nauttia julistuksessa eriteltyjä oikeuksia mainituista seikoista riippumatta ja lapsella on erityinen oikeus suojeluun. Lapselle on mahdollistettava kehitys niin ruumiillisesti kuin henkisesti ja sitä on turvattava kansallisella lainsäädännöllä. Lisäksi lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen ja hänelle kuuluu myös oikeus asianmukaiseen ravintoon, asumiseen sekä lääkehoitoon. Sekä lapsen, että äidin on saatava erityistä huolenpitoa ja hoitoa. Vajaakykyisen lapsen on saatava tilansa vaatimaa huolenpitoa ja kasvatusta eikä lasta saa erottaa äidistään, ellei se ole välttämätöntä.

Periaatteisiin kuuluu myös se, että lapsi saa osakseen hellyyttä ja turvallisuutta ja mikäli lapsi ei saa perheeltään tarvittavaa turvaa tai riittävää toimeentuloa, on yhteiskunnan korjattava näitä puutteita. Lapsella on edelleen oikeus maksuttomaan koulutukseen ja hänellä tulee olla mahdollisuus leikkiin ja virkistykseen, jonka ensisijainen järjestämisvastuu on vanhemmilla. Yhteiskunnan on osaltaan edistettävä mahdollisuutta näihin. Lapsen tulee olla ensisijalla, kun annetaan suojelua ja apua ja lapsen ei tulisi tarvita tehdä työtä ennen minimi-ikää ja lasta suojellaan laiminlyönneiltä, julmuudelta ja väärinkäytöltä. Lapsikauppa ei myöskään ole sallittua. Lopuksi lasta tulisi kasvattaa suvaitsevaisuuteen ja ymmärrykseen sekä kansainväliseen ystävyyteen. (Unicef 2019.)

Unicefin mukaan lapsen oikeuksia ovat se, että ketään ei syrjitä ja kaikkea päätöksentekoa tulee ohjata lapsen etu. Valtion on tuettava lapsen huoltajia kasvatuksessa ja lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada hoitoa tarvittaessa. Lapsella on oikeus henkilöllisyyteen virallisessa rekisterissä ja hänellä on oikeus perheeseen sekä sukulaissuhteiden säilymiseen, mikäli lapsen on hyvä olla heidän kanssaan. Oikeus ilmaista mielipiteitään, mikäli ne eivät loukkaa muiden oikeuksia, kuuluu niin ikään lapsen

oikeuksiin. Lapsen ikätaso huomioiden hänellä on oikeus niin uskonnon-, omantunnon kuin ajatuksenkin vapauteen. (Oikeusasiamies 2019.)

Lapsella on oikeus leikkiin, vapaa-aikaan ja yksityisyyteen ja hänellä on oikeus saada tietoa ikätaso huomioon ottaen. Hänellä on oikeus koulutukseen ja laadukkaaseen opetukseen. Lasta on suojeltava mm. päihteiltä ja hyväksikäytöltä sekä kaikelta sellaiselta, joka on haitallista lapsen kehitykselle. Mikäli lapsi kokee vääryyksiä, tulee hänen toipumisestaan edistää. Lopuksi lapsella on oikeus omaan kielen ja kulttuurin harjoittamiseen. (Oikeusasiamies 2019.)

Suomessa lasten oikeudet toteutuvat hyvin ja Suomi onkin lapsen oikeuksien osalta maailman toiseksi paras maa (Turun Sanomat 2019). Lastensuojelussa lapsen yksityisyyden puututaan kuitenkin perustavalla tavalla ja siinä tuleekin olla erityisen hienovarainen. Lapsella on oikeus ikätaso huomioon ottaen tietää se, mikä esimerkiksi kotiloissa vaarantaa lapsen kasvua ja kehitystä ja tätä kautta saada ymmärrys siitä, mikä hänen oma roolinsa on sijoituksen johtaneissa ja sijoitusta jatkavissa syissä.

3.1 Lapsen oikeudet sijaishuollossa

Lastensuojelussa kaikkea toimintaa ohjaavat lasten oikeudet. Lasten oikeudet määritellään mm. Suomen perustuslaissa ja lastensuojelulaissa sekä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keskeisissä periaatteissa ja sosiaalialan eettisissä perusteissa. Keskeisimmät kohdat löytyvät lastensuojelulain (417/2007) 4§:stä pykälästä ja niiden tarkoitus on punnita, miten eri toimenpidevaihtoehdoilla pystytään turvaamaan lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lapsen läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet pitää pystyä turvaamaan. Lapsella tulee olla mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä ja hänen tulee saada iän- ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa. Lisäksi lapsella on oltava mahdollisuus saada taipumuksiaan vastaava koulutus ja mahdollisuus turvalliseen kasvuympäristöön. Lapselle on taattava ruumiillinen koskemattomuus ja loukkaamattomuus sekä mahdollisuus itsenäistymiseen ja kasvaminen vastuullisuuteen. Lopuksi lapsella on oltava mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omista asioista ja hänen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta on pystyttävä ottamaan huomioon. (THL 2018.)

Työntekijän olisi tärkeää tutustua lastensuojelulain lisäksi yllämainittuihin lakeihin, kansainvälisiin sopimuksiin lasten oikeuksista (mm. Euroopan ihmisoikeussopimus), lapsi-

ja perhekohtaisiin lastensuojelun keskeisiin periaatteisiin sekä sosiaalialan eettisiin periaatteisiin. Näiden tulisi ohjata kaikkea päätöksentekoa lastensuojelussa sekä myös lastenkodissa tehtävää työtä ja työntekijän on pystyttävä sitoutumaan näihin omassa työssään.

3.1.1 Lapsen oikeus tavata läheisiään

Lapselle tärkeät ihmissuhteet jatkuvat sijoituksenkin aikana. Lastenkodissa lasta tulisi kannustaa yhteydenpitoon läheisiinsä ja yleistä on esimerkiksi se, että sijaishuolto paikka maksaa lapsen puhelinliittymän. Lisäksi yhteydenpitoa tuetaan taloudellisesti luonapito- korvauksilla, jotka maksetaan henkilölle, jonka luona lapsi vieraillee. Onkin yleistä, että vanhempien vierailuja sijaishuolto paikassa tuetaan matkakorvauksilla. Lisäksi omassa työpaikassani tapaamisia tuetaan myös siten, että läheisten on mahdollisuus majoittua läheiseen hotelliin, jossa he voivat yöpyä lapsen kanssa. Oikeus läheisiin ja tärkeisiin ja turvallisiin ihmissuhteisiin kuuluu sijaishuollossa olevalle lapselle ja hänellä on oikeus tavata itselleen tärkeitä ihmisiä. Lapsen on tiedettävä, miten hän voi pitää yhteyttä läheisiinsä sijaishuollon aikana. Sijaishuolto paikan sekä sijoittajakunnan on pidettävä huolta siitä, että tämä oikeus toteutuu ja sitä on myös tuettava. Esimerkiksi vierailuja pitää tukea ja perheen taloudellinen tilanne ei saa olla esteenä tapaamisille tai yhteydenpidolle. (LSL 54 §.)

Sisarussuhteisiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota ja sisarukset tulisikin mahdollisuuksien mukaan sijoittaa samaan sijaishuolto paikkaan. Mikäli lapsen sisarukset asuvat edelleen vanhempien luona, on tärkeää, että lapsi pystyy tapaamaan sisaruksiaan säännöllisesti. (THL 2019.) Sijaishuolto paikan etäisyys ei saa olla esteenä yhteydenpidolle läheisten kanssa. Eli sijaishuolto paikka ei saa olla niin kaukana, että yhteydenpito vähenee tai se estyy kokonaan (LSL 50§).

Tilanne, jossa sijoitetun lapsen sisaret asuvat kotona, voi olla vaikea sijoitetulle lapselle siitä syystä, että hänen voi olla vaikeaa käsittää, miksi muut sisarukset saavat asua kotona, mutta hänet on sijoitettu. Näissä tilanteissa onkin tärkeää, että lapsen kanssa käydään läpi sijoitukseen johtaneet syyt. Lapsen on kuitenkin mahdollisuus tavata sisaruksiaan kotilomalla käydessään. On tilanteita, joissa lapsi joudutaan välillä sijoittamaan niin kauas, että vierailut sijaishuolto paikassa ovat käytännössä todella vaikeita tai jopa mahdottomia. Itse näen työssäni sitä, että vanhempien tilanne on sellainen, että he eivät pysty moninaisien syitten takia tulemaan tapamaan lastaan sijaishuolto paikkaan.

On tilanteita, joissa lapselle vahingolliset ihmissuhteet pitää katkaista. Tämä voidaan tehdä mm. sijaishuoltopaikan valinnalla siten, että yhteydenpito ei ole mahdollista. On kuitenkin tärkeää, että lapsella säilyvät muut, läheiset ihmissuhteet vaikka osaa niistä jouduttaisiinkin rajoittamaan. Sitä, miten paljon lapsi pitää yhteyttä läheisiinsä, ei ole määritelty eikä se ole sidonnainen lapsen ikään. Yhteydenpidosta sovitaan asiakassuunnitelmassa, joka laaditaan yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Mikäli yhteydenpitoa joudutaan rajoittamaan, pitää siitä tehdä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös. (THL 2019.) Tällainen tilanne syntyy esimerkiksi silloin, kun jokin ihmissuhde vaarantaa vakavasti lapsen kasvun ja kehityksen vaikkapa vanhempien päihteidenkäytön vuoksi. Joskus voi myös olla tarkoituksenmukaista pyrkiä katkaisemaan lapselle vahingolliset kavereisuhteet esimerkiksi sijoittamalla lapsi kauemmas siten, että yhteydenpito kavereihin katkeaa tai ainakin vaikeutuu huomattavasti.

3.1.2 Lapsen oikeus tavata sosiaalityöntekijää

Lastensuojelulaissa määritetään, että lapsella on oikeus tavata riittävästi sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää (LSL 29§, 53§). Tämän tarkoituksena on turvata lapsen asema sijaishuollossa. Mikäli lapsi niin haluaa, hänellä on oltava mahdollisuus tavata työntekijää kahden kesken, eikä sijaishuollon työntekijällä ole tällöin mahdollisuutta osallistua tapaamiseen. Tapaaminen voidaan järjestää myös ilman lapsen huoltajaa, mutta tällöin on lasta koskeviin asiakirjoihin kirjattava se, miksi näin on menetelty. (Saastamoinen 2010, 124.)

Tapaamisissa lapsen työntekijällä on myös mahdollisuus saada tietoa siitä, miten hoito- ja kasvatustoteutukset sijaishuoltopaikassa ja hän voi näin valvoa, että lapsen etu toteutuu. Tapaamisten tarkoitus on edistää lapsilähtöistä työskentelytapaa ja niissä on mahdollisuus kiinnittää huomiota lapsen näkökulmaan. (Saastamoinen 2010, 124.) Sijaishuoltopaikan on osaltaan edistettävä näiden tapaamisten toteutumista. Mikäli lapsi on sijoitettu pidemmän välimatkan päähän sijoittavasta kunnasta, on sijaishuoltopaikan huolehdittava kulkemisesta niin, että tapaamiset mahdollistuvat.

Tieto siitä, miten tapaamiset toteutetaan, tulee kirjata asiakassuunnitelmaan. Suositus on, että työntekijä tapaisi lasta vähintään kaksi tuntia kuukaudessa. Lasta ei kuitenkaan voi pakottaa tapaamisiin (THL 2019). Asiakassuunnitelmaan kirjatut tapaamiset saataan toteuttaa myös puhelimitse. Lapset ottavat kokemuksiensa mukaan verrattain harvoin yhteyttä sosiaalityöntekijäänsä. Yleinen tilanne se, kun lapsi kokee tarvetta keskustella

työntekijän kanssa rajoitustoimenpiteiden lyhentämisestä tai se, kun lapsi hakee taloudellista tukea hankintoihin (esim. uusi puhelin).

3.1.3 Lapsen oikeus palveluihin ja tukitoimiin

Lapsella on oikeus palveluihin myös sijaishuollon aikana. Tällaisia palveluita on yleisesti psykiatrisen puolen- ja terveydenhoidon palvelut. Myös koulupalvelut kuuluvat lapsen oikeuksiin sijaishuollon aikana. Lapsen sijoittavan kunnan on varmistuttava siitä, että kunta, johon lapsi sijoitetaan, pystyy tarjoamaan lapselle kuuluvat palvelut. (THL 2019.) Käytännössä lapsen oikeus palveluihin toteutuu hyvin. Koulupaikan löytäminen sijoitetulle lapselle saattaa kuitenkin joissain tapauksissa olla haasteellista ja useassa erityisyksikössä toimiikin oma koulu, jota lapsi voi käydä sijoituksen aikana. Koulunkäynnin vaikeudet ovat yleinen syy sijoituksiin ja näin ollen onkin tärkeää, että sijaishuolto paikka pystyy tarjoamaan mahdollisuuden koulunkäyntiin.

3.1.4 Käyttövarat sekä itsenäistymisvarat

Lastensuojelulaissa määrätään lapsen oikeudesta käyttövaroihin. Se, onko lapsi sijoitettu avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai onko hänet huostaanotettu, ei vaikuta oikeuteen käyttövaroihin. Käyttövarat ovat suunnattu lapsen henkilökohtaisiin tarpeisiin ja niiden määrä on säädelty siten, että alle 15-vuotias saa käyttövaran, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan ja yli 15-vuotiaalle lapselle maksetaan kolmasosa elatustuen määrästä. Näin ollen vähimmäismäärä käyttövaroista on säädelty, mutta enimmäismäärää ei ole. (Saastamoinen 2008, 118-119.) Käytännössä vuoden 2019 käyttövara yli 15-vuotiaalle on minimissään noin 50€/kk.

Käyttövarat voidaan maksaa iästä ja tarpeesta riippuen joko päivittäin, viikoittain tai kuukausittain. Käyttövarojen maksusta on pidettävä kirjaa ja niistä on lähetettävä tieto lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Tällä pyritään varmistamaan se, että lapsen oikeusturva toteutuu. Käytännössä käyttövarat maksetaan sijaishuolto paikan käteiskassasta, joskin ne voidaan maksaa myös lapsen tilille. On suositeltavaa, että sekä rahan vastaanottanut lapsi, että rahan antanut työntekijä kuittaavat rahan saaduksi ja anetuksi. (Saastamoinen 2010, 129.)

Lapsen hoidosta voidaan periä vanhemmilta maksu, koska lapsen elatusvelvollisuus säilyy myös sijaishuollon aikana. Myös lapsen tuloista voidaan periä hoitomaksua. Nämä maksut kerryttävät lapsen itsenäistymisvaroja. Määrän on oltava vähintään 40% lapsen kuukausittaisista tuloista. Enimmäismäärää ei ole säädetty. Mikäli itsenäistymisvaroja kerryttäviä tuloja ei ole, on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huolehdittava siitä, että lapsella on varoja itsenäistymiseen, asumiseen ja koulutukseen. (Saastamoinen 2010, 129-131.) Käytännössä itsenäistyvää lasta tuetaan usein asunnonsaamisessa sekä koulutukseen liittyvissä menoissa, kuten kulkemisen tukemisessa ja koulutarvikkeiden hankinnassa. Myös kalustehankinnat ovat yleisiä, itsenäistymisvaroista maksettavia menoeria.

3.1.5 Lapsen oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuus on huolehtia, että lapsi saa riittävästi tietoa omasta tilanteestaan lapsen kehitys- ja ikätaso huomioiden. Lapsen on saatava tietää sijoitukseen johtaneet syyt sekä myös tieto siitä, miten tilanteessa edetään. Lapselle ei kuitenkaan saa antaa tietoa, joka vaarantaisi hänen kasvuaan ja kehitystään, mutta muuten lapselle on annettava tietoa, joka koskee hänen asioitaan. Lapsen mielipide ja toivomukset tulee ottaa huomioon ja ne tulee selvittää hienovaraisesti ja siten, että suhde läheisiin ei vaarannu. (LSL 53§, 20§, 5§.) Lapsen ja sosiaalityöntekijän välisten keskustelujen tulee olla luottamuksellisia ja lapsen on pystyttävä luottamaan siihen, että sosiaalityöntekijä ei välitä tietoja eteenpäin, mikäli tämä ei tilanteen vuoksi ole välttämätöntä (THL 2019).

Lisäksi on tärkeää, että sijaishuollon työntekijät kunnioittavat luottamuksellisuutta. Mikäli keskusteluissa ilmenee seikkoja, jotka vaarantavat lapsen kasvua ja kehitystä, tulee tällaiset tiedot saattaa niin työryhmän kuin sosiaalityöntekijänkin tietoon. Toisaalta se, että lapsen ja työntekijän välille syntyy luottamus ja toisaalta se, että työryhmä pystyy auttamaan lasta kokonaisvaltaisesti, saattavat olla ristiriidassa keskenään. Mikäli lapsella on tunne siitä, että hänen yksityisyyttään ei kunnioiteta, saattaa tämä vaarantaa työntekijän ja lapsen välisen luottamuksen syntymistä.

3.2 Lapsen asema sijaishuollossa

Jokaisella lapsella on oikeuksia syntymästään lähtien. Aikuisten oikeudet ovat myös lapsen oikeuksia, eli perusoikeuksia ei ole sidottu ikään. Perusoikeuksien lisäksi lapsella on tiettyjä, erityisiä oikeuksia, kuten oikeus erityiseen suojeluun. Nämä perustuvat edellä mainittuihin lakeihin ja kansainvälisiin sopimuksiin. Erityisiä oikeuksia lapsella on silloin, kun hänet on sijoitettu kodin ulkopuolelle ja ne tulee huomioida lastensuojeluprosessin jokaisessa vaiheessa. (Saastamoinen 2010, 15.) Lastensuojelussa lapsen erityisten oikeuksien sekä lapsen edun tulisi olla työntekijälle työtä ohjaava tekijä.

Sijaishuoltoon sijoitettavan lapsen kohdalla tulee arvioida se, että sijoituspaikka vastaa lapsen tarpeita. Lisäksi hoidon tulee olla laadukasta ja sisällöltään sellaista, että se vastaa annettuja lakeja ja asetuksia. Vuonna 2004 julkaistut valtakunnalliset lapsen sijaishuollon laatuksiteerit ohjaavat tarkastelemaan prosessia lapsen näkökulmasta ja niiden avulla arvioidaan sitä, että sijaishuolto on laadukasta. Tärkeää on mm. se, että kun lapsi sijoitetaan ensimmäisen kerran, olisi paikka sellainen, että se vastaa lapsen tarpeita eikä uusia sijoituksia toisiin paikkoihin tulisi. Lapselle on tärkeää pysyvät ihmissuhteet ja ne rikkoutuvat, mikäli lasta sijoitetaan yhä uudelleen uusiin paikkoihin. (Saastamoinen 2008, 21-22.)

3.2.1 Sijaishuollon muodot

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna tai kiireellisesti sijoitettuna. Sijaishuollon muotoja ovat sijaiskodit ja ammatilliset perhekodit, laitoshuolto sekä muu lapsen tarpeita vastaava sijoituspaikka. Sijaiskodit tarjoavat mahdollisimman kodinomaista hoitoa ja kasvatusta. Ammatilliset perhekodit ovat sijaiskodin ja laitoshoidon väliin sijoittuva sijaishuoltomuoto, jossa lapsia hoidetaan joko samassa taloudessa asuvien perhekotivanhempien toimesta tai lapsia hoitaa ulkopuolinen henkilökunta. (Saastamoinen 2004, 28-30.) Lisäksi lastenkodit jakautuvat erityislasternkoteihin sekä perustason lastenkoteihin. Laki ei tunne näiden kahden eroa, mutta käytännössä erovaisuudet liittyvät sijoitettujen lasten problematiikkaan. Tavalliseen lastenkotiin sijoituvat lapset, joiden kasvu ja kehitys vaarantuvat erityislasternkodin lapsia kevyemmin.

Lastensuojelulaitoksiin sijoitetaan vaikeahoitoisempia ja erityisosaamista vaativia lapsia. Laitoshoido vastaa lapsen tarpeisiin myös lyhytaikaisissa sijoituksissa silloin, kun hoito

on hyvin järjestetty. Laitoshoito on usein tarkoituksenmukaisin hoitomuoto murrosikäiselle lapselle. (Saastamoinen 2010, 8-12.) Murrosikäisen lapsen sijoittaminen perhehoitoon on ongelmallista siitä syystä, että lapsen ongelmat murrosiässä tuntuvat usein olevan moninaiset. Laitossijoituksessa henkilöstöä on enemmän ja heidän koulutustasonsa vastaa paremmin murrosikäisen lapsen tarpeita. Laitossijoituksessa lasta hoitaa moniammatillinen työryhmä, jolla on mahdollisuus hoitaa lapsen problematiikkaa kokonaisvaltaisesti.

Muu lapsen tarpeita vastaava sijoituspaikka voi olla vaikkapa sairaala. Lapsi voidaan sijoittaa myös väliaikaisesti kotiin silloin, kun valmistellaan lapsen kotiin palaamista esimerkiksi laitoshoidosta. Tämä ratkaisu on aina väliaikainen ja siinä puhutaan usein koekotiutuksesta, joka tähtää huostaanoton päättymiseen. Koekotiutus voi olla voimassa enintään 6kk ja sen jälkeen arvioidaan, sijoitetaanko lapsi uudelleen sijaishuoltopaikkaan vai muuttaako hän pysyvästi kotiin. (Saastamoinen 2010, 8-12.) Kotiin muuttamisen edellytyksenä on, että huostaanottoon johtaneita syitä ei enää ole tai ne ovat vähentyneet merkittävästi niin, että ne eivät enää vaaranna lapsen kasvua ja kehitystä.

Lapsi voidaan myös sijoittaa vankilan perheosastolle. Päätökset näissä tilanteissa tehdään samoilla perusteilla kuin muillekin lastensuojelun asiakkaille ja sen tarkoituksena on yhdenvertaisuus muiden lastensuojelun asiakkaiden kanssa. Vankiloiden perheosastoilla huomioidaan lastensuojelulain mukaisesti lapsen tarpeet. Useimmiten lapsi sijoitetaan vankilaan äidin luo, mutta on poikkeustapauksia, joissa lapsi on myös sijoitettu vankilaan isän hoitoon. Vanhempi on pääasiallinen lapsen hoitaja vankilaolosuhteissa. (Saastamoinen 2010, 19-21.)

3.2.2 Päätöksenteko lastensuojelun sijaishuollossa

Lainsäädännössä ja päätöksenteossa on huomioitava aina lapsen etu ja se, että hänen oikeutensa toteutuvat. Koska lapsen elämässä sijoitusprosessin aikana puututaan lapsen yksityisyyteen, on pystyttävä arvioimaan tarkasti se, miten toimenpiteet vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lisäksi on tärkeää, että lapsen suhteet vanhempiin ja muihin läheisiin säilyvät lämpiminä. (Puonti ym. 2005, 85.)

Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun. Lastensuojelussa päätäntävaltaa käyttää sosiaaliviranomainen ja lapselle on nimettävä hänen asioitaan hoitava sosiaalityöntekijä. Huostaanottotilanteissa työtä tehdään pareittain niin, että lapsen asioista päättää kaksi

sosiaalityöntekijää. Oikeusturvaa lapselle parantaa se, että päätöksiä tekevä sosiaalityöntekijä on eri henkilö kuin asiakkaan muista asioista vastaava työntekijä. (Kananoja ym. 2017, 231-233.) Lapsen sosiaalityöntekijä vaihtuu siinä kohtaa, kun lapsi sijoitetaan lastenkotiin. Usein perhe on saanut avohuollon tukitoimia ennen sijoitusta ja tällöin perheen asioista on vastannut avohuollon sosiaalityöntekijä. Sijoituksen tapahtuessa, vaihtuu lapsen sosiaalityöntekijä sijaishuollon sosiaalityöntekijäksi. Sosiaalityöntekijän työparina toimii usein sosiaaliohjaaja.

3.2.3 Huostaanotto, kiireellinen sijoitus, hallinto-oikeuden väliaikainen määräys, avohuollon tukitoimi ja yksityinen sijoittaminen

Se, millaisessa asemassa lapsi on sijaishuollossa, määräytyy sen mukaan, millä päätöksellä hänet on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Mikäli lapsen kasvuolosuhteet tai puutteet lapsen huolenpidossa vaarantavat vakavasti lapsen kasvua ja kehitystä, on lapsi otettava huostaan. Myös se, että lapsi itse vaarantaa vakavasti omaa kasvuaan tai kehitystään, on huostaanoton peruste. Mikäli jompikumpi edellisistä kriteereistä täyttyy, on huostaanoton edellytyksenä myös se, että tarjotut avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä. (Saastamoinen 2010, 38-39.) Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun lapsi on syyllistynyt vakavaan rikokseen

Avohuollon tukitoimet ovatkin usein olleet riittämättömiä vakavammin oireilevien lasten kohdalla. Näen usein omassa työssäni tilanteita, joissa lapsi on otettava huostaan välittömästi, eikä avohuollon tukitoimia ole asian kiireellisyyden vuoksi pystytty toteuttamaan. Saastamoisen (2010, 45-46) mukaan kiireellisen sijoituksen syynä onkin se, jos lapsi on välittömässä vaarassa. Siinä on kyse akuutista tilanteesta, jossa on ryhdyttävä välittömästi lastensuojelun turvaamistoimenpiteisiin. Tällainen tarve voi syntyä esimerkiksi silloin, kun lapsen vanhemmat ovat kykenemättömiä huolehtimaan lapsen tarpeista päihetyksensä vuoksi. Myös vanhemman äkillinen sairaus tai muu este huolehtia lapsesta, voi olla kiireellisen sijoituksen syynä. Lisäksi kiireelliseen sijoitukseen voi johtaa lapsen oma, esimerkiksi itsetuhoinen käytös. Kiireellinen sijoitus lakkaa, kun sen perusteet poistuvat tai kun se loppuu määräajan (60vrk) päätyttyä. Lisäksi se raukeaa, mikäli ei ole tehty huostaanottohakemusta, kun hallinto-oikeus antaa asiassa väliaikaisen määräyksen päätöksen tai kun ” huostaanottoa tai sijaishuoltoa koskeva asia on vireillä hallintotuomioistuimessa”. (Saastamoinen 2008, 45-46.)

Hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä lapsi voidaan sijoittaa silloin, kun asia on vireillä hallintotuomioistuimessa. Tällöin hallintotuomioistuin voi antaa väliaikaisen määräyksen siitä, miten lapsen hoito ja kasvatus on järjestettävä oikeusprosessin aikana. Ongelmallinen tilanne on silloin, kun lasta ei ole kiireellisesti sijoitettu, mutta hänen etunsa mukaista ei ole asua kotona. Vaikka asia on vireillä oikeudessa, saattaa sosiaalityöntekijän huoli lapsen tilanteesta olla niin vahva, että päätös kiireellisestä sijoituksesta on tehtävä, vaikka asia on vireillä hallinto-oikeudessa. (Saastamoinen 2010, 53-57.)

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä heti, mikäli lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi itse vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon sijoituksen keston olisi hyvä pysyä lyhyenä. Mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät, ei lasta voi sijoittaa avohuollon tukitoimena. Avohuollon tukitoimena sijoitettuun lapseen ei voi käyttää rajoitustoimenpiteitä sijaishuollossa. Mikäli tarvetta rajoitustoimenpiteiden käyttöön ilmenee, tulee pohtia sitä, täyttyvätkö kriteerit kiireelliseen sijoitukseen tai huostaanottoon. Lapsen sijoittaminen yhdessä huoltajan/huoltajien kanssa tulisi olla ensisijainen toimenpide. Joissain tilanteissa lapsi voidaan sijoittaa avohuollon toimenpiteenä myös yksin. Avohuollona tapahtuvaan sijoitukseen vaaditaan aina huoltajan ja 12- vuotta täyttäneen lapsen suostumus. (Saastamoinen 2004, 55-56.)

Lastensuojelun laitoshuollossa avohuollon sijoitukset ovat verrattain harvinaisia. Yleensä lastenkotiin sijoitettaessa on lapsen oirehdinta jo niin vahvaa, että lapsi sijoitetaan joko kiireellisesti tai sitten hänet on huostaanotettu. Mikäli lapsi kuitenkin sijoitetaan avohuollon tukitoimena, on henkilöstön yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa pystyttävä arvioimaan jatkuvasti sitä, riittääkö avohuollon sijoitus turvaamaan lapsen kasvun ja kehityksen. Oman kokemukseni mukaan suurin osa avohuollon tukitoimista lastensuojelulaitoksessa päätyykin kiireelliseen sijoitukseen tai huostaanottoon. Perustason lastenkoteissa avohuollon tukitoimena tapahtunut sijoitus on erityislastenkotia yleisempää.

Sijoittaminen jälkihuoltona tarkoittaa sitä, että lapsi asuu sijaishuoltopaikassa esim. 18-vuotta täytettyään. Sijoitetulla lapsella on aina oikeus jälkihuoltoon ja se järjestetään myös avohuollon päätöksellä sijoitetulle lapselle, mikäli sijoitus on kestänyt yli puoli vuotta ja se on kohdistunut yksin lapseen. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös silloin, kun lapsi ei ole ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Mm erilaisia avohuollon tukitoimia voidaan tarjota jälkihuoltona. Myös taloudellinen tukeminen kuuluu asiakkaan jälkihuoltoon. (Kananoja ym. 2017, 245.) Myös se, että lapsi jää asumaan lastensuojelulaitokseen 18-vuotta täytettyään, on harvinaista. Yleensä itsenäistymistä aletaan harjoitella jo

hyvissä ajoin ennen täysi-ikäisyyttä ja lapsi onkin valmis muuttamaan pois sijaishuolto-
paikasta heti 18-vuotta täytettyään.

Lapsi voidaan lisäksi sijoittaa yksityisesti kodin ulkopuolelle. Tällä tarkoitetaan sitä, että
lapsi esim. asuu isovanhemmillaan ja siihen tarvitaan huoltajan päätös. Huoltaja valitsee
lapsen sijoituspaikan ja huoltajuus säilyy vanhemmalla. Yksityisestä sijoituksesta on il-
moitettava sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle ja sen tekee lapsen huoltaja sekä
myös henkilö, jonka luokse lapsi on sijoitettu. (Saastamoinen 2010, 61.)

3.3 Osallisuus

Osallisuudesta säädetään lastensuojelulaissa ja se perustuu lähtökohdiltaan perustus-
lain 6§, jonka mukaan lapsen tulee saada vaikuttaa omiin asioihinsa ikänsä ja kehitysta-
sonsa mukaisesti. (Kananoja ym. 2017, 229.) Lastensuojelulaissa määritelty oikeus osal-
lisuuteen on noussut laitostensuojelussa yhdeksi suurimmista painopistealueista ja
sen toteuttamisen eteen tehdään paljon työtä mm. erilaisten ohjeistusten ja koulutusten
muodossa. Lastensuojelulaissa määritetään osallisuuden osalta siten, että lapsen mieli-
pide häntä koskevissa asioissa tulee selvittää ja lasta tulee kuulla niin ikään häntä kos-
kevassa päätöksenteossa (LSL 6§).

Lapsen ja työntekijän välisen luottamussuhteen rakentaminen vaatii paljon työtä ja usein
tilanne on sellainen, että lapsen voi olla lähtökohtaisesti vaikeaa luottaa työntekijään tai
ylipäänsä ihmisiin ympärillään. Tämä saattaa johtua mm. siitä, että lapsen elämässä ei
ole ollut pysyviä ihmissuhteita tai ne ovat olleet luonteeltaan enemmän vaurioittavia kuin
korjaavia. Luottamuksellinen suhde lapsen ja työntekijän välillä nouseekin osallisuu-
dessa merkittävään asemaan, koska kun lapsella on tunne siitä, että hän pystyy vaikut-
tamaan omiin asioihinsa, myös luottamus työntekijöihin paranee. Kananojan (2010, 229)
mukaan luottamuksellisessa suhteessa lapsi pystyy puhumaan asioistaan työntekijälle
ja luottamuksen eteen tulee tehdä töitä kaiken aikaa, koska se ei ole pysyväistä vaan
sitä rakennetaan koko prosessin ajan.

Ihmisen identiteetin rakentumisen kannalta on tärkeää, että lapsi pystyy osallistumaan
omiin asioihinsa täysvaltaisena jäsenenä. Lapsen osallisuudessa onkin kyse siitä, että
hän on mukana toteuttamassa, määrittämässä ja arvioimassa hänen eteensä tehtävää
työtä. (THL 2019.) Osallisuus korostuu siinä, että lasta kohdellaan tasa-arvoisesti yksi-
löinä ja hänelle annetaan mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa. Kaikenikäisten lasten

toiveet ja mielipiteet tulee selvittää, eli osallisuuteen ei ole määritelty ikärajaa. Se, miten tärkeästä asiasta on kysymys, määrittää sen, miten paljon lapsen äänen tulisi tulla kuuluviin prosessin aikana. (Saastamoinen 2010, 65, 66.)

Osallisuuden toteuttamisesta lastensuojelulaitoksissa keskustellaan tällä hetkellä paljon. Parhaimmillaan osallisuus näkyy lapsen arjessa siten, että lapsella on oikeasti päätätävältä omissa asioissaan ja arjessaan. Osallisuus saattaa kuitenkin aiheuttaa sijaishuollon työntekijöissä hämmennystä ja suljetummassa ympäristössä osallisuuden toteuttaminen saattaa osoittautua haasteelliseksi. Se, miten asiakassuunnitelmassa määritetyt toiveet ja mielipide näkyvät lapsen arjessa lastensuojelulaitoksessa on pitkälti työntekijän vastuulla. Työntekijän tulisi ymmärtää se, että osallisuuden toteutuessa lapsen identiteetti pääsee vahvistumaan sekä kehittymään ja lapsi kokee omilla mielipiteillään olevan merkitystä ja tätä kautta hänellä on mahdollisuus tulla yhteisönsä tasa-arvoiseksi ja täysvaltaiseksi jäseneksi.

Työnantajani Familiar on kehittänyt osallisuuden toteutumisen välineeksi toimintakykymittarin. Sen avulla niin nuoret kuin ohjaajatkin voivat arvioida lapsen tavoitteiden toteutumista sijaishuollon aikana. Toimintakykymittari täytetään yhdessä lapsen kanssa ja sen avulla on mahdollista myös muokata lapsen tavoitteita. Mittarin tulokset lähetetään niin vanhemmalle kuin sosiaalityöntekijällekkin. Toimintakykymittaria voidaan täyttää myös yhdessä vanhemman kanssa. (Familiar.fi.)

Sosiaalityöntekijän tekemässä työssä taasen kokemuksen mukaan lasten osallisuus toteutuu hyvin silloin, kun sosiaalityöntekijällä on aikaa lapselle. Lasta ja hänen toiveitaan kuullaan hyvin esimerkiksi asiakassuunnitelmaa laadittaessa ja siihen kirjataan kattavasti lapsen toiveet ja mielipide. Ongelmaksi on viime aikoina noussut yksittäisen sosiaalityöntekijän suuret asiakasmäärät. Sosiaalityöntekijöiden suuret asiakasmäärät aiheuttavat sen, että sosiaalityöntekijällä ei välttämättä ole aikaa hoitaa lapsen ja perheen asioita ja tämä voi heijastua lapsen asioiden valvontaan ja tätä kautta osallisuuden toteutumiseen. (Yle.fi.)

3.4 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja hänen tehtävänsä

Lapselle tulee lastensuojelulain 13 b § mukaan nimetä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Myös sijaishuollon ajan lapsella tulee olla sosiaalityöntekijä ja hänellä tu-

lee olla sosiaalityöntekijän pätevyys. Kokonaisvastuu lapsen asioista on sosiaalityöntekijällä ja hän mm. päättää lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja vastaa lastensuojelutarpeen selvittämisestä. Sosiaalityöntekijä vastaa lapsen edun toteutumisesta sekä avustaa lasta puhevallan käytössä. Se, että lapsi saa tarvitsemansa palvelut, kuuluu niin ikään sosiaalityöntekijän vastuualueisiin. Vaikka sosiaalityöntekijällä voi olla työparinaan esimerkiksi sosiaaliohjaaja, on päätäntävalta lapsen asioissa kuitenkin aina sosiaalityöntekijällä. (Saastamoinen 2010, 73, 74.)

Sosiaaliohjaaja toimiikin usein sosiaalityöntekijän työparina ja hänen tehtävänsä on osallistaa kuulla lasta ja myös toimia yhteyshenkilönä lapsen ja sosiaalityöntekijän välillä. Sosiaaliohjaaja tapaa lasta sekä yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa että myös erikseen. Viime aikoina on paljon puhuttu siitä, että sosiaalityöntekijöillä ei ole aikaa tavata lasta niin paljon, kuin tarve vaatisi. Sosiaaliohjaajan rooli nouseekin tässä tilanteessa merkittäväksi, koska tieto lapsen asioista kulkee sosiaaliohjaajalta sosiaalityöntekijälle.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuualueisiin kuuluu huolehtia lapsen osallisuudesta perehtymällä riittävästi lapsen tilanteeseen. Lisäksi vastuualueisiin kuuluu valvonta siitä, että lapsen etu toteutuu sekä vastuu lapsen kasvuolosuhteiden tarkastelusta ja arvioinnista. Sosiaalityöntekijä huolehtii siitä, että lapsi saa hänelle kuuluvat palvelut ja hän myös arvioi palveluntarpeen. Sosiaalityöntekijä tekee yhteistyötä lapsen perheen kanssa ja hänen tulee tukea vanhempia näiden kasvatustehtävässä. Hän kartoittaa lapsen läheisverkoston ja huolehtii siitä, että lapsen ongelmatilanteita selvittää joko sosiaalityöllä, avohuollon tukitoimilla ja sijoituksella sekä tarvittaessa kiireellisellä sijoituksella tai huostaanotolla. Sosiaalityöntekijän tulee laatia lapselle asiakassuunnitelma ja arvioida sen toteutumista myös silloin, kun lapsi on sijoitettuna. Lopuksi sosiaalityöntekijä valmistelee ja panee täytäntöön lasta koskevat päätökset. (LSL 29§, 55§, 20§, 24§, 26§, 27§, 30§, 36§, 37§, 38§, 31§, 32§, 37§, 41§, 47§.)

Sosiaalityöntekijä siis laatii yhdessä lapsen ja perheen kanssa lapselle asiakassuunnitelman. Sijaishuoltopaikan tulisi täydentää asiakassuunnitelmaa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa (LSL 30§a), jossa eritellään ne toimenpiteet, joilla asiakassuunnitelmassa asetetut tavoitteet saavutetaan. Hoito- ja kasvatussuunnitelma laaditaan sijaishuoltopaikassa ja se lähetetään sosiaalityöntekijälle sen laatimisen jälkeen. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kirjataan yksityiskohtaisesti ne toimet, joilla lasta pyritään auttamaan ja tukemaan hänen kasvuun ja kehitystään. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tulee laatia

ja/tai päivittää välittömästi, mikäli lapseen on kohdistettu tai häneen tullaan kohdistamaan rajoitustoimenpiteitä. Käytetyistä tai suunnitteilla olevista rajoitustoimenpiteistä on myös ilmoitettava välittömästi sosiaalityöntekijälle. (LSL 30§a.)

3.5 Rajoitustoimenpiteet

Lapsen ollessa sijoitettuna lastenkotiin, voidaan häneen kohdistaa rajoitustoimenpiteitä, pois lukien avohuollon tukitoimen statuksella olevat lapset. Rajoitustoimenpiteistä säädetään lastensuojelulaissa. Toimenpiteitä käytettäessä on tärkeää, että niitä ei käytetä rangaistuksena ja että ne palvelevat lapsen etua hänen ikänsä ja kehitystasoonsa suhteutettuna. Rajoitusten on oltava oikeassa suhteessa lapsen etuun nähden ja niitä käytetään silloin, kun muut, lievemmat keinot eivät ole soveltuvia. (LSL 61§a.)

Rajoitustoimenpiteitä on 9. Yleisimmin käytettyjä ovat omassa työpaikassani yhteydenpidonrajoitus, liikkumavapauden rajoitus, aineiden ja esineiden haltuunotto sekä henkilökatsastus. Muita rajoitustoimenpiteitä ovat henkilötarkastus, omaisuuden ja tilojen tarkistaminen, lähetyksen tarkastaminen ja luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, eristäminen sekä erityinen huolenpito. (Saastamoinen 2008, 141.)

Lain mukaiset rajoitustoimenpiteet puuttuvat lapsen perustuslaissa määriteltäviin perusoikeuksiin. Lastensuojeluissa määritetyt, perusoikeuksia rajoittavat toimenpiteet pyrkivät turvaamaan lapselle vahvemmat perusoikeudet. Tästä syystä on aina punnittava se, että rajoitustoimenpide on välttämätön tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi. Rajoitustoimenpiteiden tulisi olla viimesijaisia, eli niitä tulisi käyttää vain, mikäli tavoitteisiin ei päästä muilla sosiaalityön keinoilla. (Saastamoinen 2010, 151,152.) Muita keinoja lastensuojelun sijaishuollossa on esimerkiksi lapsen ja hänen vanhempansa kanssa käydyt keskustelut tilanteesta ja lapsen osallisuudenkin lisääminen sitä kautta, että lapsen ja mahdollisesti vanhemman kanssa pohditaan sitä, miten tilanteessa päästäisiin eteenpäin ilman rajoitustoimenpiteitä.

Lastensuojelulaki määrittää rajoitustoimenpiteiden kirjaamisesta siten, että lastensuojelulaitoksen on kirjattava ne asianmukaisesti käytön seurannan ja valvonnan turvaamiseksi. Rajoitustoimenpiteeseen tulee kirjata toimenpiteen kuvaus, peruste ja kesto sekä toimenpiteestä päättäneen sekä sen toteutuksessa läsnä olleen henkilön nimet. Myös mahdollinen vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan on kirjattava rajoitustoimen-

piteeseen. Se, miten lasta on kuultu ennen rajoitustoimenpidettä, on myös kirjattava päätökseen. Tieto käytetyistä rajoitustoimenpiteistä on toimitettava lapsen sosiaalityöntekijälle kuukausittain. Lisäksi on tarkasteltava sitä, miten käytetyt rajoitustoimenpiteet vaikuttavat asiakassuunnitelmaan silloin, kun asiakassuunnitelmaa tarkastellaan. Lapsen kanssa tulee keskustella riittävästi rajoitustoimenpiteen syistä ja mahdollisista vaikutuksista hoito- ja kasvatussuunnitelmaan sekä asiakassuunnitelmaan. (LSL 74§.)

Tilanne, jossa lapsen kanssa keskustellaan tehdyistä rajoitustoimenpiteistä, on merkityksellinen. Siinä lapsi saa ymmärrystä siitä, miten hän on omalla toiminnallaan tai miten ympäröivät olosuhteet ovat vaarantaneet hänen kasvuaan ja kehitystään. Lapsen olisi tärkeää ymmärtää se, että rajoitustoimenpide on ollut lapsen edun mukaista. Lapsen kuuleminen rajoitustoimenpiteitä tehdessä on tärkeää. Kiinnipito on kuitenkin sellainen rajoitustoimenpide, jossa lapsen kuuleminen ennen toimenpidettä on vaikeaa, koska tilanteet tulevat yllättäen. Kiinnipidon läpikäyminen lapsen kanssa sen päätyttyä on tärkeää, jotta lapsi ymmärtää, miksi työntekijät ovat rauhoittaneet tilanteen kyseisellä toimenpiteellä. Työntekijän on tehtävä esimiehelleen kirjallinen selvitys kiinnipidosta ja mikäli kiinnipidon on tehnyt esimies, on hänen tehtävä kirjallinen selvitys tilanteesta lapsen sosiaalityöntekijälle (LSL 68§).

Lastensuojelun sijaishuollossa puhutaan myös kasvatuksellista seuraamuksista, jotka eivät siis ole lain määrittelemiä rajoitustoimenpiteitä. Kasvatuksellisen seuraamuksen ero laissa määriteltyihin rajoitustoimenpiteisiin on toimenpiteen puuttumisen vakavuus lapsen perusoikeuksiin. Kasvatuksellisia seuraamuksia voidaan käyttää tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä. (Saastamoinen 2010, 152.) Kasvatuksellisten seuraamusten käyttö vaatii työntekijältä lastensuojelulain tuntemuksen lisäksi vakavaa harkintaa siitä, että voiko kyseistä seuraamusta käyttää lain sallimissa puitteissa. Tavallisesti lapsen kanssa pyritään keskustelulla pääsemään yhteisymmärrykseen siitä, että kasvatuksellinen seuraamus palvelee lapsen tarpeita ja etua. Joissain lastensuojelulaitoksissa on esimerkiksi ollut käytäntö, jossa lapsilta otetaan automaattisesti puhelin pois yöajaksi. Tämä päätös ei kuitenkaan ole ollut lainmukainen vaan tästä olisi pitänyt tehdä aineiden ja esineiden haltuunottopäätös ja/tai yhteydenpidon rajoituspäätös.

3.6 Salassapito

Vaitioloovelvollisuus koskee kaikkia lastensuojelun parissa työskenteleviä sijaishuollon työntekijät mukaan lukien. Salassapitovelvollisuus on tiukka ja sen tehtävänä on varmistaa, ettei lapsen tietoja luovuteta ulkopuolisille. Jo tieto siitä, että asiakas kuuluu sosiaalihuollon palveluiden piiriin, on salassa pidettävää tietoa. Tietoja ei saa luovuttaa, vaikka asiakassuhde on päättynyt. (Saastamoinen 2010, 88.)

Lastensuojelulaitoksessa salassapitovelvollisuus koskee myös annettavaa tietoa suhteessa toisiin lapsiin. Työntekijän on pystyttävä siis varmistamaan omalla toiminnallaan se, että lapsen asioista ei kerrota toisille lapsille. Tietoa ei myöskään tule luovuttaa toisten lasten vanhemmille. Käytännössä tilanne on usein sellainen, että lapset tietävät toistensa asioista ja sen vuoksi onkin tärkeää, että työntekijä pitää silti kiinni omasta salassapitovelvollisuudestaan.

Salassapitovelvollisuus koostuu kolmesta kokonaisuudesta. Ensimmäinen on asiakirjasalaisuus, jolla tarkoitetaan sitä, että prosessissa syntyneitä asiakirjoja ei saa luovuttaa ulkopuolisille käytettäväksi tai nähtäväksi. Toinen kokonaisuus on vaitioloovelvollisuus, jossa määritetään asiakirjasalaisuuden lisäksi kokonaisvaltaisesta vaitioloovelvollisuudesta, joka jatkuu, vaikka työntekijä ei enää työskentelisi prosessin parissa. Kolmas kokonaisuus koskee hyväksikäyttökieltoa, jolla tarkoitetaan sitä, että kertynyttä tietoa ei saa käyttää omaksi tai toisten hyödyksi eikä vahingoksi. (Saastamoinen 2010, 84.)

3.7 Lapsen erityiset oikeudet sijaishuollossa

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen ja turvalliseen kehitykseen, erityiseen suojeluun sekä turvalliseen kasvuympäristöön (LSL 1§). YK:n lapsen oikeudet määrittelevät lapsen oikeudet yleisesti ja Suomen perustuslaki osaltaan täydentää näitä oikeuksia. Lapsen ollessa sijaishuollossa, on hänellä kuitenkin erityisiä oikeuksia, joilla pyritään turvaamaan lastensuojelulaissa määritellyt seikat. YK:n lapsen oikeudet määrittävät siitä, että ensisijaisesti on vanhemman tehtävä huolehtia lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Lastensuojelussa lapsen huoltovelvollisuus säilyy vanhemmilla. (Saastamoinen 2010, 141.)

Oikeus hyvään huoltoon kuuluu lapselle ja huollolla tarkoitetaan sitä, että lapselle taa-taan tasapainoinen kasvu ja kehitys sekä hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toi-vomusten mukaisesti. Oikeus päättää lapsen asioista on huoltajalla, mutta mikäli lapsi on kiireellisesti sijoitettu tai huostaanotettu, siirtyy osa näistä tehtävistä sosiaalihuollolle. Päättäväältä siirtyy kuitenkin sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle vain niiltä osin, kuin se on sijaishuollon toteuttamisen kannalta välttämätöntä. Vanhemmalla säilyy mm. oikeudet päättää lapsen nimestä, uskontokunnasta ja kansalaisuudesta. Lisäksi van-hemmalla on oikeus tiedonsaantiin lapsen asioista. Myös lupa lapsen mahdolliseen adoptioon säilyy vanhemmalla. (Saastamoinen 2010, 141, 142, 143-147.)

Hyvään yhteistyöhön vanhemman ja sosiaalihuollon välillä kuuluu se, että vanhemman kanssa keskustellaan lapsen elämään, terveydenhoitoon, koulutukseen ja muista lapsen elämän kannalta vaikuttaviin tekijöihin (Saastamoinen 2008, 133, 134). Lapsen arki siir-tyy sijoituksen kautta sijaishuoltopaikkaan ja siellä päätetään useista lapsen elämään kuuluvista asioista. Myös sijaishuoltopaikan tulee tehdä yhteistyötä vanhemman kanssa varmistuakseen siitä, että lapsi saa osakseen mahdollisimman hyvää kasvatusta ja huo-lenpitoa.

Lapsen erityiset oikeudet sijaishuollossa on siis tarkasti määrätty laissa. Vanhemman ollessa estynyt toimimaan huoltajana, on tärkeää, että lapsen asioista silti huolehditaan ja tätä tarkoitusta varten on säädetty lakeja, joiden avulla varmistetaan lapsen oikeuksien ja aseman säilymisestä sijaishuollon aikana. Lapsen oikeuksien toteutuminen on lasten-suojelun työntekijöiden vastuulla ja kaikkea toimintaa tulisi ohjata lapsen etu. On tärkeää, että lapsen oikeuksista on säädetty erikseen niin lastensuojelu- kuin muissakin laeissa. Näin varmistetaan se, että lapsen oikeudet sijaishuollossa toteutuvat. Sijaishuollon työn-tekijän on tunnettava omaa työtään ohjaavat lait.

3.8 Perheiden kanssa tehtävä työ

Kuten aiemmin on todettu, huostaanottotilanteissakin lapsen huoltajuus säilyy vanhem-milla, vaikka osa päättävävallasta siirtyykin sosiaaliviranomaiselle. Perheiden kanssa tehtävä työ tähtää asiakkaan ja hänen perheensä hyvinvointiin ja sen tarkoituksena on perheen vuorovaikutuksen ja voimavarojen vahvistaminen. (THL 2019.) Ikosen (2013, 51) mukaan perheiden kanssa tehtävän työn tulisi edistää lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä sekä lapsella tulisi säilyä oikeus kunnioittaa vanhempiaan.

Vanhempien kohtaaminen nousee tärkeäksi teemaksi perheiden kanssa tehtävässä työssä. Dialogisessa kohtaamisessa vanhemmalle tulee tunne siitä, että häntä kuunnellaan ja hänen mielipiteellään on merkitystä (THL 2019). Ammattitaitoinen ohjaaja osaa ottaa vanhemman mielipiteen lasta koskevissa asioissa huomioon siltä osin, kuin se on mahdollista.

Ammattilaisella on valta asiakkaan tilanteessa määrittää mitä kuullaan ja miten prosessi etenee. Se, millaiseksi perheen tilanne muodostuu, johtuu pitkälti siitä, miten vanhemman kertomaa kuullaan ja miten se siirretään arkiseen työskentelyyn. Vähimmissä määrin vanhemman äänen tulisi tulla kuuluviin asiakassuunnitelmanneuvotteluissa (Eronen 2009, 188). Lisäksi vanhemmalla on oikeus vierailta lastenkodilla ja olla puhelimitse yhteydessä niin ohjaajiin kuin lapseenkin, mikäli näitä ei ole rajoitettu rajoitustoimenpiteellä. Lapselle on tärkeää, että vanhempi on mukana hänen arjessaan. Eronen (2009, 191-193) mukaan vanhempien vierailut sijaishuoltoapaikassa ovat verrattain harvinaisia ja oma kokemukseni tilanteesta on samansuuntainen. Yhteydenpito vanhempiin puhelimitse toteutuu kuitenkin mielestäni hyvin.

Vanhemman olisi tärkeää antaa lapselle lupa kiinnittyä sijaishuoltoapaikkaan. Vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta jakaantuu sijaishuoltoapaikan ja vanhempien/vanhemman välille ja tätä kuvaa hyvin termit jaettu vanhemmuus ja kasvatuskumppanuus. (THL 2019.) Yhteistyö vanhemman kanssa luo lapselle kuvaa siitä, että aikuiset ovat ”samalla puolella” lapsen asioissa ja tämä tuo osaltaan lapselle turvallisuuden tunnetta.

4 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS

Perustelut hankkeelle juontavat juurensa jo omiin sosionomiopintoihin (v.2002-2005), jolloin olisin kaivannut paljon enemmän tietoa laitosten suojelun toiminnasta. Olen työskennellyt valmistumiseni jälkeen 14 vuotta lastensuojelun sijaishuollossa ja huomannut, että työpaikoilleni tulevilla harjoittelijoilla ei ole riittävästi tietoa siitä, mitä laitosten suojelun arki on, eli mitä lastensuojelulaitoksessa tapahtuu ja mitä siellä tehdään. Koen, että harjoittelijoilla menee suhteettoman paljon harjoittelujaksosta aikaa pelkästään sen jäsentämiseen, mitä harjoittelupaikassa tehdään (vrt. vanhustenhoito/ sairaala/päiväkoti). Kehittämistehtävän tarkoitus on koota lastensuojelulaitoksen arjesta ohjaajan opas, joka voisi toimia myös oppimateriaalina alan opiskelijoille.

Laakso (2009, 5) toteaaakin väitöskirjassaan, että arkinen lastenkotityö on saanut osakseen vähän tutkimuksellista kiinnostusta ja että lastenkodissa tehtävän työn käsitteistö on sekavaa ja vakiintumatonta. Lastenkodin ohjaajan työn systematisointia tarvitaan kentällä.

Huostaanottojen määrä on lisääntynyt 2000-luvulla ja tämä on käytännössä tarkoittanut myös laitossijoitusten lisääntymistä. Vuonna 2012 voimaan tulleella lakimuutoksella pyritään siihen, että perhehoito olisi ensisijainen sijaishuollon muoto (Bardy 2013, 24-25). Oma kokemukseni lastensuojelun saralta kertoo kuitenkin, että laitossijoitukset eivät ole häviämässä mihinkään vaan ovat jatkossakin tarpeellisia etenkin nuorten kohdalla. Kohtaan työssäni asiakkaita, joilla voi olla takanaan useita perhe- ja laitossijoituksia. Heino (Bardy 2013, 89) toteaaakin, että murrosikäisten nuorten huostaanotot ovat lisääntyneet suhteellisesti eniten ja laitoksissa olevien lasten ja nuorten määrä on kaksinkertaistunut 1990-luvulta 2000-luvulle tultaessa (mt.,90). Lapset ja nuoret tarvitsevat tietoisempaa ja hoidollisesti vankempaa työskentelyä, koska sijoitettujen lasten ja nuorten ongelmat ovat lisääntyneet (Laakso 2009, 40-41).

Huostaanottojen ja sijoitusten lisääntyessä luonnollisesti myös sijaishuoltopaikkojen määrä lisääntyy. Uusia lastenkoteja perustetaan sitä mukaa, kun tarve lisääntyy. Kentälle on tullut paljon yksityisiä toimijoita, kuten Attendo ja Familiar(osa Mehiläistä), joka on tällä hetkellä suurin, yksityinen palveluntuottaja lastensuojelun kentällä (Familiar 2019). Yritysten nettisivuja selaillessa käy selväksi, että eri toimijoilla ja jopa saman konsernin eri lastenkodeilla on erilaisia painopisteitä hoidon järjestämisessä. Siinä,

missä yksi lastenkoti keskittyy toiminnallisuuteen, keskittyy toinen lastenkoti yhteisöllisyyteen. (vrt Familiarin eri yksiköiden toiminta-ajatuksia). Painopistealueet ovat mielestäni tärkeitä sen vuoksi, että jokainen lastenkoti profiloituu hoitamaan tietyn problematiikan omaavia lapsia. Mutta yhtä tärkeää on mielestäni se, että jokaisella lastenkodilla olisi yhtenevä perusta, jolle erilaisia painopistealueita aletaan rakentamaan. Suunnitelma lastenkodin ohjaajan käsikirjasta pyrkii vastaamaan tähän tarpeeseen.

Käsikirjan yhtenä tarkoituksena olisi mallintaa yleispätevä lähestymistapa lastensuojelun laitoshuoltoon. Käsikirjassa käsitellään lastenkodin lainalaisuuksia painopistealueet sivuttaen ja käsitellään aiheita, jotka pätevät kaikissa lastensuojelulaitoksissa riippumatta siitä, mikä on minkäkin laitoksen painopistealue hoidossa. Esimerkiksi käsikirja tarjoaa hoidollisuuden lähestymistavoiksi terapeutista sekä sosiaalipedagogista orientaatioita, joiden tulisi mielestäni olla lähtökohtana kaikessa lastensuojelulaitoksissa tapahtuvassa hoidossa.

Lastensuojelun ydintehtävä on lapsen/nuoren kasvun ja kehityksen turvaaminen sekä niitä vaarantavien tekijöiden poistaminen. Sijaishuollon ammattiroolissa korostuvat käytännön tehtävät, kuten yhteistyö vanhempien kanssa, hoivaaja, auttaja, aikuisen mallin antaminen nuorille; aikuinen, joka asettaa rajoja, vastaanottaa nuoren monenlaisia tunteita ja pitää huolta myös omista rajoistaan (Bardy 2013, 73-75). Tätä perustehtävää kehittämistyössäni on tarkoitus avata lastenkodin ohjaajan näkökulmasta.

4.1 Mitä ja kenen kanssa

Teen suunnitelman lastenkodin ohjaajan käsikirjasta perustuen Riitta Laaksosen väitöskirjaan Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityöstä (2009). Väitöskirjassa tutkija on viettänyt aikaa kahdessa eri lastenkodissa tutkien lastenkotityön perusteita ja tarkoituksena hänellä on ollut lisätä lastenkotityön systematisointia kentällä. Oppaan otsikot mukailevat Laakson väitöskirjan sisältöä ja olen täydentänyt niitä omalla kokemuksellani lastenkotityöstä.

Lisäksi olen tehnyt kolme haastattelua, joista kaksi on ollut asiantuntijahaastatteluita oman yksikköni ulkopuolelta ja yksi ryhmähaastattelu omassa yksikössäni kahdelle kollegalleni. Haastattelujen tarkoituksena on ollut varmistua siitä, että valitut aiheet liittyvät olennaisesti lastenkotityöhön ja tätä on testattu kaikissa kolmessa haastattelussa saman haastattelulomakkeen avulla. Haastattelujen tulokset on aukikirjoitettu lyhyesti.

4.2 Työelämäyhteys

Teen työni Familiar oy:n Veikkarin erityislastenkotiin. Tarkoituksena oli alun perin tehdä työ ilman, että se olisi sidottu mihinkään yksikköön tai yritykseen. Tämä kuitenkin osoittautui mahdottomaksi yhtälöksi ja siksi päädyin tekemään työn omaan työpaikkaani. Työlle ei ole nimetty ohjaajaa, joskin vastaavan ohjaajan kanssa on käyty paljon keskustelua työstäni. Ajatuksena on, että valmis työ liitettäisiin osaksi työpaikkani perehdyttämiskansiota. Kansiota on alettu jo työstämään ja ajatukseni on, että suunnitelman otsikoista olisi hyötyä perehdyttämisoppaan laatimisessa. Lisäksi käsikirjaa voisi käyttää uusien yksiköiden perustamisen yhteydessä, jossa käsikirja voisi tarjota toiminnan perustan yksissä kansissa. Tarkoitus tulevaisuudessa on myös se, että irrottaisin itse käsikirjan osuuden opinnäytetyöstä ja jakaisin sen Familiarin eri yksiköihin perehdytyksen apuvälineeksi.

Familiar Oy on Suomessa johtava yksityinen palveluntuottaja lastensuojelupalveluissa. Familiar tarjoaa niin avohuollon, sijaishuollon ja perhehoidon palveluita maanlaajuisesti. Familiarin arvoja ovat: Tieto ja taito, välittäminen ja vastuunotto, kumppanuus ja yrittäminen sekä kasvu ja kehittämien. (Familiar 2019.)

Veikkarin erityislastenkoti on 12-paikkainen erityislastenkoti, joka tarjoaa ympärivuorokautista hoitoa 12-17-vuotiaille lapsille. Yksikössä toimii myös Paimion Vistan koulun erityisluokka. Veikkari tarjoaa selkeät ja turvalliset rajat ja kasvatuksen runko perustuu positiiviseen kasvukehään, jossa nuorta autetaan ymmärtämään syy-seuraussuhteet niin, että negatiivinen palaute annetaan välittömästi mutta ”sammutetusti” ja jossa positiivisella palautteella on suuri rooli. Monimutkaisten sanktiomallien sijaan kasvatusta nojaa positiiviseen palautteeseen. Kasvatusta nojaa myös turvallisen kiintymyssuhteen luomiseen. Lasta opetetaan ikä ja kehitystasonsa mukaisesti ottamaan vastuuta arkisista asioista. Kasvatuksesta Veikkarissa huolehtii moniammatillinen työryhmä, joka koostuu sionomeista, sairaanhoitajista, lähihoitajista ja nuorisohjaajista. Täydennyskoulutusta henkilökunta on saanut mm. nuorisopsykiatrian alalta sekä aggressiivisen asiakkaan

kohtaamiseen. Peruskoulun suorittaminen Veikkarin koulussa mahdollistaa koulunkäynnin niillekin nuorille, jotka eivät ole muualla pystyneet koulua käymään. Fyysisesti Veikkari sijaitsee n 4 km päässä Paimion keskustasta. (Familiar 2019.)

5 KEHITTÄMISPROJEKTIN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta on konkreettista toimintaa, jolla on selkeästi määritelty tavoite. Se on jatkuvaa toimintaa, jolla pyritään löytämään parempia ja tehokkaampia rakenteita tai toimintatapoja. Painoarvoa kehittämistoiminnassa annetaan kokemustiedolle ja hiljaiselle tiedolle. Kehittämistieto on itsessään kuitenkin enemmän kuin pelkkää arkitietoa. (Toikko & Rantanen 2009,14-19, 39-41.) Ohjaajan käsikirjan yksi tavoite on saada hiljaista tietoa näkyviin ja käsikirjan muotoon.

Kehittämistyön kolme keskeistä kysymystä ovat: kuka kehittää, mitä kehittää ja miten kehittää (Caven-Pöysä ym 2007,324). Kehittämistyössäni kehittäjän roolissa olen minä sekä haastateltavat tiedon reflektioijana. Työ kehittää lastenkodin ohjaajan käsikirjan, jonka tarveperustaa olen kirjoittanut ensimmäisessä osiossa. Sitä, miten kehitetään, aukeaa seuraavissa osioissa. Haastattelut koostuvat kahdesta asiantuntijahaastattelusta sekä yhdestä ryhmähaastattelusta.

5.1 Konstruktivistinen malli kehittämistyössä

Kehittämisprosessia voidaan kuvata erilaisten mallien avulla. Lineaarinen malli perustuu määriteltyyn ongelmaan ja kehittäminen etenee edellä esitettyjen tehtävien mukaan vaihe kerrallaan. Spiraalimallin mukaan kehittäminen etenee jatkuvana syklinä jonka kehän kehittämistoiminnan tehtävät muodostavat. Spiraali sisältää useita peräkkäisiä kehiä. Tasomalli sen sijaan esittää kehittämisen prosessin vertikaalisesti tasolta toiselle etenevänä. (Toikko & Rantanen 2009, 56-71.) Konstruktivistisessa mallissa yhdistyvät spiraali- ja lineaarisen mallin vahvuudet ja kehittämistoiminnan logiikka (Salonen 2013, 16).

Tulen tekemään kehittämistyöni konstruktivistisen mallin mukaisesti. Tähän malliin kuuluvat vaiheet ovat 1) Tutkimusaiheen valinta. Tässä vaiheessa on tärkeää miettiä, että aihe olisi sellainen, jolla on käytännön merkitystä. Aloitusvaiheessa on myös hyvä miettiä sitä, ketkä ovat hankkeen toimijoita ja missä ympäristössä hanke toteutetaan. 2) Suunnitteluvaihe, jossa ideaa selkeytetään. Tässä vaiheessa tehdään kirjallinen suunnitelma kehittämistyöstä ja vaikka suunnitelma saattaakin muuttua kehittämistyön edetessä, on silti tärkeää, että tämä vaihe tehdään huolellisesti ja siinä määritellään niin tavoitteet, tutkimusmenetelmät kuin muukin kehittämistyön sisältö. Tämä vaihe on kehittämistyön

tärkein vaihe. 3) Esivaiheessa kehittämistyö siirretään varsinaiseen työskentely ympäristöön. Tässä vaiheessa organisoidaan tulevaa. 4) Työstövaiheessa työtä tehdään hyvin intensiivisesti ja tässä vaaditaan kehittäjältä mm. vastuullisuutta ja itsenäisyyttä. Vaiheena työstövaihe on vaativin ja pitkäkestoisin. 5) Tarkistusvaiheessa arvioidaan siihen mennessä syntynyttä tuotosta ja mietitään, pitääkö työtä siirtää takaisin työstövaiheeseen vai voiko se edetä seuraavaan vaiheeseen. Tässä vaiheessa arviointi korostuu, mutta voidaan kuitenkin ajatella, että kehittämistyössä arviointia tapahtuu jokaisessa työvaiheessa. 6) Viimeistelyvaiheessa työ nimensä mukaan viimeistellään ja tähänkin vaiheeseen on syytä varata aikaa. Kehittämistyössä syntyy kaksi tuotosta: kehittämistyön raportti sekä itse tuotos. Tämä vaihe voi olla tekijälle aikaa vievää siksikin, että ainakin raportin hän joutuu kirjoittamaan ilman muiden toimijoiden apua. 7) viimeinen vaihe on valmis tuotos, joka voi olla esimerkiksi opas, kirja tai esite. (Salonen 2013, 16-19.) Omassa työssäni itse valmis tuotos jää pois ajanpuutteen vuoksi. Tarkoitus on kuitenkin jatkaa työn työstämistä valmiiksi oppaaksi työn valmistumisen jälkeen.

Työ etenee siten, että ensimmäisessä vaiheessa haastattelen asiantuntijahaastatteluna kaksi haastattelua. Tämä vaihe etenee toiseen vaiheeseen siten, että toteutan toisen haastattelun ryhmähaastatteluna. Näistä lähteistä sekä teoriaosuudesta alkaa koostua kehittämistyön raportti. Haastattelujen tarkoituksena on saada tietoa siitä, mitkä aihealueet ovat olennaisia käsikirjan sisällön kannalta. Tämä toteutuu siten, että käytän haastatteluissa puolistrukturoitua haastattelulomaketta, jossa on käsikirjan otsikot. Otsikot ovat valikoituneet Riitta Laakson (2009) väitöskirjasta ja ne ovat täydentyneet tiedollani lastenkodin työn sisällöistä.

Toinen vaihe etenee konstruktivistisen mallin mukaisesti niin, että 1) suunnittelen ja auki kirjoitan otsikoiden alle kokonaisuuksia lähteineen ja käyn puolistrukturoidun haastattelulomakkeen avulla läpi aiheet ja niiden olennaisuuden asiantuntijahaastatteluissa. Haastatteluissa siis testataan sitä, mitkä aihealueen kuuluvat käsikirjaan ja mitkä aihealueet haastateltavat kokevat epäolennaisiksi. 2) Tämän jälkeen kirjoitan valmiimpaa tekstiä itse käsikirjaan ja työstän sitä johdonmukaisiksi kokonaisuuksiksi. 3) seuraavassa vaiheessa kokoonnun haastatteluryhmän kanssa ja käymme puolistrukturoidun teema-haastattelun sapluunalla läpi aiheita ja haastattelujen avulla saan lopullista tietoa siitä, mitkä aihealueet haastateltavat kokevat olennaisiksi käsikirjan sisällössä. Tämän jälkeen työ etenee viimeistelyyn, jossa haastattelujen avulla saatu tieto hyödynnetään niin, että otsikoiden alle tuleva tieto on ollut haastateltavien mielestä tärkeää ja olennaista käsikir-

jan aiheiden osalta. Haastattelujen tarkoituksena on saada suunnitelman sisältö sel-laiseksi, että se vastaa lastenkodissa tehtävän työn ydintä ja otsikot ovat valikoituneet haastateltujen näkemysten mukaan tarkoituksenmukaisiksi.

5.2 Tiedonhankinta puolistrukturoitua ryhmähaastattelua hyödyntäen

Kehittämistyöni aineistonkeruu koostuu teoriaosuuden lukemisesta sekä kolmen eri haastattelun tuloksista. Teoriaosuuden kerääminen tulee viemään aikaa jonkin verran, koska aiheita on paljon ja vaikka osa niistä jäisikin lopullisen käsikirjan ulkopuolelle, pitää haastatteluja silmällä pitäen kuitenkin pystyä kertomaan, mihin valitut aiheet perustuvat.

Haastattelu on aineistonkeruun muotona joustava ja haastattelutilanteessa haastatteli-jalla on mahdollisuus ohjata keskustelun kulkua etukäteen mietittyjen näkökulmien kautta. Haastattelun avulla voidaan syventää haluttua tietoa sekä ohjata tilannetta lisä-kysymyksillä haastattelutilanteessa. (Hirsijärvi&Hurme 2008, 34.)

Haastattelussa, kuten muissakin aineistonkeruumenetelmissä, on myös omat ongel-mansa. Haastattelun avulla saatu tieto voi olla sosiaalisesti väritynyttä, eli haastateltavat pyrkivät antamaan sosiaalisesti ”oikeita” vastauksia. (Hirsijärvi&Hurme 2008, 35). Asian-tuntijahaastattelut tehdään oman työpaikkani ulkopuolelta. Haastateltavat työskentelevät lastensuojelulaitoksessa ja heillä on vankka kokemus lastensuojelun sijaishuollosta. Us-kon, että tulen saamaan heiltä ammatillisen mielipiteen suunnitelman sisällöstä. Haas-tatteluryhmä koostuu kahdesta työpaikkani kokeneemmasta ohjaajasta.

Hyvän haastattelijan ominaisuuksiin kuuluu mm. se, että hän tuntee aihepiirin ja osaa keskustella siitä. Hän osaa myös ohjata haastattelutilannetta ja osaa esittää selkeitä, yksinkertaisia ja lyhyitä kysymyksiä. Lisäksi hän osaa antaa vastaajille sopivasti tilaa ja hän suhtautuu arvostavasti ja ennakkoluulottomasti haastateltaviin. (Hirsijärvi&Hurme 2008, 68-69.) Omaan 14-vuoden kokemuksen lastensuojelun sijaishuollosta ja sekä työ-kokemukseni että koulutukseni ansiosta pidän itseäni asiantuntijana lastenkotityössä. Tunnen siis aihepiirin kattavasti.

Puolistrukturoitua haastattelua voidaan kutsua myös teemahaastatteluksi. Sen tunnus-piirteisiin kuuluu mm. se, että haastattelijalla on perillä haastateltavista teemoista ja tehnyt taustatyönsä siten, että voi luoda tiettyjä oletuksia käsiteltävästä asiasta sekä myös se, että haastateltavat ovat perillä teemasta, jonka ympärille haastattelu kiertyy. Lisäksi tee-mahaastattelun raamit voidaan määritellä hyvin väljästi ja haastattelu etenee etukäteen

nimettyjen teemojen johdattamana. Etuna on myös se, että haastattelija voi päättää, miten perusteellisesti tai pintapuolisesti asiaa käsitellään, myös haastattelukertojen määrä on haastattelijan päätettävissä. (Hirsijärvi&Hurme 2008, 47-48.)

Teemahaastattelu sopii kehittämistyöni aineistonkeruun menetelmäksi erittäin hyvin juuri em. seikkojen vuoksi. Tarkoituksena ei ole tehdä haastattelua perusteellisesti ja pitkän kaavan mukaan vaan käydä haastateltavien kanssa läpi heidän näkemyksiään lastenkodin ohjaajan työnkuvasta valittujen aiheiden kautta.

Asiantuntijahaastattelussa haastateltavaa haastatellaan sen tiedon vuoksi, jota hänellä aiheesta oletetaan olevan. Faktat tuotetaan yhdessä vuorovaikutustilanteessa. Haastatteluun tulee valmistautua huolellisesti ja itse haastattelutilanteen tulisi olla haastateltavalle turvallinen ja luottamuksellinen. Asiantuntijahaastattelun haasteena voi olla niin sanottu ammatillisuusmuuri, jossa haastateltavan vastauksen on sidottu ammatilliseen etikkaan ja hän pyrkii antamaan eettisesti oikeita vastauksia. Tämän ylittäminen vaatii luottavaisen ilmapiiriin ja tilannetta helpottaa se, että haastattelijalla ja haastateltavalla on yhteinen ammatillinen eetos. (Ruusuvuori ym. 2010. Sivunumerot puuttuvat).

5.3 Haasteet kehittämistyössäni

Haasteet kehittämistyössäni ovat liittyneet pitkälti ajankäytön hallintaan. Palasin opintovapaalta töihin vuoden 2018 alussa ja työn ja opiskelun yhteensovittaminen osoittautui erittäin hankalaksi. Minulla on ollut myös vakavia motivaatio-ongelmia työn kanssa ja tämä on näkynyt pitkinä taukoina työn tekemisessä. Jokaisen pidemmän tauon jälkeen palaaminen työn ääreen on ollut haastavaa ja tämä näkyy myös työn epäyhtenäisessä rakenteessa. Haastatteluiden sopiminen osoittautui myös suunniteltua hankalammaksi toisen asiantuntijahaastattelun osalta. En tavoittanut toista haastateltavaa 1,5 kuukauden lukuisista yhteydenottoyrityksistä huolimatta. Lopulta haastateltava kuitenkin vastasi ja saimme haastattelun tehtyä puhelinhaastatteluna.

5.4 Dokumentointi ja aineiston analyysi

Kehittämistyöni aineistonkeruumenetelmä on laadullinen. Kvalitatiivisen aineiston dokumentoinnin ja analyysin voi tehdä monella tapaa. Pääpiirteittäin ne koostuvat haastattelutilanteessa tehdyistä muistiinpanoista ja havainnoista ja tutkija voi käyttää päättelyä, jolla pyritään todentamaan tutkijan teoreettisia (omassa työssäni myös käytännössä) kertyneitä teemoja. Haastattelija voi haastattelutilanteessa kertoa omaa tulkintaansa haastateltavien vastauksista ja he voivat myös korjata haastattelijan käsityksiä tarkentamalla, mitä vastuksellaan halusivat sanoa. (Hirsijärvi&Hurme 2008, 136-137.)

Dokumentoin aineiston itse haastattelutilanteessa sekä heti sen jälkeen. Koska tutkimuksellinen osuus on kehittämistyössäni vähäisessä roolissa, en näe tarkoituksenmukaiseksi lähteä dokumentoimaan haastatteluja ja ryhmätapaamista tarkasti vaan riittää, että löydän haastatteluista yhdessä haastateltavien kanssa kunkin aiheen tarkoituksenmukaisuuden ja niiden avulla varmistun siitä, että valitut aihealueet ovat tärkeitä lastenkodin ohjaajan käsikirjan sisällössä. Haastattelujen avulla pystyn siis valikoimaan käsikirjaan aiheet, jotka ovat olennaisia lastenkotityössä. Työssäni dokumentointi tulee siis näkymään loppuraportissa, eli siihen on tarkoitus kirjoittaa auki valikoituneet aihealueet. Kirjoitan raporttiin myös lyhyen kuvauksen haastatteluista.

5.5 Haastattelut

Asiantuntijahaastattelun ensimmäinen naastateltava työskentelee Lakkatien erityislastenkodissa Turussa vastaavana ohjaajana. Hänellä on vankka kokemus lastensuojelun sijaishuollosta. Haastattelussa käytiin läpi puolistrukturoitu haastattelulomake, jossa olivat suunnitelman aihealueet. Osaa oli aukikirjoitettu enemmän, osaa ei asiantuntijahaastattelussa tarvinnut avata enempää, koska haastateltavalla on tietoa sijaishuollon käytänteistä kattavasti.

Haastattelussa todettiin kaikkien aiheiden olevan tärkeitä käsikirjan sisällön kannalta. Keskustelua heräsi mm. rajoitustoimenpiteistä ja siitä, miten niiden käyttö saattaa erota tavallisessa lastenkodissa verrattuna erityislastenkotiin. Rajoitustoimenpiteiden kuitenkin todettiin kuuluvan keskeisenä osana lastensuojelun sijaishuoltoon. Toinen keskustelua herättänyt aihe oli työnohjaus. Tämänkin todettiin olevan tärkeää sisältöä, mutta keskustelua herätti sekä se, miten erilaisia työohjaajat olivat ja miten eri tavalla työryhmä voi kokea saman työnohjaajan lähestymistavan. Kaiken kaikkiaan haastateltava kuitenkin

totesi siis kaikkien aiheiden kuuluvan olennaisena osana suunnitelmaan käsikirjasta ja tämä vahvisti myös omaa käsitystäni siitä, että olen onnistunut valitsemaan aiheet asiaan kuuluvasti.

Toinen asiantuntijahaastattelu toteutettiin aikataulullisista syistä puhelinhaastatteluna. Haastattelun etuna on se, että silloin pystytään näkemään haastateltavan ilmeet ja eleet (Hirsijärvi ym.2002, 192). Puhelinhaastattelussa nämä elementit jäävät toteutumatta ja se tekee puhelinhaastattelusta haastavamman haastattelumuodon. Tätä haastetta lähestyin niin, että haastattelun alussa pyrin luomaan haastattelutilanteesta mahdollisimman luontevan ja rennon. Näin ollen itse haastattelutilannekin eteni luontevasti ja monessa kohtaa syntyi hyvää keskustelua erilaisista teemoista.

Tulokset olivat pitkälti samansuuntaiset kuin ensimmäisessäkin asiantuntijahaastattelussa. Ensimmäinen haastateltava työskentelee erityislastenkodissa ja toinen tavallisessa lastenkodissa. Näin ollen joidenkin teemojen, kuten rangaistustoimenpiteiden merkitys, ei ollut niin keskeisessä osassa peruslastenkotityössä. Jokaisen otsikon katsottiin kuitenkin liittyvän lastenkotityöhön olennaisesti.

Ryhmähaastattelu toteutettiin työpaikallani kahden kollegan kanssa. Molemmat ovat työskennelleet pitkään lastensuojelun sijaishuollossa ja molemmilla on kokemusta myös vastaavana ohjaajana toimimisesta. Haastattelu tehtiin työpaikallani, Veikkarin erityislastenkodissa.

Haasteita ryhmähaastattelussa voi olla aikataulun sopimisessa, koska siinä pitää sopia aikataulut usean ihmisen kanssa. Lisäksi haasteena voi olla se, että ryhmässä ei kaikki osallistujat pysty kertomaan rehellistä mielipidettään koko ryhmän kuullen. (Fsd 2019). Aikataulujen sopiminen oli tässä haastattelussa yllättävän helppoa, koska haastattelu toteutettiin työpaikallani niin, että molemmat haastateltavat olivat työvuorossa. Hankalaksi tilanteen teki se, että haastattelu keskeytyi muutamaan kertaan puhelimen soimisen vuoksi. Mielestäni pääsimme kuitenkin siirtymään puheluiden jälkeen hyvin takaisin haastattelun pariin. Molemmat haastateltavat pystyivät vastaamaan kysymyksiin omien mielipiteidensä mukaan riippumatta siitä, mitä toinen haastateltava vastasi.

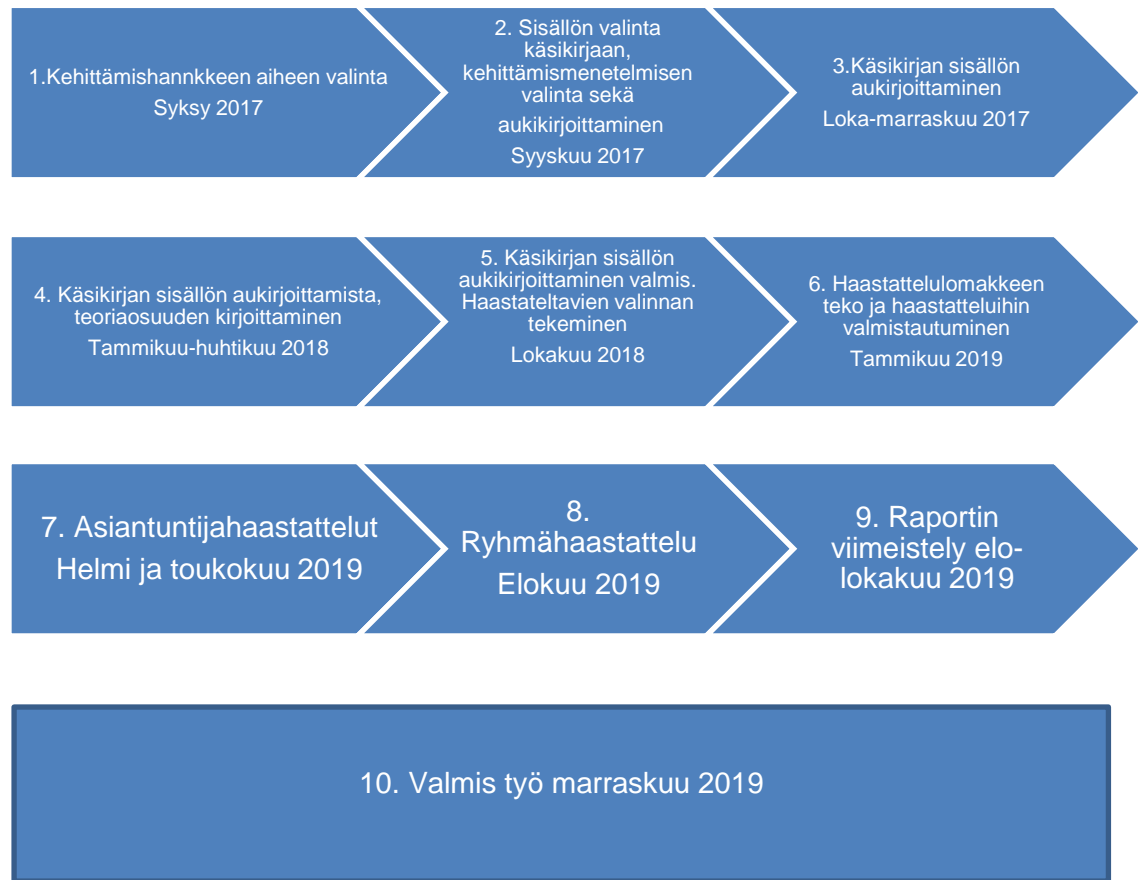
Haastattelun tuloksena on, että jokaisen otsikon katsottiin liittyvän lastenkotityöhön jollakin tavalla. Muutamassa kohdassa, kuten osallisuudessa, haastateltavat kokivat sen olevan merkityksellistä, muttei joka päiväisessä työssä läsnä. Kaksi otsikkoa jätettiin haastattelun ulkopuolelle. Nämä koskivat menetelmällistä osaamista ja poisjänti tapahtui siitä syystä, että haastateltavilla ei ollut kokemusta kyseisten menetelmien käytöstä.

Kaikkien kolmen haastattelun lopputulemana oli siis se, että valitut otsikot liittyivät olennaisesti lastenkotityöhön ja näin ollen ne valikoituivat suunnitelmaan lastenkodin ohjaajan käsikirjasta. Kuten jo edellä on mainittu, otsikot ovat valikoituneet Riitta Laakson väitöskirjasta Arjen rutiinit ja yllätykset- etnografia lastenkotityöstä (2009). Lisäksi otsikoita on täydennetty omaan kokemukseeni perustuen lastenkodin ohjaajan työssä.

Kuvio 1 Prosessikuvaus työstä

5.6 Kehittämishankkeen aikataulu

Kuvio 2 Hankkeen aikataulu

6 LASTENKODIN OHJAAJAN KÄSIKIRJAN SUUNNITELMAN SISÄLTÖ

6.1 Johdanto

Sijoituksen valmistelu alkaa lastensuojeluilmoituksesta, jonka voi tehdä mm. lapsi itse, lapselle/perheelle läheinen henkilö tai lapsen vanhempi. Ilmoitusvelvollisuus puolestaan on mm. sosiaali- ja terveysalalla työskentelevällä henkilöllä, opettajilla ja poliisilla. Ilmoituksen jälkeen selvitetään, onko lapsi kiireellisen suojelun tarpeessa, eli lapselle tehdään lastensuojelun tarpeen kartoitus. (THL 2019).

Lapsi voidaan sijoittaa lastenkotiin avohuollon tukitoimena (tähän tarvitaan myös huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus-), kiireellisenä sijoituksena tai huostaanoton kautta. Nämä kaikki ovat voimassa väliaikaisesti ja kun perusteet sijoitukselle päättyvät, päättyy myös sijoitus. Em. toimenpiteistä määrätään lastensuojelulaissa, pykälissä 83 ja 37. (LSL 2007/417.) Sijaishuolto tarkoittaa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella ja sitä voidaan laitoshoitona, perhehoitona tai muulla, lasta hyödyttävällä tavalla. (THL 2017.) Laitoshuolto tarkoittaa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lastenkodissa, nuorisokodissa, koulukodissa tai näiden kaltaisissa paikoissa. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät niin valtio, kunnat kuin yksityisetkin palveluntarjoajat (Enroos 2016, 226).

Lapsen sijaishuoltopaikan määrittää sijoittava kunta ja sen on vastattava siitä, että sijaishuoltopaikka on lapsen tarpeiden mukainen. Kunta vastaa myös sijoituksesta syntyneistä kustannuksista (THL 2017). Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on siis otettava huomioon monia eri tekijöitä ja ensisijaisesti pyritään selvittämään lapsen lähipiirin mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan. Mikäli tämä ei ole mahdollista, sijaishuoltopaikkaa aletaan etsiä laitoshoidon tai perhehoidon kentältä, jossa laitoshoidon tulisi kuitenkin olla viimesijainen vaihtoehto. (Enroos 2016, 226.)

Sijoituksen syyt ovat hyvin moninaiset. Laissa tästä todetaan siten, että avohuollon sijoitus voidaan tehdä tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntouttamiseksi tai silloin, kun huoltaja on väliaikaisesti estynyt pitämään lapsesta huolta. Kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton perusteita ovat se, että kasvuolosuhteet vaarantavat vakavasti lapsen hyvinvointia tai lapsi itse vaarantaa toiminnallaan kasvuaan ja kehitystään tai kun lapsi käyttää päihteitä, tekee rikoksia yms. (LSL 2007/417, 40§, 34§.)

Käytännössä aloite lastensuojelun asiakkuuden käynnistämiseksi tulee usein perheen sisältä ja avun hakija on useimmiten perheen äiti. Kaikkein yleisin lastensuojelun asiakkuuden aloittaja on kuitenkin ulkopuolelta tuleva lastensuojeluilmoitus. Vanhempien jakamattomuus ja avuttomuus on taustalla 95%:ssa lastensuojeluasiakkuuksia. Yleisiä ovat myös kodin ristiriidat lapsen ja vanhemman välillä sekä mielenterveysongelmat. Myös päihdeongelmilla on paljon tekemistä lastensuojeluasiakkuuksissa. (Heino 2013, 97-98.)

Sijointus kodin ulkopuolelle vaikuttaa lapsen ja perheen henkilökohtaiseen elämään. Vastuu kasvatuksesta ja huolenpidosta jakautuu biologisten vanhempien, sijaishuoltopaikkojen, lastensuojeluviranomaisten ja valtionkin kesken. Lastenkodit tarjoavat lapselle kodin ja huolenpidon. Lastenkodilla eletään arkea ja tästä muodostuu osa lapsen historiaa. Arjen lisäksi lastenkotityö on tavoitteellista ja sillä pyritään kuntouttamaan lasta terapeutisessa ympäristössä. Kodin vastaparina on julkinen tehtävä, jota lastenkodissa suoritetaan. Se näyttäytyy lapsen tilanteen arviointina, kirjaamisina sekä ohjaajien että sosiaalityöntekijän tekeminä päätöksinä esimerkiksi lapsen yhteydenpidossa läheisiinsä. (Enroos 2016, 230.)

Sijoituksen alussa lapselle nimetään omaohjaaja, jonka tehtävänä on huolehtia lapsen asioista. Joissain paikoissa omaohjaajatyötä tehdään yksilötyönä ja joissain paikoissa lapsella on kaksi tai useampia omaohjaajia. Lapsen kanssa käydään läpi laitoksen erilaiset käytännöt, hän saa oman huoneen ja sitä usein sisustetaan yhdessä ohjaajan kanssa. Lapset tuovat vaihtelevasti omia tavaroitaan mukanaan lastenkotiin. Ensimmäiset päivät kuluvat talon tapoihin ja toisiin lapsiin sekä ohjaajiin tutustuen.

6.2 Ohjaajan tehtävät lastenkodissa

Lastensuojelun tehtävä on moniulotteinen ja välillä myös monimutkainen. Tehtävää voisi kuvata niin, että siinä pyritään antamaan lapsille korvaavia kokemuksia suhteessa aiemmin tapahtuneeseen niin, että lapsi oppisi käyttämään omaa potentiaaliaan niin ajattelussa kuin ymmärryksessäänkin. Prosessi on kaksisuuntainen, eli siinä pyritään kehittämään myös lasten kanssa työskentelevien aikuisten ajattelua ja ymmärrystä siten, että lapsen yksilöllisyys pystytään huomiomaan mahdollisimman kattavasti. (Worthington 2004, 161.)

Lastensuojelun ydintehtävä on lapsen/nuoren kasvun ja kehityksen turvaaminen sekä niitä vaarantavien tekijöiden poistaminen. Sijaishuollon ammattiroolissa korostuvat käytännön tehtävät, kuten yhteistyö vanhempien kanssa, hoivaaja, auttaja, aikuisen mallin antaminen nuorille; aikuinen, joka asettaa rajoja, vastaanottaa nuoren monenlaisia tunteita ja pitää huolta myös omista rajoistaan. (Bardy 2013, 73-75.)

Ohjaajan tehtävät voidaan jäsentää hoidon prosessin kautta. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa on työstetty sijaishuollon valtakunnallisia laatukriteereitä ja liitteessä 4 on ohjaajan tehtävät sijaishuollossa. Prosessi jakaantuu seuraaviin osa-alueisiin: Sijaishuolto paikan valinta ja lapsen tulo yksikköön, arki sijaishuoltoyksikössä, kasvun ja kehityksen tukeminen, osallisuus, kuuluminen yhteisöihin, yhteydenpito, lapsen oikeudet ja oikeusturvasta huolehtiminen, lapselle kuuluvat palvelut, sijaishuolto paikasta poismuutto, suunnitelma-seuranta-dokumentointi sekä itsenäistyminen ja jälkihuolto. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä.) Nämä osa-alueet on kirjoitettu auki kappaleessa 6.

SISÄLTÖ

Työkäytännöt

- Resurssi
- Työvuorosuunnittelu
- Yhteistyö ohjaajien välillä
- Keskeneräisyyden sietokyky
- Ohjaajien ammattitaito ja koulutukset
- Struktuuri
- Työvuorosuunnittelu
- Työn suunnittelu

Asiakkaan asema

- Lapsen oikeudet
- Sosiaalialan eettiset periaatteet
- Asiakassuunnitelma ja sen sisältö
- Hoito- ja kasvatussuunnitelma

Kausikooste
Salassapitovelvollisuus
Rajoitustoimenpiteet
Lapsen kohtaaminen, dialoginen vuorovaikutus
Terapeuttinen työ
Sosiaalipedagoginen orientaatio
Lapsilähtöisyys
Lapsen yksilöllisyys ryhmässä
Hoivan merkitys
Arkinen huolenpito
Luottamuksen rakentuminen
Kiintymyssuhde

Perheiden kanssa tehtävä työ

Yleistä perheiden kanssa tehtävästä työstä
Vanhemman kohtaaminen
Kerrotun tulkinta
Vanhemman äänen kuuluminen arjessa
Kasvatuskumppanuus, jaettu vanhemmuus

Työntekijän osaaminen

Sijaishuoltopaikan valinta ja lapsen tulo yksikköön
Arki lastenkodilla
Arjen menot ja arjen konkreettinen toiminta
Käyttövarat, harrasterahat, vaaterahat
Kasvun ja kehityksen tukeminen
Osallisuus
Kuuluminen yhteisöihin
Yhteydenpito
Lapsen oikeudet ja oikeusturvasta huolehtiminen
Lapselle kuuluvat palvelut
Sijaishuoltopaikasta poismuuttaminen

Itsenäistyminen ja jälkihuolto
Menetelmällinen osaaminen
Omaohjaajatyö menetelmänä
Puheeksi ottaminen menetelmänä
Ohjaajan tunnesäätely, rankat aiheet
Omien arvojen tiedostaminen
Asiantuntijana lastenkodissa
Ammatillisen ja henkilökohtaisen raja
Työnohjaus ammatillisuuden tukena
Ohjaajan vallankäyttö ja sen näkyväksi tekeminen
Epäkohtien ilmoittaminen

6.3 Työkäytännöt

Ensimmäinen osio käsittelee lastenkodin arkea ja purkaa auki sitä, mitä kaikkea lastenkodin työ yleisellä tasolla pitää sisällään ja miten arjen struktuuri koostuu. Osiossa avataan kaikkea sitä, mitä lastenkodin yleiseen arkeen kuuluu.

Riippumatta siitä, onko kyseessä kunnallinen- vai yksityinen, erityis- tai normaali lastenkoti, on jokaisessa laitoksessa tietyt lainalaisuudet, joiden mukaan toimintaa rakennetaan ja jäsennetään. Osa toiminnoista on kirjattu lastensuojelulakiin, kuten kirjaaminen ja henkilöstöresurssi laitoksessa. Osa taasen on pitkän kokemuksen mukanaan tuomaa osaamista, joka koostaa ja helpottaa niin ohjaajien kuin sijoitettujen lastenkin kanssa toimimista.

Resurssi

Lastenkodissa jo laki määrittää sen, että siellä on aina oltava aikuisia paikalla. Eli sijoitetut lapset eivät voi olla ”yksinään kotona”. Työntekijäresurssi vaihtelee laitoksen koon mukaan. Lastensuojelulaki määrittää tämän siten, että ”Lastensuojelulaitoksessa tulee asuinyksikköä kohden olla lasten ja nuorten tarvitsemaan huoltoon sekä hoitoon nähden

riittävä henkilökunta, kuitenkin vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Jos samassa rakennuksessa on useampi asuinyksikkö, niin hoitohenkilökuntaa pitää olla vähintään kuusi henkilöä.” (LSL 417/2007, 59§.)

Työvuorosuunnittelu

Kolmivuorotyön kuorimittavuus on todettu useissa eri tutkimuksissa. Yleisiä kuormittavuustekijöitä ovat niin vaikeudet nukahtaa iltavuoron jälkeen kuin yövuorojen aiheuttamat vuorokausirytmien muutokset ja niiden mukanaan tuomat terveydelliset ongelmat. (Karhula, 2015.) Näin ollen ergonomisella työvuorosuunnittelulla pystytään vaikuttamaan niin työntekijän jaksamiseen työssään kuin siihenkin, että työntekijän työkyky ja työteho ovat mahdollisimman optimaaliset. Ergonominen työvuorosuunnittelu tukee työntekijän luonnollista vuorokausirytmää. (SuPer 2018.)

Työvuorot jakaantuvat aamu-, ilta- ja yövuoroihin. Useimmiten aamuvuorossa resurssi voi olla vähäisempi kuin iltavuorossa. Tämä johtuu siitä, että aamuisin yksikössä on yleensä vähemmän lapsia paikalla. Normaalisti aamuvuoroissa työskentelee 1-2 ohjaaja ja iltavuoroissa 2-3 ohjaajaa/ osasto. Yövuoroissa on useimmiten yksi ohjaaja osastoa kohden.

Yhteistyö ohjaajien välillä

Ongelmat asiakkaiden elämässä ovat monitahoisia ja asiakkaat haasteellisia. Saumattoman yhteistyön, ammattitaidon ja kokonaisuuden hallinta saattavat edesauttaa merkittävästi asiakkaan tilannetta, kun taas yhteistyön puute ajaa tilanteen vaikeammaksi ja esim. asiat jäävät hoitamatta tiedonkulun puutteellisuuden vuoksi. (Metteri 2012, 216.) Toimivaa yhteistyötä voidaan kuvata tavoitteita toteuttavaksi prosessiksi, joka on kaikille osapuolille sopivaa. Toimiva yhteistyö rakentuu mm. luottamuksesta, vuorovaikutussuhteiden ylläpidosta sekä siitä, että työntekijät osaavat rajata läheisyyden ja etäisyyden suhteen yhteistyössä. Lisäksi tärkeää on se, että tiimin osapuolten tehtävät ovat yhteydessä toisiinsa. (Aira 2012, 49-53, 77.)

Keskeneräisyyden sietokyky

Lastenkotityössä keskeneräisyyden sietokyky on erittäin tärkeää. On hyvä huomioida, että samoja teemoja nousee työssä esiin päivittäin. Onkin tärkeää ymmärtää se, että aika harva asia tulee valmiiksi lastenkotityössä, vaikka suuressa kuvassa itse prosessi kulkeekin eteenpäin ja päättyy joko lapsen kotiutumiseen, sijaishuoltopaikan muutokseen tai itsenäistymiseen.

Ohjaajien ammattitaito, koulutukset

Ohjaajien koulutukset vaihtelevat lastensuojelun sijaishuollossa. Syynä tähän on melko väljät vaatimukset siitä, millaista koulutus pohjaa sijaishuollon työntekijöillä tulee olla. Lastensuojelulaki ei määritä tarkasti ohjaajien koulutusvaatimuksia. Osaamiserot voivatkin olla suuret johtuen koulutusvaatimusten epätasaisuudesta. (THL 2017.) Yleisimmät koulutusnimikkeet sijaishuollossa ovat sairaanhoitaja, sosionomi (vanha sosiaalikasvat-taja), lähihoitaja ja nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja. Lisäksi laitoksissa työskentelee toimintaterapeutteja, sosiaalityöntekijöitä sekä psykologeja.

On tilanteita, jolloin vakituinen henkilökunta on estynyt tulemaan töihin esim. sairauslo-man vuoksi. Tällöin yksikköön tarvitaan sijainen tekemään kyseinen työvuoro. Ongelmal-liseksi tilanteen tekee se, että sijaisella ei välttämättä ole sellaista osaamista, jota työ-tehtävien hoitaminen edellyttää. Pahimmillaan tilanne voi olla sellainen, että yksikössä ei ole yhtään vakituista ohjaajaa työvuoroissa ja tällöin sen varmistaminen, että lapset saavat osakseen laadukasta hoitoa ja kasvatusta, on haasteellista. Sijaisten vaihtuvuus on myös suurta eikä vähemmän sijaisuuksia tehneet henkilöt ole perillä yksikön tilan-teesta.

Raportointijärjestelmät eivät yleensä ole sijaisten saatavilla, joten tietoihin käsiksi pää-seminen voi olla sijaiselle jopa mahdotonta. Olisikin tärkeää, että tiedonkulku laitoksessa pystyttäisiin järjestämään niin, että myös sijaisille kulkee tieto siitä, millainen tilanne ta-lossa on. Tässä korostuu vakituisen henkilökunnan kyky välittää tarvittava tieto sijaisille ja näin varmistaa se, että lapset saavat osakseen parhaan mahdollisen hoidon ja huo-lenpidon.

Koulutusten merkitys ohjaajan osaamisen ylläpitämiseen ja kehittymiseen on tärkeässä asemassa. Olisi tärkeää, että sijaiset saataisiin sitoutumaan sijaisuuksiin esimerkiksi si-ten, että heitä koulutettaisiin samoin koulutuksin, kuin vakituista henkilökuntaa ja näin myös pystyttäisiin varmistamaan sijaisten osaaminen. Päteviä sijaisia on vaikeaa sitout-taa sijaisuuksiin. Usein tilanne onkin sellainen, että epäpätevät sijaiset tekevät enemmän

sijaisuuksia. Heidän kouluttamisensa erilaisin lisäkoulutuksin olisikin ensiarvoisen tärkeää hoidon, huolenpidon ja kasvatuksen tasalaatuisuuden varmistamiseksi.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) määrää 5§:ssä pykälässä, että työntekijä on velvollinen sekä kehittämään että ylläpitämään omaa osaamistaan. Työnantajan taasen tulee taata se, että työntekijällä on mahdollisuus näin tehdä.

Struktuuri

Sijaishuoltopaikan yhtenä tehtävänä on turvata lapsen ikätasoinen kasvu ja kehitys sekä huolehtia hänen perushoidostaan. Näiden lisäksi on tärkeää huolehtia arjen säännöllisyydestä niin, että lapsi ajan myötä oppii tätä kautta ottamaan itsekin vastuuta arjen sujumisesta (THL 2017). Hyvin strukturoitu arki antaa parhaimmillaan lapselle turvallisuuden tunteen ja varmuuden siitä, että ainakin osa arjesta on ennustettavaa ja ennakoitavaa. Struktuuriin voidaan katsoa kuuluvan myös ne laitoksen käytännöt, joihin sijoitetun lapsen tulisi pystyä sitoutumaan (Enroos 2016, 236).

Työn suunnittelu

Työn suunnittelun hyödyt ovat selvät. Se, että toimintaa ei suunnitella ja tällä aiheutetaan tarpeetonta kaaosmaisuuutta päiviin ja viikkoihin, kuormittaa työntekijöitä ja vaikuttaa näin myös negatiivisesti työhyvinvointiin. Sosiaalitoimistoissa tehty tutkimus osoitti, että huoneiden vertailuissa selvisivät ne sosiaalitoimistot, joissa työn suunnittelu oli retuperällä. (Vataja&Julkunen 2004, 26.) Lastenkodin arki on kuin iso palapeli, jota kootaan monista palasista päivän aikana. Arjen suunnittelu kuuluu kaikille yksikössä työskenteleville ja jokaisen tulisi pystyä jäsentämään työvuorojen sujuvuutta myös oman vuoronsa ulkopuolella.

6.4 Asiakkaan asema

Lapsen oikeudet

Lastensuojelussa kaikkea toimintaa ohjaavat lasten oikeudet. Lasten oikeuksista määrätään useissa eri laeissa. Keskeisimmät kohdat löytyvät lastensuojelulain (417/2007) 4§:stä pykälästä ja niiden tarkoitus on punnita, miten eri toimenpidevaihtoehdoilla pystytään turvaamaan lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Lapsella tulee olla mahdollisuus saada ymmärrystä, hellyyttä sekä iän- ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa. Lisäksi toimenpidevaihtoehdoilla turvataan lapselle mahdollisuus saada taipumisia vastaava koulutus ja mahdollisuus turvalliseen kasvuympäristöön. Lapselle on pystyttävä takaamaan ruumiillinen koskemattomuus ja loukkaamattomuus sekä mahdollisuus itsenäistymiseen ja kasvaminen vastuullisuuteen. Lopuksi toimenpiteillä taataan mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissa sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioonottamiseen. (THL 2018.)

Sosiaalialan eettiset periaatteet

Lastensuojelun kenttää ohjaa lakien ja kansainvälisten sopimusten lisäksi sosiaalialan eettiset periaatteet. Omista arvoista riippumatta ammattilaisen on pystyttävä noudattamaan eettistä koodistoa ja hänen on puolustettava asiakkaan ihmisoikeuksia ja -arvoa. Keskeiset arvot ammattietiikassa ovat ihmisarvot, sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä ihmisoikeudet. (Talentia 2019.) Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (812/2000) määrittää työntekijän velvollisuudet ja lain 4§ määrätään, että ”Sosiaalihuollon ammattihenkilön ammatillisen toiminnan päämääränä on sosiaalisen toimintakyvyn, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen ja hyvinvoinnin lisääminen” (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015).

Salassapitovelvollisuus

Salassapitovelvollisuus pitää sisällään kaiken dokumentaation, mitä lapsesta on kirjoitettu ja/tai puhuttu. Eli siis kaikki lastensuojelusta kertyvä tieto on salassa pidettävää, alkaen siitä, kun lapsi tulee lastensuojelun asiakkaaksi. Mitään tietoja ei saa luovuttaa sivullisille, koskien myös muita viranomaisia, joita tiedot eivät koske. Salassapitovelvoite koskee kolmea osa-aluetta: 1) Asiakirjasalaisuudesta 1) vaitiovelvollisuudesta sekä 3) hyväksikäyttökiellosta. Käytännössä tämä tarkoittaa mm. sitä, että asiakkuuden päättymisen jälkeenkin salassapitovelvoite on voimassa eikä lasta koskevia tietoja saa myöskään käyttää lasta vahingoittavasti ja toisen osapuolen hyödyksi. Vaitiovelvollisuus koskee niin sosiaalityöntekijää kuin lastenkodin työntekijää kuten myös kaikkia muita,

jotka lapsen kanssa työskentelevät. (THL 2019.) Näin ollen salassapitovelvollisuus koskee myös lastenkodin asukkaiden tietojen luovuttamista toisille lapsille tai heidän läheisilleen.

Asiakassuunnitelma ja sen sisältö

Lapselle laaditaan asiakassuunnitelma, kun hänet sijoitetaan lastenkotiin. Lastensuojelulaissa (417/2007,30§) määrätään asiakassuunnitelmasta niin, sen tulee mm. sisältää lapsen ja hänen perheensä palvelujen ja tuen tarve, ne olosuhteet ja asiat, joihin sijoituksella pyritään vaikuttamaan, kirjataan ne palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vaikuttamaan sekä arvioitu aika, jonka kuluessa kirjatut tavoitteet pyritään toteuttamaan. Suunnitelmaan kirjataan niin ikään se, miten yhteydenpito lapsen läheisiin toteutetaan sekä se, miten lapselle annetaan tietoja häntä koskevissa asioissa. On tärkeää, että neuvotteluun osallistuvat kaikki, joita suunnitelma koskee ja myös mahdolliset eriävät mielipiteet tulee kirjata ylös. Tilanteessa, jossa asianosaiset eivät halua osallistua asiakassuunnitelman neuvotteluun, on suunnitelma silti laadittava ja tiedoksi annettava asianosaisille. (LSL 417/2007,30§.)

Asiakassuunnitelmaa arvioidaan tarvittaessa, mutta se tulee tehdä vähintään kerran vuodessa. Sijaishuollossa olevan asiakkaan suunnitelmaa on arvioitava, mikäli lapseen on kohdistettu rajoitustoimenpiteitä. Toimenpiteiden vaikutusta asiakassuunnitelmaan tulee arvioida aina, kun rajoituksia on tehty. Mikäli lastenkodissa tapahtuu jotain äkillistä, jolla on vaikutusta asiakassuunnitelmaan, on laitoksen henkilökunnan oltava välittömästi yhteydessä sosiaalityöntekijään. Lapsen kanssa tulisi aina keskustella rajoitustoimenpiteisiin johtaneista tapahtumista sekä niiden vaikutuksesta sekä lapseen että asiakassuunnitelmaan. (THL 2019.)

Hoito- ja kasvatussuunnitelma

Hoito- ja kasvatussuunnitelma täydentää asiakassuunnitelmaa ja se laaditaan lastenkodissa, jollei toisin ole sovittu. Suunnitelmaan olisi hyvä kirjata lapsen perustiedot, suunnitelman tekoon osallistuneet tahot, hoidon ja kasvatuksen tavoitteet sekä perhe ja lähiverkosto. Lisäksi suunnitelmaan tulisi kirjata yhteydenpidosta sekä tarvittavista palveluista sekä myös se, miten usein suunnitelmaa tarkastellaan. (THL 2019.) Hoito – ja kasvatussuunnitelma tulee lähettää sosiaalityöntekijälle ja sen sisältöä tulee päivittää ainakin silloin, kun lapseen on kohdistettu rajoitustoimenpiteitä (LSL 30§a). Normaali tarkasteluväli hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa on 3kk.

Kausikooste

Kuukausikooste toimii myös raporttina sosiaalityöntekijälle lapsen kuulumisista. Raportointivelvollisuus vaihtelee kunnittain ja se voi olla esimerkiksi kuukausittaista tai tapahtua kolmen kuukauden sykleissä (Enroos ym. 2016, 247). Lastenkodin ohjaaja, useimmiten omaohjaaja laatii lapsesta kausikoosteen, jossa kerrotaan sovittuun aikaväliin tapahtumat. Kausikoosteeseen kirjataan usein asiakassuunnitelmassa kirjatut tavoitteet sekä myös hoito- ja kasvatussuunnitelmassa kirjatut tavoitteet ja näiden toteutumista peilataan koosteessa. Kausikooste toimii myös hyvänä puheeksi ottamisen välineenä lapsen ja ohjaajan välillä.

Rajoitustoimenpiteet

Lastensuojelun sijaishuollossa on käytössä 9 eri rajoitustoimenpidettä ja niistä on säädetty lastensuojelulaissa. Rajoitustoimenpiteet on kirjattava tarkasti ja kirjaamisen tulee sisältää kuvaus rajoitustoimenpiteestä, rajoituksen peruste ja kesto, rajoituksesta päätäneen ja sen käytännössä toteuttaneen ja siinä läsnä olleiden henkilöiden nimet. Lisäksi tulee mainita rajoitustoimenpiteen mahdollinen vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan sekä se, miten lasta on kuultu ennen toimenpidettä. Rajoitustoimenpiteiden vaikutusta asiakassuunnitelmaan tulee myös käsitellä. Tärkeää on keskustella lapsen kanssa riittävästi rajoitustoimenpiteiden syistä ja sen mahdollisesta vaikutuksesta hoito- ja kasvatussuunnitelmaan ja asiakassuunnitelmaan. (LSL 2007/417, 74 §.)

Rajoitustoimenpiteitä ei voi toteuttaa avohuollon sijoituksen olevalle lapselle. Rajoitustoimenpiteet ovat:

- Yhteydenpidon rajoittaminen
- Liikkumavapauden rajoitus
- Aineiden ja esineiden haltuunotto
- Henkilökatsastus ja henkilötarkastus
- Omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen. Lähetysten luovuttamatta jättäminen
- Kiinnipitäminen
- Eristäminen
- Erityinen huolenpito

(LSL 2007/417, 62§-74§.)

Osasta rajoituksista voi päättää laitoksen kasvatushenkilökunta. Näitä ovat henkilökatsastus ja tarkastus, liikkumavapauden rajoitus 7vrk, jonka jälkeen sosiaalityöntekijä voi jatkaa rajoitusta, kiinnipitäminen sekä aineiden ja esineiden haltuunotto. Laitoksen esimies voi päättää yhteydenpidon rajoituksesta enintään 30vrk jonka jälkeen sosiaalityöntekijä voi jatkaa rajoitusta. Myös eristämisestä päätöksen voi tehdä laitoksen johtaja. Vain sosiaalityöntekijä voi tehdä päätöksen omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastamisesta ja lähetysten luovuttamatta jättämisestä päätöksen, kuten myös päätöksen erityisestä huolenpidosta. (LSL 2007/417, 62§-74§.)

Omassa työpaikassani yleisimmin käytettyjä rajoitustoimenpiteitä on liikkumavapauden rajoitus, yhteydenpidon rajoitus, aineiden ja esineiden haltuunotto sekä henkilökatsastus (esim. huumausaineseula). Rajoitustoimenpiteet puuttuvat lapsen perusoikeuksiin ja tästä syystä olisi aina tarkasteltava sitä, onko rajoitustoimenpide välttämätön tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi. Rajoitustoimenpiteitä tulisi käyttää vain silloin, kun tavoitteisiin ei päästä muilla keinoin. (Saastamoinen 2010, 151, 152.) Rajoitusten on ehdottomasti oltava suhteessa lapsen etuun ja niitä käytetään vain silloin, kun muut, lievemmat keinot eivät ole soveltuvia (LSL 61§a).

Lastensuojelun sijaishuollossa käytetään myös kasvatuksellisia seuraamuksia. Niitä voidaan käyttää tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä. Ero laissa määriteltäviin rajoitustoimenpiteisiin on se, millaisella vakavuudella lapsen perusoikeuksiin puututaan. (Saastamoinen 2010, 152.) Se, voidaanko kasvatuksellista seuraamusta käyttää lain vaatimissa puitteissa, vaatii työntekijältä vankkaa lastensuojelulain tuntemusta. Paras tilanne on silloin, kun lapsen kanssa pystytään keskustelemaan rakentavasti tilanteesta, eikä rajoitustoimenpiteitä tarvitse käyttää lainkaan.

Työntekijällä on paljon valtaa rajoitustoimenpiteiden käytössä. Hänen olisikin tärkeää pystyä punnitsemaan sitä, että miten käytettävä rajoitustoimenpide edistää lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä. Rajoitustoimenpiteitä ei tule käyttää seuraamuksena, vaan niitä käytettäessä kaiken edelle menee lapsen etu. Rajoitustoimenpiteiden tarkoituksenmukaisuutta tulisi pohtia yhdessä lapsen sosiaalityöntekijän kanssa ja niistä olisi hyvä keskustella myös lapsen sekä vanhemman kanssa. Lapsen kanssa tulee aina käydä keskustelua rajoitustoimenpiteen käytöstä sekä keskustelua käydään säännölli-

sesti myös rajoituksen aikana mm. siihen johtaneista syistä. Esimerkiksi liikkumavapauden rajoittamisen tai yhteydenpidon rajoittamisen kestoa tulee punnita ja tarvittaessa se tulee keskeyttää välittömästi, mikäli tarvetta sille ei enää ole (LSL 69§, 63§).

Lapsen kohtaaminen, dialoginen vuorovaikutus.

Dialogisuus on ennen kaikkea kuuntelemista. Dialogisuus perustuu avoimuuteen ja suoraan keskusteluun. Dialogisuus on arvostamista, arvostavaa kohtaamista ja sitä, että työntekijä on aidosti kiinnostunut lapsen kertomasta. (THL 2016.) Dialogin keskeisiä tekijöitä ovat luottamus sekä usko toiseen ihmiseen. (Freire 2005, 96-101.)

Asiakkaalle on tärkeää se, että hän kokee olevansa arvostettu. Työntekijän tulisi kohdata asiakas kunnioittavasti, olla aidosti kiinnostunut hänen asiastaan ja tilanteestaan sekä osoittaa myötätuntoa ja tukea asiakkaalle tilanteessa, jossa hän on hakeutunut ammatillaisen luokse sitä hakemaan. (THL 2016.) Dialogissa päämääränä on rakentaa yhteinen ymmärrys ja siinä vuorovaikutus on vastavuoroista, kuuntelevaa sekä osallistavaa ja osallistuvaa. (Lehtinen ym, 2016, 262.)

Terapeuttinen työ

Sijoitettujen lasten taustat ovat usein traumaattisia ja niihin voi liittyä mm. perheväkivaltaa tai heitteille jättöä. Voidaan ajatella, että myös laitoksen sisällä on mahdollista tehdä terapiaorientoitunutta työtä, joka vastaa lapsen kokemuksiin ja käsittelee niitä yhdessä lapsen kanssa siten, että muutos on mahdollinen. Yksinkertaistettuna terapeuttinen orientaatio tarkoittaa lapsen kokemusten vastaanottamista, ymmärtämistä niin, että vuorovaikutus perustuu avoimuuteen ja rehellisyyteen ja lapselle pystytään luomaan johdonmukainen tarina ilman yllätyksiä. Tärkeää on se, että lapsi ymmärtää olevansa syytön kokemaansa. (THL 2017, 16-17.)

Sosiaalipedagoginen orientaatio

Terapeuttisen orientaation rinnalla lastenkotityössä kulkee vahvasti myös sosiaalipedagoginen orientaatio. Sillä tarkoitetaan tiivistetyksi sitä, että ohjaajat pyrkivät pedagogisen suhteen avulla integroida sijoitettuja lapsia niin itsenäiseen aikuisuuteenkin, kuin yhteiskuntaankin. Sosiaalipedagoginen orientaatio korostaa lastenkodin arkea, jossa yhteinen arki jaetaan muiden osallisten kanssa ja siinä korostuu näkemys elämän mittaisesta kehityksestä. (THL 2017,17-18.)

Lapsilähtöisyys

Lapsilähtöisessä kasvatuksessa kaiken keskiössä on lapsi ja hänen toimintansa suhteessa ympäröivään ympäristöön sekä kulttuuriin. Lapsella katsotaan lähtökohtaisesti olevan monia taitoja ja hän on oppimiskykyinen ja yhteisöllinen toimija omassa ympäristössään. Aikuisen vastuu lapsilähtöisessä ajattelussa on suuri ja tämän tiedostaminen onkin tärkeää. (Vilen 2013, 222-223.)

Lapsen yksilöllisyys ryhmässä.

Sosiaalityön yksi perusta on yksilöllisyys, jolla tarkoitetaan sitä, että palvelut ja työskentelytapa räätälöidään asiakkaan tarpeiden ja sen hetkisen tilanteen mukaan (Kananoja ym 2017,189.) Lapsen on pystyttävä vaikuttamaan- ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskeviin asioihin ja hänen toiveitaan ja mielipiteitään on kuultava ja ne on otettava huomioon. (THL 2018.)

Hoivan merkitys.

Lastensuojelulaissa (417/2007, 4§) on kohta, jossa määritetään se, että lapsella on oikeus saada hellyyttä sekä ymmärtämystä. Myös myötätunnolla on suuri merkitys hoivan näkökulmasta. Myötätunto on kykyä asettua asiakkaan asemaan ja tätä kautta näyttää, että pystyy sekä ymmärtämään, että huomioimaan hänen tilanteensa ja tunteensa (Raatikainen 2015, 119). Lapsen oikeus koskemattomuuteen ja turvallisuuteen tulee turvata lastenkotityössä (THL 2018).

Arkinen huolenpito

Laakso (2009, 141, 152) toteaa väitöskirjassaan, että lastenkotityön arkinen puoli on vaikeasti analysoitavaa ja se sekoittuu arjen tavallisiin tilanteisiin, kuten yhteisiin ruokailuihin. ”Arkinen huolenpito ja lasten kasvatusta, lasten kokemusten kuunteleminen ja niiden jakaminen lomittuvat ja limittyvät kiinteästi lastenkotityössä toinen toisiinsa. Yksi merkittävä osa läsnäoloa ovat yhteiset ruokailut lastenkodilla. Tällöin ovat läsnä niin kaikki lastenkodin lapset kuin vuorossa olevat aikuisetkin”. Laakso kuvaa tätä niin, että lapsi/lapset saavat aikuisen jakamattoman huomion ja aikuinen keskittyy lapsen kuuntelemiseen sekä saa tämän positiivisen huomion. Yhteinen tekeminen on yksi lastenkotityön ydintoiminnoista. Lapselle kyse on yhteisestä kodista, yhteisistä elämäkokemuksista sekä yhteisestä elämänvaiheesta (Laakso, 140).

Luottamuksen rakentuminen

Luottamuksen muodostumisen kannalta myötätunnolla on suuri merkitys. Luottamuksella on iso rooli ihmisten auttamisessa. Lastensuojelussa luottamus koostuu niin vallan ja vastuun kuin tunteiden vuorovaikutuksen roolista lapsen kanssa tehtävässä työssä. Luottamus syntyy kohtaamisissa. Luottamuksen syntyminen on prosessi, eli luottamusta rakennetaan, ylläpidetään ja vahvistetaan jatkuvasti. (Raatikainen 2015, 64-69,119.) Lapsen saapuminen lastenkotiin liittyy vahvasti lapsen elämäntilanteeseen. Luottamus alkaakin syntyä siitä, että ohjaaja pääsee sisään lapsen maailmaan ja alkaa ymmärtää hänen tilannettaan syvemmin. Lapselle on tärkeää löytää ohjaajasta ihminen, joka alkaa rakentaa suhdetta lapseen ja hänen kokemuksiinsa. (Eronen 2009, 171.)

Kiintymyssuhde

Lastensuojelun lapsilla ihmissuhteet ovat usein olleet lasta vaurioittavia. Lasten voidaan katsoa olevan ainakin jossain määrin huonojen ihmissuhteiden uhreja. Nämä kaavat estävät lasta muodostamasta rakentavia ihmissuhteita ympärillä oleviin ihmisiin. (Ward 2004, 148.) Myönteinen käsitys itsestä on tärkeä turvallisen kiintymyssuhteen osa. Ihmisillä on odotus siitä, että ympärillä olevat ihmiset hyväksyvät sekä arvostavat häntä. Turvallinen kiintymyssuhde johtaa parhaimmillaan valmiuteen auttaa muita kuin luottamuksena siihen, että saa muilta apua. Kyky kuvata sekä positiivisia, että negatiivisia lapsuudenkokemuksia avoimesti ja loogisesti kuvaa turvallisesti kiinnittynyttä ihmistä. (Väestöliitto 2019.) Lapsi pystyy muodostamaan kiintymyssuhteen useaan aikuiseen. Positiivisessa kiintymyssuhteessa aikuinen on turvan ja läheisyyden antaja lapselle. (MLL 2018.) Turvallinen kiintymyssuhde muodostuu vuorovaikutteisissa ja turvallisissa ihmissuhteissa. (THL 2018.)

6.5 Perheiden kanssa tehtävä työ

Yleistä perheiden kanssa tehtävästä työstä

Huostaanottotilanteessakin lapsen huoltajuus säilyy vanhemmilla. Sosiaaliviranomaisen päätäntävaltaan siirtyy mm. se, missä lapsi asuu sekä vastuu kasvatuksen ja hoivan järjestämisestä. (THL 2018.) Perheiden kanssa tehtävä työ tähtää asiakkaan ja hänen

perheensä hyvinvoinnin tukemiseen. Tarkoituksena on perheen voimavarojen vahvistaminen ja vuorovaikutuksen parantaminen (THL 2019). Perheiden kanssa tehtävän tarkoituksena on edistää lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä sekä lapsella tulisi säilyä oikeus kunnioittaa vanhempiaan. (Ikonen 2013, 51.)

Perheiden kanssa tehtävän työn tulisi olla tärkeää myös lastensuojelulaitoksessa. Kaikissa tapauksissa perheen jälleenyhdistäminen ei ole mahdollista, mutta se ei tarkoita sitä, etteikö perheiden kanssa tehtävää työtä kannattaisi tai pitäisi perheen kanssa tehdä, koska tällä pystytään ylläpitämään lapselle tärkeitä ihmissuhteita. (THL 2017,23.) Onnistuneen sijoituksen ja mahdollisen kotiutumisen kannalta myös vanhemman kuntoutumisen tukeminen on tärkeää (THL 2018).

Vanhempien kohtaaminen

Kohtaamisissa on usein kyse vallasta ja sen käytöstä. (Forsberg ym.2006, 21). Vallankäyttö voi esiintyä mm. manipulointina, suostutteluna ja salailuna. Ammattilaisella onkin suuri vastuu asiakasprosessin etenemisestä ja sitä tulisi ohjata alan ammattieettinen koodisto. (Raatikainen 2015, 88.) Dialogisessa kohtaamisessa asiakkaalle tulee tunne siitä, että häntä kuunnellaan ja hänen mielipiteellään on merkitystä. (THL 2018.)

Kerrotun tulkinta

Kuten edellä mainittiin, ammattilaisella on valta asiakkaan tilanteessa määrittää, mitä kuullaan ja miten työskentely etenee. Lastensuojelulaissa kirjaamisesta määrätään siten, että lapsen kaikki asiat asian vireille tulosta saakka on kirjattava. (Lsl 417/2007, 33§.) Sosiaalityöntekijä selvittää usein perheen historiaa ja sillä, kenen kertomana sitä selvitetään, on suuri vaikutus siihen, millaiseksi perheen tilanne muodostuu. Parhaimmillaan kirjaaminen kohdentaa perheen tuen tarvetta antaa oikea-aikaista tukea perheelle (Ikonen 2014, 232.) Kirjaamisen ongelmat aiheuttavat pahimmillaan oikeusturvaongelmia, kun vallan käyttö ja sanavalinnat ohjaavat kirjaajan työtä. Luottamus kirjaamisen tekijöihin syntyy oikeudenmukaisuuden kokemuksesta ja siitä, että tehdyt ratkaisut ovat johdonmukaisesti perusteluja. (Ikonen 2014, 217-219.)

Lapsen ja vanhemman äänen kuuluminen arjessa

Vähimmissä määrin vanhempien äänen tulisi tulla kuuluville asiakassuunnitelmanneuvotteluissa. (Eronen 2009, 188.) Vanhempien vierailut lastenkodissa ovat toivottuja lapsen

vuoksi ja nämä voivat olla ihan arkisten asioiden hoitamista, kuten harrastuksiin kuljettamista tai jonkin asian kotoa tuomista lastenkodille. Vanhempi kutsutaan usein yhteiseen ruokapöytään ja mukaan muuhunkin yhteiseen tekemiseen. Vierailut ovat kuitenkin verrattain harvinaisia lastenkodilla ja onkin tärkeää tiedostaa puhelimesta käytyjen keskusteluiden merkitys. Vanhemmille voidaan soittaa päivän kuulumisia ja heiltä voidaan kysyä neuvoja erilaisiin tilanteisiin. Näiden puhelujen tarkoitus on viestittää vanhemmalle, että hänen toivotaan edelleen olevan lapsen arjessa mukana. (Eronen 2009, 191-193.)

Kasvatuskumppanuus, jaettu vanhemmuus.

Kuten jo edellä on mainittu, vanhemman vanhemmuus ei pääty huostaanottoon. Vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta jakaantuu sijaishuoltopaikan ja vanhempien välille ja tästä voidaan käyttää nimitystä jaettu vanhemmuus tai kasvatuskumppanuus. Sille, että lapsi pystyy kiinnittymään sijaishuoltopaikkaansa, on suuri merkitys sijoituksen tavoitteiden saavuttamiseksi ja tähän päästään toimivan yhteistyön kautta eli että vanhempi antaa lapselle luvan kiinnittyä lastenkotiin ja sen aikuisiin. (THL 2018.)

6.6 Työntekijän osaaminen

Lapsen hoitoprosessi lastensuojelun sijaishuollossa voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen: sijaishuoltopaikan valinta ja lapsen tulo yksikköön, arki sijaishuoltoyksikössä sekä sijaishuoltopaikasta poismuutto ja jälkihuolto. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (2018) on työstetty valtakunnallisia laatuksiterietä ja siinä on määritelty tehtävät sijaishuoltopaikan työntekijälle.

Sijaishuoltopaikan valinta ja lapsen tulo yksikköön

Ohjaajan tehtäviin tässä osa-alueessa kuuluu osallistua mahdollisuuksien mukaan siihen, onko oma yksikkö sopiva lapsen sekä yksikössä jo sijoitettuna olevien lasten tarpeita silmällä pitäen. Ohjaaja valmistautuu lapsen tuloon ja toteuttaa yhdessä lapsen kanssa tutustumis- ja muuttovaiheen toimintaohjeita, esimerkiksi käy lapsen kanssa läpi tulovaiheen lomakkeet. Ohjaajan on pystyttävä luomaan lapselle turvalliset puitteet jo saapumisvaiheessa ja lapselle nimetään omaohjaaja/omaohjaajat. Omaohjaajat tutustuvat lapseen ja myös tutustuttaa lapset sijaishuoltopaikkaan ja muihin lapsiin. Lisäksi ohjaajan on pystyttävä huomioimaan lapsen yksilöllisyys sekä tukea hänen persoonallisuuttaan ja tarpeitaan vaikkapa huoneen sisustamisen kautta. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä 2019.)

Arki lastenkodilla

Lapsen pitää saada kokea olevansa turvassa lastenkodissa ja on ohjaajan tehtävä huolehtia, että tämä toteutuu. Lasta ei saa kiusata, hyväksikäyttää eikä hän saisi tulla leimatuksi sijaishuoltopaikassa tai sen ulkopuolella. Lisäksi ohjaaja huolehtii lapsen koskemattomuudesta sekä yksityisyyden suojan toteutumisesta ja tarjoaa lapselle turvalliset rajat. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä 2019.)

Arjen menot, arjen konkreettinen toiminta

Lastenkodissa pyritään elämään lasten kanssa tavallista arkea. Lastenkodeista on pyritty tekemään kodinomaisia, koska lähtökohtaisesti laitos voi olla hyvinkin kaukana tavallisesta kodista (Puonti ym 2004, 206-207). Fyysisen ympäristön lisäksi lastenkoti pi-

tää sisällään joukon arkisia toimintoja, kuten harrastuksiin kuskaamista, ruuanlaittoa yhdessä lasten kanssa, siivoamista ja läksyissä auttamista. Tyypillistä on myös sen, että nämä eri toiminnot tapahtuvat yhtä aikaa ja limittäin. (Laakso 2009, 113-114.)

Käyttövarat, harrasterahat ja vaaterahat

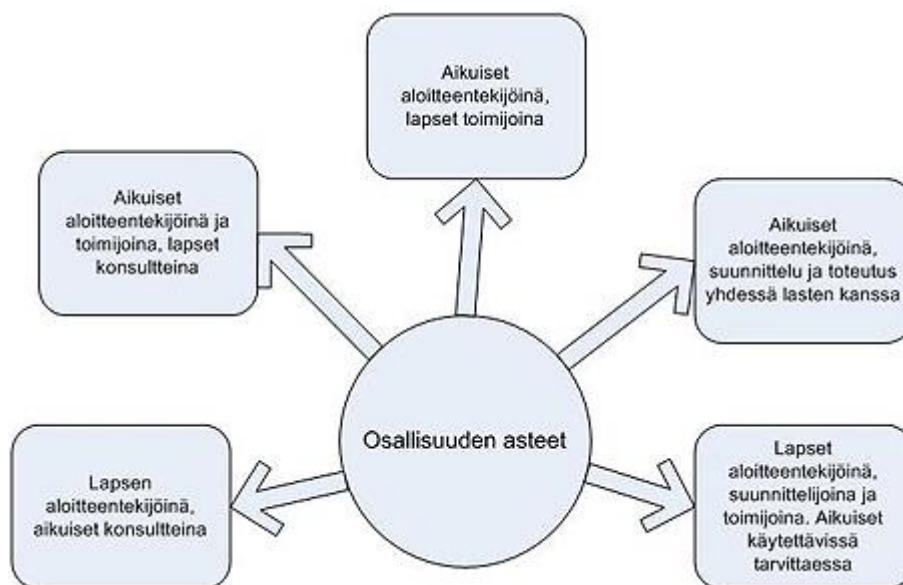
Lastensuojelulaki määrittää se, että lapsella tulee olla lastenkodissa tietty määrä rahaa käytettäväksi erilaisiin hankintoihin. Määrät vaihtelevat lapsen iän mukaan ja nämä määritelmät löytyvät käyttövarojen osalta laista. Käyttövarat on suunnattu lasten henkilökohtaisiin menoihin. (Lsl 55§). Harrasterahat sekä vaaterahat on kohdennettu nimensä mukaisesti harrastuksiin ja vaatehankintoihin.

Kasvun ja kehityksen tukeminen

Huolehtiminen lapsen perushoidosta ja huolenpidosta, kuten riittävästä levosta ja ravinnosta kuuluu ohjaajan perustehtäviin. Lapsella on oikeus ohjaajan ymmärrykseen, turvaan ja hellyyteen. Lapsen kielellistä ja kulttuurista taustaa kunnioitetaan sekä myös huomioidaan arjessa. Biologisen perheen kunnioittaminen ja sitä kautta suhteen luominen lapseen on tärkeää. Ohjaaja huolehtii siitä, että lapsen on hyvä olla lastenkodin lapsiryhmässä ja ohjaaja myös tukee lasten välisiä suhteita. Lapsen itsetunnon ylläpitäminen ja kehittäminen ja positiivisen minäkuvan rakentaminen on ohjaajan tehtävä kuten myös seksuaalisen identiteetin rakentuminen. Lapsen ikätasoisesta vastuunoton tukeminen ja elämäntaitojen opettaminen lapselle on ohjaajan tehtävä ja hän myös tukee lapsen kuntoutumista yhdessä muiden tahojen kanssa. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä.)

Osallisuus

Lastensuojelulain 4§:ssä pykälässä määrätään ”lapsen mahdollisuudesta osallistua ja vaikuttamiseen omissa asioissaan” (Lsl 2007/417 4§). Osallisuuden ytimessä on lapsen oikeus saada kehitystasonsa mukaisesti tietoa niin itseään koskevista suunnitelmista, päätöksistä kuin toimenpiteistäkin ja hänellä on oltava mahdollisuus kertoa mielipiteensä sekä pystyä vaikuttamaan itseä koskeviin asioihin. Lapsella tulee olla mahdollisuus myös kieltäytyä osallistumisesta. (THL 2018.)

Kuvio 1: Mikko Oranen, Osallisuuden asteet (THL 2018.)

Kuuluminen yhteisöihin

Lastenkodissa asuvien nuorten ryhmädynamiikka on usein moniulotteista ja monisäikeistä ja sen eri ilmenemismuodot eivät aina ole kovin näkyviä aikuisille. Voidaan mm. puhua erilaisista rooleista ja hierarkiasta nuorten kesken (Ward ym., 2004, 87). Erityisesti nuorilla on tarve tulla hyväksytyksi kavereiden keskuudessa ja tässä yhteydessä myös yhteisön, jonka kanssa nuori asuu. Ympäriällä olevien aikuisten olisikin hyvä olla tietoisia siitä, millaisia kaverisuhteita lastenkodin sisällä lasten keskuudessa. Kyky kehittää ja ylläpitää ihmissuhteita on lapselle tärkeää. (Kinnunen 2014,38-42.) Ohjaajan tehtäviin kuuluu tukea lapsen sosiaalisia suhteita niin lastenkodilla kuin sen ulkopuolellakin. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä.)

Yhteydenpito

Ohjaajan on puhuttava lapsen perheestä ja läheisistä kunnioittavasti riippumatta siitä, onko lapsi tilanteessa läsnä vaiko ei. Lapsen perheeseen tulee pitää säännöllisesti yhteyttä ja jutella niin kuulumisista kuin muistakin ajankohtaisista asioista. Ohjaajan tehtävä on huolehtia siitä, että yhteydenpito lapsen ja läheisen välillä on turvallista ja lapsen edun mukaista. Myös turvallisten rajojen asettaminen suhteessa läheiseen kuuluu ohjaajan

tehtäviin. Perheiden kanssa tehtävän työn lastenkodilla on oltava suunnitelmallista ja mikäli yhteydenpitoa tulee jostain syystä rajoittaa, on päätöksenteossa noudatettava lakia. Lapsen mahdollisuutta pitää yhteyttä omaan sosiaalityöntekijään sekä muihin lastensuojelun työntekijöihin tulisi myös tukea ja hänelle tulee kertoa, miten tämä on mahdollista. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä.)

Lapsen oikeudet ja oikeusturvasta huolehtiminen

Lapsen tulisi ymmärtää niin omat oikeutensa kuin myös velvollisuutensa lastenkodin ympäristössä. Ohjaajan on kerrottava lapselle hänen oikeuksistaan ja siitä, kehen hän voi ottaa yhteyttä eri tilanteissa. Rajoitustoimenpiteissä ohjaan on tunnettava niitä ohjaavat lait ja niiden toteuttamisen edellytykset. Ero kotikasvatuksen ja rajoitustoimenpiteiden välillä tulee tunnistaa. Lapsen kanssa on käytävä läpi rajoitustoimenpiteet ja niihin johtaneet syyt heti, kun se on mahdollista. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä.)

Lapselle kuuluvat palvelut

Ohjaajan on huolehdittava lapsen varhaiskasvatuksen, koulunkäynnin ja perusterveydenhuollon toteutumisesta. Lisäksi ohjaaja huolehtii laitoksessa tapahtuvasta kuntoutuksesta tai sen toteutumisesta muissa palveluissa. Ohjaaja osallistuu tarpeen mukaan kuntoutukseen. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä.)

Sijaishuoltopaikasta poismuutto

Lapsi muuttaa pois lastenkodilta joko a) jälleenyhdistämistilanteessa b) jälkihuoltoon siirtymisessä tai c) toiseen sijaishuoltopaikkaan siirtymisessä. Ohjaajan tukee suunnitelmallisuutta siirtymävaiheessa ja luonnollisesti hoitaa lasta siihen saakka, kunnes hän siirtyy muualle. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä.)

Itsenäistyminen ja jälkihuolto

Ohjaajan on sijoituksen aikana tukea nuoren itsenäistymisen taitoja. Hän avustaa ja tukee nuorta niin urasuunnittelussa kuin koulutuksen tai työpaikan hankinnassakin. Jälkihuoltosuunnitelma laaditaan yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa ja ohjaajan tehtävä on huolehtia sen toteutumisesta. (Familiar sisäinen tietojärjestelmä.)

Menetelmällinen osaaminen

Menetelmän tavoite on johonkin tavoitteeseen pääseminen. Menetelmän tarkoitus on selkeyttää tilannetta ja tukea keskustelua sekä auttaa muutokseen pääsemistä. Eettisyys, tietoisuus ja suunnitelmallisuus ovat hyviä lähtökohtia menetelmien soveltamiselle.

Työntekijän on oltava harjaantunut valitsemansa menetelmän käyttöön eikä menetelmä saa olla itsetarkoitus. Vuorovaikutus on jokaisen menetelmän ydin. (Bardy 2013, 112.)

Omaohjaajatyö menetelmänä

Omaohjaaja on päävastuussa lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisessa ja hänen tulisi pystyä kehittämään ja seuraamaan lapsen kykyjä ja taitoja. Omaohjaajan tulisi pystyä tarjoamaan lapselle korjaava ihmissuhde ja vuorovaikutussuhde, joka tarjoaa lapselle korvaavia ja turvallisia kokemuksia ihmissuhteesta. Vaikka omaohjaajalla on päävastuu lapsen kasvun ja kehityksen turvaajana, toimii hän myös osana työryhmää, jolla on sama vastuu. (Rantanen 2017, 22-23.) Omaohjaajatyöskentelyn tavoitteena on Erosen (2006, 234) mukaan ”turvata lapselle yksilöllinen huomiointi ja läheisen ja luottamuksellinen suhteen syntyminen lapsen ja edes yhden aikuisen välille lastenkodissa”.

Puheeksi ottaminen menetelmänä

Erilaisten huolten puheeksi ottaminen on olennainen osa lastenkodin arkea. Lapsella ja erityisesti murrosikäisillä nuorilla on paljon huolia liittyen esim. ulkonäköön, identiteettiin sekä kaverisuhteisiin (Kinnunen 2014, 11). Puheeksi ottamisen on tapahduttava asiakasta loukkaamatta ja niin, että tavoitteena on suhteiden paraneminen. Lisäksi on tärkeää, että asiakasta kohdellaan kunnioittavasti. Erilaisia menetelmiä on luotu myös muiden, kuin huolen puheeksi ottamisen tilanteisiin. Jokaisen menetelmän perusedellytyksenä on dialogisuus, eli kuunteleva kohtaaminen. (THL 2018.)

Ohjaajan tunnesäätely, rankat aiheet

Charles R. Figley on kehittänyt termin myötätuntouupumus, jolla tarkoitetaan sitä, että asiakkaan kokemat kärsimykset tarttuvat ohjaajaan ja saattavat johtaa siihen, että ohjaaja välttelee vaikeita aiheita. Ohjaajalla tulee olla kyky asettua asiakkaan asemaan, mutta myös tämän rajaaminen on tärkeää. (Toivola 2004.) Hankalat aiheet lastenkodilla herättävät ohjaajissa monenlaisia tunteita. Eronen (2009, 226) toteaa, että sosiaalialan koulutuksissa näiden tunteiden tunnistamiseen ja työstämiseen ei panosteta riittävästi. Lastenkotityö aiheuttaa ohjaajassa ristiriitaisia tunteita, kuten hämillään oloa ja neuvottomuutta. Eronen toteaa, että hänen tutkimuksensa lastenkodeissa näitä tunteita työstetään niin kollegojen kanssa kuin työnohjauksissakin.

Omien arvojen tiedostaminen. Arvoista puhuminen ja sitä kautta ammatillisuuden hiominen

Ohjaajan ominaisuuksiin tulisi kuulua kyky peilata omaa ajatteluaan suhteessa tehtyyn työhön sekä kykyä tarkastella omia arvoja ja toimintatapoja. Omat näkemykset kasvatuksesta ja niiden tuominen tietoisuuteen on tärkeää, jotta omaa työtä pystyy tekemään analyttisesti. Ohjaajan on oman ammattitaitonsa lisäksi pystyttävä antamaan myös jotain omasta itsestään eikä hän voi piiloutua ohjaajan roolin taakse. (Cameron ym. 2016, 14.) Ohjaajan tärkeimmät ominaisuudet ovat kyky vuorovaikutukseen, dialogiin ja oman toiminnan peilaamiseen (THL 2017). Sosiaalialan eettisissä periaatteissa (Talentia 2019) mainitaan siitä, että ohjaajan on pystyttävä toimimaan sosiaalialan arvojen ja eettisten periaatteiden mukaan riippumatta siitä, mitkä hänen omat arvonsa ovat.

Asiantuntijana lastenkodissa

Asiantuntijalla on keskimääräistä paremmat tiedot ja taidot omaa tehtävänsä suorittamiseen. Asiantuntijuus kehittyy suhteessa koulutukseen ja työkokemukseen. Asiantuntijuus kehittyy kaiken aikaa ja mitä pidemmälle se kehittyy, sitä rutiininomaisemmin ohjaaja pystyy erilaisia ongelmia ratkaisemaan. Myös muiden toimijoiden asettamat odotukset liittyvät asiantuntijuuden kehittymiseen. (Isoherranen 2012, 116, 58.) Lastenkodissa tehtävää työtä tulisikin ohjata asiantuntijuus, jota on mahdollista täydentää ohjaajan persoonalla.

Ammatillisen ja henkilökohtaisen raja

Varsinkin omaohjaajasuhteet saattavat olla hyvinkin erilaisia. Lapsi saattaa olla hyvinkin kiinnittynyt omaohjaajaansa, mutta näin ei toki aina ole vaan lapsi on voinut kiinnittyä johonkin toiseen ohjaajaan lastenkodilla. Mitä henkilökohtaisempi ohjaajan ja lapsen suhde on, sitä validimmaksi nousee kysymys siitä, miten paljon ohjaaja jakaa lapsen kanssa omia henkilökohtaisia asioitaan. (Laakso 2009, 235- 236.)

Työnohjaus ammatillisuuden tukena

Työnohjauksen tarkoitus on tukea työssä jaksamista sekä myös työssä kehittymistä. Työnohjaus järjestetään usein ryhmätyönohjauksena ja joissain tapauksissa myös yksilötyönohjauksena. Työnohjauksessa keskitytään yhdessä sovittuihin tavoitteisiin ja niiden toteutumista tarkastellaan tasaisin väliajoin. (THL 2019.) Eri työnohjaajilla on erilaisia lähestymistapoja, kuten ratkaisukeskeisyys tai voimavarakeskeisyys (THL 2019).

Ohjaajan vallankäyttö ja sen näkyväksi tekeminen

Valtaa käytetään niin lapsen asioiden ja ongelmien määrittelyyn kuin niiden ratkaisemiseenkin. Valta on ongelmallista silloin, jos se sisältää liikaa puuttumista ja kontrollia. Lastensuojelun työntekijöillä on paljon valtaa käytettävänä ja se on osaltaan näkyvää ja osaltaan näkymätöntä. Valtaan liittyy aina myös vastuu ja kuten valta, myös vastuu on työntekijän toteuttamaa. (Boualem 2014, 46- 47.) Vallankäyttö lastenkodilla korostuu rajoitustoimenpiteitä käytettäessä. Rajoitustoimenpiteitä ei saisi koskaan käyttää seuraamuksena ja työntekijältä vaaditaankin punnintaa siitä, onko rajoitustoimenpide lapsen edun mukaista.

Epäkohtien ilmoittaminen

Epäkohdat tulisi saattaa tietoon nopeasti, jotta niihin voitaisiin puuttua ajoissa. Ilmoitusvelvollisuus on siis lakisääteinen ja se koskee niin yksityistä kuin kunnallistakin puolta. Ilmoitus tehdään oman yksikön esimiehelle, jonka tulee ryhtyä toimiin epäkohdan poistamiseksi. (Talentia 2017.) Epäkohdat lastenkodilla voivat liittyä niin päätöksenteon lainmukaisuuteen kuin palvelujen riittävään saatavuuteen tai menettelyyn tai kohteluun, joka liittyy palvelujen toteuttamiseen (THL 2019). Valvontavastuu on kunnilla, aluehallintovirastolla ja lopuksi oikeusasiamiehellä. Sosiaalityöntekijällä kunnan viranhaltijan ominaisuudessa on mm. vastuu rajoitustoimenpiteiden asianmukaisesta käytöstä. Noudattamatta jättämisestä saattaa seurata niin sakkorangaistuskin kuin myös koko toimintayksikön osittainen tai kokonaan sulkeminen. (THL 2019.) Lastenkotiin sijoitettua lasta tulisi informoida ja myös kannustaa tekemään ilmoitus, mikäli hän kokee, että häntä on kohdeltu väärin.

7 TULOSTEN LEVITTÄMINEN HANKKEEN JÄLKEEN JA HANKKEEN TULEVAISUUS

Hankkeen tulokset ja valmis tuotos suunnitelmasta tullaan jakamaan ainakin työpaikalleni ja mahdollisesti myös toisiin yksiköihin. Ajatuksena on, että lohkaisisin työstä itse käsikirjan sisällön ja muokkaisin sen valmiimmaksi tuotokseksi, jota pystyisi hyödyntämään mm. perehdyttämisessä yksikössäni/ muissa yksiköissä. Työpaikallani ollaan valmistelemassa perehdytyskansiota ja olemme sopineet, että työtäni tultaisiin käyttämään yhtenä suuntaviivana kansion tekemisessä. Esittelen työn sen valmistuttua 2019 marraskuussa niin työpaikallani kuin johtoryhmässäkin. Tavoitteena olisi kuitenkin tulevaisuudessa saattaa suunnitelma valmiin oppaan muotoon, jotta se voisi palvella niin alan opiskelijoita kuin vastavalmistuneita, jotka aloittelevat uraansa lastensuojelun sijaishuollossa. Tämän osuuden aikataulu olisi mahdollinen tammikuussa 2019 koska valmistautuminen esittämiseen työpaikkani ulkopuolella vie jonkin verran aikaa.

Kun opas on saatettu valmiimpaan muotoon tai vähimmissä määrin itse opas on irrotettu varsinaisesta opinnäytetyön raportista, on tarkoitukseni viedä se Familiarin Varsinais-Suomen johtoryhmään marras-joulukuussa 2019. Johtoryhmässä kokoontuvat kaikki Varsinais-Suomen lastensuojeluyksiköiden esimiehet. Tarkoituksena on esitellä valmis tuotos suunnitelmasta esimiehille ja saada se sitä kautta käyttöön yksiköissä. Tämän lisäksi tarkoituksena olisi viedä suunnitelma laatujohtajalle ja mahdollisesti liittää se perehdytykseen kaikissa Familiarin yksiköissä vuoden 2020 aikana.

Lisäksi ajatuksena on, että suunnitelman valmistuttua valmiimpaan muotoon vuoden 2020 aikana, markkinoisin ja pyrkisin jakamaan sitä eri lastensuojeluyksiköihin Familiarin ulkopuolellakin. Työhöni osallistuneet haastateltavat saattaisivat olla kiinnostuneita käsikirjasta ja tällöin se voisi tulla käyttöön myös Turun kaupungin lastenkodeissa. Tämä puolestaan toteutuu vuoden 2020 alkupuolella. Tarkoitus on ottaa yhteyttä ainakin Lakkatien vastaavaan ohjaajaan Outi Auviseen ja esitellä työ hänelle. Jos käsikirja otettaisiin käyttöön Lakkatien lastenkodissa, olisi sillä mahdollisuuksia levitä myös muihin Turun kaupungin lastenkoteihin.

Kuten jo aiemmin mainitsin, tuntuu sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilla olevan verraten vähän tietoa lastenkotimaailmasta. Suunnitelmaa olisi tarkoitus jakaa alan oppilaitoksiin lastenkotiin suuntautuviin harjoittelujaksojen tueksi vuoden 2020 alussa. Lisäksi suunnitelman voisi ottaa käyttöön lastensuojelua käsitteleviin opintokokonaisuuksiin, jossa se

palvelisi sitä tarkoitusta, että opiskelijat saisivat lisää tietoa lastenkodissa tapahtuvasta työstä. Opiskelijoiden olisi mielestäni helpompaa tulla harjoitteluun lastenkotiin, mikäli heillä olisi jo suunnitelman tarjoamat perustiedot siitä, mitä lastenkotityö on. Suunnitelma voisi toimia siis opiskelijoille yleisperehdytysoppaana, kun he lähtevät työharjoitteluun lastenkotiin. Opintokokonaisuuksissa taasen suunnitelma voisi toimia osana lastensuojelun kokonaisuutta. Työssä käsitellään laajasti lapsen oikeuksia ja asemaa sijaishuollossa ja tämä osuus auttaisi mielestäni lastensuojelun ydinosuamista käsittelevässä opintojen osassa opiskelijoita perehtymään lastensuojelun lainalaisuuksiin. Otankin yhteyttä alan oppilaitosten opintokokonaisuuksista vastaaviin henkilöihin ja käyn heidän kanssaan keskustelua siitä, että opas tulisi käyttöön oppilaitoksen oppimateriaalina.

Jakelua on siis tarkoitus toteuttaa monelle eri taholle aikavälillä marraskuu 2019- vuosi 2020. Näin pystyn varmistumaan siitä, että suunnitelma käsikirjasta tulee käyttöön monessa eri paikassa ja toivon sen saavan laajempaakin levitystä sen osoittauduttua käytökelpoiseksi perehdytykseen ja oppimateriaaliksi.

LÄHTEET

Aira, A. 2012. Toimiva yhteistyö. Työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkosto. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House

Bardy M.& Heino, T. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, M.(toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13-42.

Bardy M. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. 2009. Teoksessa Bardy, M.(toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 49-78.

Boualem p. 2014. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vallasta. Pro Gradututkielma. Jyväskylän yliopisto.

Cameron, C, Reimer, D & Smith, M 2016, 'Towards a theory of upbringing in foster care in Europe' European Journal of Social Work, vol. 19, no. 2, pp. 152-170. Saatavilla sähköisesti:

[https://www.research.ed.ac.uk/portal/en/publications/towards-a-theory-of-upbringing-in-foster-care-in-europe\(a12f7535-0344-4347-a2d8-f07e62d0eae6\).html](https://www.research.ed.ac.uk/portal/en/publications/towards-a-theory-of-upbringing-in-foster-care-in-europe(a12f7535-0344-4347-a2d8-f07e62d0eae6).html)

Caven-Pöysä, O. Hedberg, N. & Neuvonen-Rauhala, M-L. 2007. Monta roolia- tutkimus ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon aikuisopiskelijasta tutkijana ja oman työpaikkansa kehittäjänä. Teoksessa Ramstad, E.& Alasoini, T. (toim.) Työelämän tutkimusavusteinen kehittäminen Suomessa. Lähestymistapoja, menetelmiä, kokemuksia, tulevaisuuden haasteita. Helsinki: Työministeriö, Tykes, 312-326.

Enroos, R. Lapsen tulo julkiseen kotiin 2016. Teoksessa Enroos, R& Heino, T.& Pösö. (toim.) Huostaanotto Lastensuojelun vaativin tehtävä T. Tampere: Juventus Print, 224-260.

Eskonen, I.; Korpinen, J.& Raitakari, S. 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: WS Bookwell oy, 21-45.

Familiar 2019. Asiakaskokemus- ja laatu. Viitattu 15.10.2019. <https://www.familiar.fi/asiakaskokemus-ja-laatu>

Familiar 2019. Tietoa meistä. Viitattu 20.2.2019. <https://www.familiar.fi/tietoa-meista>

Familiar 2019. Veikkari. Viitattu 20.2.2019. <https://www.familiar.fi/veikkari>

Fsd 2019. Menetelmäopetus. Viitattu 2.9.2019. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_4.html

EBM Guidelines. Viitattu 9.10.2019. https://www.ebm-guidelines.com/dtk/ltk/avaa?p_artikkeli=ttl00149&p_haku=akuutin

Freire P.2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino

Hallintolaki 434/2003. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

Heino, T. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut 2009. Teoksessa Bardy, M.(toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 84-107.

Hirsijärvi, S& Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus University Press.

- Hämeen-Anttila, L. 2017. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa Kananoja, A&Lähteinen, M& Marjamäki P(toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Printon, 216-225.
- Ikonen, L. 2013. Salassa Pidettävä- suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Vantaa: Hansa-print oy
- Isoherranen K. 2012. Uhka vai mahdollisuus- Moniammattillista yhteistyötä kehittämässä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Kaikko, K& Friis, L. 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M.(toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes print., 108-120
- Kananoja, A. 2017. Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Kananoja, A&Lähteinen, M& Marjamäki P(toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Printon, 173-192
- Karhula 2015. Unen lyhentymisen ja univaikeudet yhä yleisiä vuorotyötä tekevillä hoitoalan ammattilaisilla. Tiivistelmä. Viitattu 19.1.2019. Saatavilla sähköisesti <https://www.sttinfo.fi/tiedote/unen-lyhentymisen-ja-univaikeudet-yha-yleisia-vuorotyota-tekevilla-hoitoalan-ammattilaisilla?publisherId=3747&releaseId=23644081>
- Kinnunen, S. 2014. Murrosikäinen perheessä. Latvia: Jelgava printing house.
- Kuntalaki 410/2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset- etnografia lastenkotityöstä. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Laitinen&Niskala (toim.), 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 817/2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 621/1999. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>
- Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 922/2011. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110922>
- Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavilla sähköisenä osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lehmuskoski, A. 2017. Tiedonhallinta sosiaalityössä. Teoksessa Kananoja, A&Lähteinen, M& Marjamäki P(toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Printon, 417-442
- Lehtinen, E. 2016. Kasvatuspsykologia. 3., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus
- Metteri A 2012. Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopistopaino: Juvenes print
- MLL 2018. Vanhemmille. Viitattu 12.12.2018. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/lapsen-ja-vanhemman-kiintymyssuhde/>
- Pösö, T. 2005. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 202-213
- Raatikainen, E. 2015. Lujita luottamusta. Juva: Bookwell Oy

- Rantanen, L. 2017. Lapsen hyväksi- sijoitetun lapsen omaohjaajan näkemys yhteistyöstä lapsen sosiaalityöntekijän kanssa. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Ruusuvuori J., Nikander P. & Hyvärinen M. 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino
- Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki- käytäntö ja soveltaminen. 2. painos. Porvoo: Bookwell oy
- Saastamoinen, K. 2004. Lapsen asema sijaishuollossa- käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa- käsikirja arjen toimintaan. 2. painos. Helsinki: Edita Prima
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI- henkilöstölle. Turun Ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Juvenes Print.
- Suomen perustuslaki 731/1999. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Super 2017. Ergonominen työaikajärjestelmä. <https://www.superliitto.fi/tyoelamassa/tyoajat/ergonominen-tyoaikajarjestelma/>
- Super 2019. Työelämässä. <https://www.superliitto.fi/tyoelamassa/tyo-ja-virkaehtosopimukset/>
- Stokoe, P. 2004. Group Thinking. . Teoksessa Ward, A.; Kasinski, K; Pooley, J; & Worthington, A.(toim.). Therapeutic Communities for Children and young people. Lontoo ja New York: Jessica Kingsley Publishers, 82-98
- Tiuraniemi, P. 2002. Reflektiivisyys asiantuntijan työssä. Teoksessa Niemi P. & Keskinen E. Taitavan toiminnan psykologia. Turun yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja, Turku
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy
- Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavilla sähköisenä osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Talentia 2019. Sopimukset. Viitattu 19.1.2019. <https://www.kt.fi/sopimukset/kvtes/2018>
- Talentia 2017. Talentia-lehti. Viitattu 20.1.2019. <https://www.talentia-lehti.fi/sosiaalihuollon-omavalvonta-ja-epakohdistamien-ilmioittaminen/>
- Talentia 2019. Työelämäinfo. Viitattu 13.1.2019. <https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/ammattietiikka/>
- Terveystieteiden tutkimuskeskus 1326/2010. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=terveydenhuoltolaki>
- THL 2016. Lapset, nuoret ja perheet. Viitattu 13.1.2019. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/dialogisuus_ammattilaisen_ ja_perheen_valilla
- THL 2019. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 3.1.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>
- THL 2018. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 14.12.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanotetun-lapsen-huolto>
- THL 2018. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 15.12.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

- THL 2018. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 20.12.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-asiakassuunnitelma>
- THL 2017. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 9.8.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/lapsen-arki-ja-perushoito-sijaishuollossa>
- THL 2018. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 19.12.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/yhteisty-lapsen-syntymavanhempien-kanssa>
- THL 2017. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 18.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/laki-oikeuskaytanta>
- THL 2019. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 19.1.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/tiedon-hankkiminen-lastensuojelun-tarpeisiin-ja-sen-luovuttaminen/sosiaalihuollon-viranomaisen-salassapitovelvollisuus>
- THL 2019. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 8.10. 2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/lapsen-oikeudet-sijaishuollossa>
- THL 2018. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 19.2.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>
- THL 2017. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 10.1.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>
- THL 2019. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 25.9. 2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>
- THL 2019. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 15.1.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-valvonta/aluehallintovirasto-ja-lastensuojelun-valvonta>
- THL 2019. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 11.1.2019. <https://thl.fi/en/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/tyon-tuki/tyonohjaus>
- THL 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospalveluksen mallinnus. Työpöytä 23/2017. Helsinki: Juvenes print Suomen yliopistopaino
- THL 2018. Vammaispalveluiden käsikirja. Viitattu 13.12.2018. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/kiintymyssuhde>
- Toivola, K. 2004. Myötätuntouupumus. Viitattu 13.1.2019. http://www.ebm-guidelines.com/dtk/ltk/avaa?p_artikkeli=ttl00149&p_haku=akuutin
- Turun Sanomat 13.10.2019. Riitta Monto: Lapsen paikka yhteiskunnassa. Viitattu 15.10.2019.
- Yle 2019. A-studio. Viitattu 15.10.2019. <https://areena.yle.fi/1-50315424>
- Yle 2019. A-studio. Viitattu 15.10.2019. <https://areena.yle.fi/1-4584684>
- Vataja K.& Julkunen I 2004. Sosiaalitoimistojen työn organisointi ja työhyvinvointi. Tutkimuskatsaus. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/76397>
- Vilén, M. 2013. Lapsuus: Eriyinen elämänvaihe. 1.-5. p. Helsinki: Sanoma Pro.
- Wilson, P 2004. Consultation and Supervision. . Teoksessa Ward, A.; Kasinski, K; Pooley, J; & Worthington, A.(toim.). Therapeutic Communities for Children and young people.Lontoo ja New York: Jessica Kingsley Publishers, 220-232
- VSLK 2013. Roolikartat. Viitattu 23.1.2019. <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Worthington, A. 2004. Structured work: The space to think. Teoksessa Ward, A.; Kasinski, K; Pooley, J; & Worthington, A.(toim.). Therapeutic Communities for Children and young people.Lontoo ja New York: Jessica Kingsley Publishers,161-173.

Worthington, A 2004. Relationships and the Therapeutic Setting. Teoksessa Ward, A.; Kasinski, K; Pooley, J; & Worthington, A.(toim.). Therapeutic Communities for Children and young people.Lontoo ja New York: Jessica Kingsley Publishers,148-160

Väestöliitto 2019.Parisuhde. Viitattu 4.1.2019. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhdeesta/tietoa_parisuhdeammattilaisille/pariterapian_teorioita/kiintymyssuhdeteoria/kiintymyssuhde_ja_parisuhde/turvallinen_kiintymyssuhde/

Haastattelulomake

Työkäytännöt

Työvuorosuunnittelu ja resurssi

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Työvuorojen kuvaukset

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Yhteistyö ohjaajien välillä

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Keskeneräisyyden sietokyky

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Ohjaajien ammattitaito, koulutukset

- Tärkeää

- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Struktuuri

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Työvuorosuunnittelu, resurssi, työvuorojen kuvaukset

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Työn suunnittelu

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Kirjaaminen osana kasvatustyötä, tiedonkulku

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Eri tahojen kanssa tehtävä yhteistyö

- Tärkeää
- Melko tärkeää

- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Asiakassuunnitelma ja sen sisältö

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Hoito- ja kasvatussuunnitelma

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Kausikooste

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

7.3 Asiakkaan asema

Lapsen oikeudet

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Sosiaalialan eettiset periaatteet

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Salassapitovelvollisuus

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Rajoitustoimenpiteet

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Omien arvojen tiedostaminen. Arvoista puhuminen ja sitä kautta ammatillisuuden hiominen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Lapsen kohtaaminen, dialoginen vuorovaikutus.

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Terapeuttinen työ

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Sosiaalipedagoginen orientaatio

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Lapsilähtöisyys, lapsen yksilöllisyys ryhmässä.

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Hoivan merkitys.

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Läsnäolo, läsnäololla säätely. Miten paljon aikuisen läsnäolo rauhoittaa lapsiryhmää. Tunteiden säätely.

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Yhteinen tekeminen lastenkodilla muodostaa yhden ytimen lastenkotityössä.

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Turvallisuuden tunne, rajojen asettaminen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Luottamuksen rakentuminen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Kiintymyssuhde

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Lastenkodin perhetyö, perheiden kanssa tehtävä työ

Vanhempien/ asiakkaan kohtaaminen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Kerrotun tulkinta. Mitä kerrotaan, mitä kuullaan, mitä kirjataan, miten kirjataan.

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Lapsen ja vanhemman äänen kuuluminen arjessa

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Kasvatuskumppanuus, jaettu vanhemmuus.

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Työntekijän osaaminen

Sijaishuoltopaikan valinta ja lapsen tulo yksikköön

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Arki lastenkodilla

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Arjen menot, arjen konkreettinen toiminta

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Arkisten asioiden opettaminen lapsille (onko elämänhallinnan taidot oikeampi termi..)

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Kasvun ja kehityksen tukeminen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Osallisuus

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Kuuluminen yhteisöihin

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Yhteydenpito

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Lapsen oikeudet ja oikeusturvasta huolehtiminen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Lapselle kuuluvat palvelut

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Sijaishuoltopaikasta poismuutto

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Itsenäistyminen ja jälkihuolto

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Suunnitelma, seuranta, dokumentointi

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Menetelmällinen osaaminen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Omaohjaajatyö menetelmänä

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Puheeksi ottaminen menetelmänä

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Menetelmäosaaminen, roolikartat esimerkkinä

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Ohjaajan tunnesäätely, rankat aiheet

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Asiantuntijana lastenkodissa vs persoonalla tekeminen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Ammatillisen ja henkilökohtaisen raja

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Työnohjaus jaksamisen tukena

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Ohjaajan jaksaminen työssä/ omien rajojen tunnistaminen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Työkavereiden tuki/ tukena oleminen työkavereille

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Turvallinen työyhteisö

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Ohjaajan vallankäyttö ja sen näkyväksi tekeminen

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Reflektio

- Tärkeää
- Melko tärkeää
- Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä
- En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

Epäkohtien ilmoittaminen

Tärkeää

Melko tärkeää

Merkityksellistä, muttei joka päivä arjessa läsnä

En koe tämän liittyvän lastenkotityöhön

